

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
2021-YL-056

TÜRKİYE'DE HANEHALKI GELİR GRUPLARINA GÖRE
ÖNEMLİ GIDA ÜRÜNLERİNİN TALEP ANALİZLERİ

Evren YILDIRIM

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Ferit ÇOBANOĞLU

AYDIN

ÖNSÖZ

Gıda tüketim harcamalarının ekonomik analizlerinde, hanehalkı ekonomik ve demografik değişkenlerin gıda tüketim harcamaları üzerindeki etkisini de dikkate almak, farklı ekonomik ve farklı demografik yapıdaki hanehalklarının gıda tüketim harcama davranış ve tercihleri ile ilgili bilgilerin elde edilmesi açısından önem taşımaktadır. Elde edilecek bu farklı nitelikteki bilgiler sayesinde hanehalklarının gıda tüketim taleplerini karşılayacak üretim planları ve pazarlama stratejileri geliştirilebilmekte, toplum refahını iyileştirecek politikalar analiz edilebilmektedir. Türkiye’de hanehalklarının gıda tüketim harcama eğilimini yansıtacak bilgilere gıda ürünlerinin geleceğine ilişkin üretim ve planlamalarının sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için ihtiyaç vardır. Ayrıca Urak vd. (2017)’e göre, bu tür çalışmalar ülkemizin gıda tüketimi açısından diğer ülkelerle karşılaştırılması ve dünyadaki konumunu göstermesi açısından önemlidir.

Bu çalışmada Türkiye’deki hanehalklarının tüketim harcama davranışları, gelir gruplarına göre sosyoekonomik özellikler ve harcama tutar ve dağılımlar, genel olarak ekonometrik analizler, pozitif tüketim oranları ve esneklikler ile belirlenmeye çalışılmıştır.

Hem lisans hem de yüksek lisans eğitim hayatımda bilgi, beceri ve tecrübelerini benden esirgemeyen ve bana her konuda yardım eden ve katkıda bulunan başta saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Ferit ÇOBANOĞLU’na ve akabinde bölümdeki tüm değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Verilerin temin edilmesinde kolaylık sağlayan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’na, ve verilerin derlenip düzenlenmesinde doğrudan katkısı olan Bilgisayar Mühendisi Halit Ahmet AKDEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

Son olarak tez çalışması sürecinde bana gerekli desteği gösteren aileme teşekkür ederim.

Evren YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

KABUL ONAY SAYFASI	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi	1
1.2. Çalışmanın Önemi	6
1.3. Çalışmanın Amacı	6
2. KAYNAK ÖZETLERİ.....	8
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	21
3.1. Materyal.....	21
3.2. Yöntem	22
3.2.1. Modelde Kullanılan Değişkenler.....	22
3.2.2. Verilerin Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem.....	30
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	39
4.1. Hanehalklarının Sosyo-Ekonomik Özellikleri	39
4.2. Hanehalkı Tüketim Harcamaları Tutar ve Dağılımları.....	56
4.3. Hanehalklarının Gıda Ürünleri Harcama Tutar ve Dağılımları.....	68
4.4. Ekonometrik Analiz.....	79
4.4.1. Genel Toplam Tüketim Harcama Modeli Ekonometrik Analizi.....	81
4.4.2. Ana Mal ve Hizmet Harcama Grupları Ekonometrik Analizi.....	87

4.4.3. Gıda Alt Ürün Harcama Grupları Ekonometrik Analizi	130
4.4.4. Hanehalklarının Tüketim Harcamaları Harcama ve Gelir Esneklikleri	162
4.4.5. Hanehalklarının Gıda Alt Ürün Grupları Harcamaları Harcama ve Gelir Esneklikleri	167
5. SONUÇ.....	171
KAYNAKLAR.....	175
EKLER	185
Ek 1.a: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2015.....	185
Ek 1.b: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2016.....	185
Ek 1.c: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2017	186
Ek 2.a: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2015	186
Ek 2.b: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2016.....	187
Ek 2.c: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2017	187
Ek 3: Metinde Türkiye için ana mal ve hizmet grupları için hesaplanmış olan harcama ve gelir esneklik tahminleri.....	188
Ek 4: Metinde Türkiye için gıda alt ürün grupları için hesaplanmış olan harcama ve gelir esneklik tahminleri.....	189
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	190
ÖZGEÇMİŞ.....	191

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Modelde kullanılan bağımsız değişkenler	29
Çizelge 3.2. Modelde kullanılan bağımlı değişkenler	30
Çizelge 4.1. Haneden sorumlu ferдин cinsiyeti.....	39
Çizelge 4.2. Haneden sorumlu ferдин ortalama yaşı.....	40
Çizelge 4.3. Haneden sorumlu ferдин sağlık sigortası olup olmama durumu.....	41
Çizelge 4.4. Haneden sorumlu ferдин eğitim durumu-en son bitirdiği okul.....	42
Çizelge 4.5. Haneden sorumlu ferдин medeni durumu	43
Çizelge 4.6. Haneden sorumlu ferдин anket ayındaki çalışma durumu	44
Çizelge 4.7. Hanenin oturmakta olduğu konut tipi.....	45
Çizelge 4.8. Hanenin oturmakta olduğu konutta mülkiyet durumu	46
Çizelge 4.9. Konutun bulunduğu yer itibariyle hanenin “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu	47
Çizelge 4.10. Hanede sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu	48
Çizelge 4.11. Hanede alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu	49
Çizelge 4.12. Hanede öğlen veya akşam yemeklerini (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) dışarıda yeme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu	50
Çizelge 4.13. Hanede özel yaşam sigortası olan fert olup olmama durumu	51
Çizelge 4.14. Hanede kredi kartı kullanan fert olup olmama durumu	52
Çizelge 4.15. Hanede internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu.....	53
Çizelge 4.16. Hanenin tasarruf yapıp yapmama durumu	54
Çizelge 4.17. Hanenin büyüklüğü (Hanehalkı ortalama fert sayısı).....	54

Çizelge 4.18. Yıllık hanehalkı kullanılabilir gelir durumu (TL ve %).....	55
Çizelge 4.19. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2015	65
Çizelge 4.20. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2016	66
Çizelge 4.21. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2017	67
Çizelge 4.22. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutar ve dağılımları, 2015	76
Çizelge 4.23. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutar ve dağılımları, 2016	77
Çizelge 4.24. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutar ve dağılımları, 2017	78
Çizelge 4.25. Modelde kullanılan bağımsız değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler.....	80
Çizelge 4.26. Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler.....	81
Çizelge 4.27. Toplam tüketim harcama modeli.....	86
Çizelge 4.28. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2015	124
Çizelge 4.29. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2016	126
Çizelge 4.30. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2017	128
Çizelge 4.31. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2015	156
Çizelge 4.32. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2016	158
Çizelge 4.33. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2017	160
Çizelge 4.34. Ana mal ve hizmet grupları pozitif tüketim oranları (%).....	163
Çizelge 4.35. Ana mal ve hizmet grupları harcama ve gelir esneklikleri.....	164
Çizelge 4.36. Gıda alt ürün grupları pozitif tüketim oranları (%).....	167
Çizelge 4.37. Gıda alt ürün grupları harcama ve gelir esneklikleri.....	169

KISALTMALAR DİZİNİ

HBA	: Hanehalkı Bütçe Araştırması
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
Stata	: Statistics/Data Analysis
TMO	: Ters Mill's Oranı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

TÜRKİYE’DE HANEHALKI GELİR GRUPLARINA GÖRE ÖNEMLİ GIDA ÜRÜNLERİNİN TALEP ANALİZLERİ

**Yıldırım E. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım
Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2021**

Bu çalışmanın temel amacı, hanehalklarının ekonomik ve demografik özelliklerini de dikkate alarak, toplam tüketim harcamaları, ana mal ve hizmet grupları ve gıda alt ürün grupları harcamaları genel talep parametreleri ile harcama ve gelir esnekliklerini hesaplamaktır. Ayrıca çalışmada hanehalkları yıllık kullanılabilir gelire göre küçükten büyüğe doğru sıralanmış ve %20’lik beş eşit gruba ayrılmıştır. Böylelikle çalışmanın bir başka amacı olan hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile harcama tutar ve dağılımları bu gruplar ayrımı itibariyle analiz edilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Başkanlığı’ndan sağlanmış olan “Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA)” 2015-2016-2017 yıllarına ait mikro veri setinden yararlanılmıştır. Verilerin analizinde, toplam tüketim harcamaları ekonometrik analizlerinde Çift Logaritmik Fonksiyon yöntemi ve ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün gruplarının ekonometrik analizlerinde Working-Leser modeli yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada yansız ve tutarlı tahminler için sıfır harcamalı gözlemler dikkate alınarak Heckman İki Aşamalı Talep Modeli yöntemi ile Ters Mill’s Oranları tahmin edilmiş ve analizlerde kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre; hanehalklarının toplam yıllık kullanılabilir gelirinin dengesiz dağıldığı saptanmıştır. Bu dengesiz dağılımın gelir gruplarına göre hanehalklarının toplam harcamaları ile toplam gıda harcamalarında da gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Birinci ve beşinci %20’lik gelir grupları arasındaki toplam harcama farklılığı 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla 4,86; 4,23; 4,36 kat ve toplam gıda harcama farklılığı ise 1,91; 1,87; 1,95 kat daha fazla olan beşinci gelir grubu lehine olarak bulunmuştur. Hanehalklarının toplam harcamalar içerisinde gıda harcama oranları 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %22,0; %21,2 ve %21,6 olarak bulunmuş ve “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamalarının beklenildiği gibi tüm yıllarda gelir artışı ile birlikte mutlak olarak artmakta, nispi olarak azalmakta olduğu görülmüştür. Çalışmada tüm yıllarda hanehalkları için sırasıyla “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri”, “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamaları en

düşük gelir esnekliği ve zorunlu harcama grupları arasında bulunmuştur. Yine sırasıyla “Eğitim” ve “Ulaştırma” harcamaları ise en yüksek gelir esnekliği ve lüks harcama grupları arasında bulunmuştur. Gıda alt ürün grupları gelir esnekliklerinde ise “Et ve Et Ürünleri” harcamaları gelir esneklikleri tüm yıllarda en yüksek 1’den küçük birim esnek gıda harcama değerine yakın bir değer olarak bulunmuştur. Çalışmada tüm yıllarda “Kahve ve Çay”, “Alkolsüz İçecekler” ve “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” (2017 yılı hariç) gıda alt ürün grupları en düşük gelir esneklikleri ve zorunlu gıda harcamaları olarak tahmin edilmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Gelir Esnekliği, Ters Mill’s Oranı, TÜİK, Working-Leser Modeli.

ABSTRACT

DEMAND ANALYSIS OF IMPORTANT FOOD PRODUCTS ACCORDING TO HOUSEHOLD INCOME GROUPS IN TURKEY

Yıldırım E. Aydın Adnan Menderes University, Graduate School of Natural and Applied Sciences, Department of Agricultural Economics, Master Thesis, Aydın 2021

The main purpose of this study is to calculate the general demand parameters, expenditure and income elasticities, by taking into account the economic and demographic characteristics of the households. In addition, in the study, households were sorted according to annual disposable income and divided into five equal groups of 20%. Thus, the socioeconomic characteristics of the households, which is another aim of the study, as well as the amount and distribution of expenditures were analyzed in terms of these groups. For this purposes, the “Household Budget Survey (HBS)” micro data set for 2015-2016-2017 provided by the Turkish Statistical Institute (TURKSTAT), is used. In the analysis of the data, the Double Logarithm Function method in the econometric analysis of the total expenditures and the Working-Leser model method in the econometric analysis of the main goods and service groups and food sub-product groups are used. In the study, for unbiased and consistent estimates, considering zero-expenditure observations, Reverse Mill’s Ratios are estimated and used in the analysis with the Heckman Two-Stage Demand Model method. According to the results obtained from the study; it has been determined that the total annual disposable income of households is unevenly distributed. It has been concluded that this imbalanced distribution is also observed in total expenditures of households and total food expenditures according to income groups. The difference in total expenditure between the first and fifth 20% income groups was 4.86; 4.23; 4.36 times and the total food expenditure difference was 1.91; 1.87; 1.95 times in 2015-2016-2017 respectively, in favor of the fifth higher income group. Food expenditure ratios of households in total expenditures were found as 22.0%; 21.2% and 21.6% in 2015-2016-2017 respectively. It has been observed that “Food and Non-Alcoholic Beverages” expenditures increase in absolute terms and decrease in relative terms with the increase income in all years, as expected. In the study, the expenditures of “Housing and Rent, Water, Electricity, Gas and Other Fuels”, “Alcoholic Beverages, Cigarettes, Tobacco Products”, “Food and Non-Alcoholic Beverages” are among the lowest income

elasticity and mandatory expenditure items, respectively, for households in all years. “Education” and “Transportation” expenditures are found to be among the highest income elasticity and luxury expenditure items. In terms of income elasticities of food sub-product groups, “Meat and Meat Products” expenditures have the highest income elasticities of less than 1 unit in all years. In the study, food sub-product groups “Coffee and Tea”, “Soft Drinks” and “Bread and Other Cereal Products” (excluding 2017) are estimated as the lowest income elasticities and mandatory food expenditures in all years.

Key words: Income Elasticity, Reverse Mill’s Ratio, TURKSTAT, Working-Leser model,

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Gerek tarım ekonomisi gerekse uygulamalı iktisat çalışmalarında, hem hanehalkı toplam tüketim harcamalarının ana gruplar hem de hanehalkı toplam gıda harcamalarının alt gruplar itibariyle analizi bu çalışma alanları için önemli bir konuyu oluşturmaktadır (Akbaý ve Bilgiç, 2011). Çünkü hanehalkları ile ilgili yapılan tüketim harcamaları çalışmalarında onların hayat standartları ile ilgili önemli bilgiler elde edilmektedir. Böylelikle elde edilen bu bilgiler sayesinde hanehalklarının refah seviyelerinin yükseltilmesi için doğru politikaların belirlenmesine katkı sağlanmakta ve hanehalklarının çeşitli zamanlardaki refah durumlarının karşılaştırılmasına imkan tanınmaktadır (Sigeze, 2012). Ayrıca hanehalkı tüketim harcamaları çalışmalarıyla, hanehalklarının çeşitli harcamalara yönelik tercih durumları tespit edilmekte ve gelecekteki harcama taleplerinin tahmin edilmesi sağlanmaktadır. Ek olarak, hanehalklarının tüketim harcamalarındaki değişimin sosyodemografik özelliklerle olan ilişkisini göstermek ve harcama gruplarının gelir esnekliklerini hesaplamak etkin sosyal politikaların oluşturulması için önemli faktörlerdir (Fisunođlu ve Şengül, 2011). Hanehalkı tüketim harcamalarının hem ana gruplar ve hem de gıda alt gruplar itibariyle analizi, tüketimde rol alan hanehalklarının refahıyla ilgili durumları, üretimde rol alan firma ve işletmelerin üretimle ilgili kararları ve yönetimde rol alan devletin de politikalarının etkinliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Nişancı, 1998; Aktaş, 2008; Alakır, 2010).

Hanehalkı tüketim harcamalarını etkileyen ekonomik değişkenlerle birlikte demografik değişkenlerin de ekonomik analizlerde birlikte incelenmesi gerek politikaların belirlenmesi ve bu politikaların analizlerinde gerekse stratejilerin planlanması ve geliştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Akbaý ve Bilgiç, 2011). Gıda talebinin sosyodemografik hanehalkı özelliklerine göre gösterdiği farklılığı belirlemek, gelir dağılımını ölçmek ve adetli gelir dağılımı politikalarını ortaya koymayı hedeflemek açısından önem taşımaktadır. Hanehalkı tüketim harcamaları çalışmalarında, gelirden yaşanan değişimlerin herhangi bir harcama grubu talebi üzerindeki etkisi ile bu harcama grubunun bütçe payı ve hanehalkının sahip olduğu demografik özellikleri de dikkate alınarak analiz edilmesi, o harcama grubuna, harcamada bulunan farklı demografik yapıdaki hanehalklarının özelliklerinin ortaya çıkarılması açısından önem taşımaktadır (Aykaç, 2018). Ülkeler oluşturmuş oldukları sosyal

programların yeterli bir düzeyde olması ve uygulanabilir amaçlar içermesi bakımından tüketim harcamalarının hem gelire hem de sosyodemografik faktörlere göre zaman içerisinde nasıl değiştiği yönündeki göstergelere ihtiyaç duymaktadırlar (Sigeze, 2012). Genel olarak, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de hanhalklarının gıda tercih ve tüketim şekilleri toplumun içinde bulunduğu hem sosyoekonomik hem de demografik faktörlerle oldukça ilgilidir (Aydın, 2011).

Gelir ile tüketim harcamaları arasındaki ilişki diğer bir ifadeyle hanhalklarının toplam harcaması ile çeşitli harcama grupları arasındaki ilişki yani Engel teorisi, ülkelerin gelir dağılımı ile ilgili politikaların belirlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir (Akbay, 2005; Akbay ve Bilgiç, 2011). Bir ekonomide hem tüketim hem de tasarruf ile ilgili kararların değerlendirilmesinde gelir dağılımının yüzdeler gruplarının bilinmesi önemli bir unsurdur (Pehlivan, 2006; Kiren Gürler vd., 2018). Hanhalklarının harcama miktarları ve bileşimleri ise hanhalklarının içinde buldukları yüzdeler gelir gruplarından etkilenmektedir (Kiren Gürler vd., 2018). Gelir dağılımı ihtiyaçlara yön verirken, aynı zamanda hanhalklarının toplam harcamasının çeşitli harcama gruplarına göre dağılımı üzerinde de etkisi vardır (Tarı ve Pehlivanoğlu, 2007; Arman, 2013; Yılmaz, 2014; Yılmaz ve Akbay, 2016; Kiren Gürler vd., 2018). Günümüzde gelir dağılımındaki dengesizlik ve yoksulluk küresel ölçüde bir sorundur. Yoksulluk sınırları tüketim harcamalarına dayalı olarak hesaplanmaktadır. Aynı şekilde, gelir dağılımındaki eşitsizlik tüketim harcamalarında da eşitsizliğe neden olmaktadır. Küreselleşmenin hem gelişmiş, hem gelişmekte olan ve hem de az gelişmiş olan ülkeler üzerinde yarattığı en büyük sorunların başında gelen gelir dağılımındaki dengesizlik ve yoksulluk, hanhalklarının tüketim yapılarıyla ilgilidir. Dolayısıyla, gelir dengesizliğini düzeltmeye, yoksulluğu azaltmaya yönelik politikaların oluşturulmasında desteklenecek grubun belirlenmesinde tüketim harcamaları çalışmaları önemli kaynaklardır (Sigeze, 2012).

Talep çalışmaları, gıda güvencesini sağlamaya yönelik politikaların yapımında, gelir ve vergi politikaları gibi sosyal etkileri olan politikaların geliştirilmesinde ve tüketici ve üretici yaşam standartlarını yükseltecek politikaların belirlenmesinde karar alıcılara önemli yararlar sağlar. Bunun yanında gıda ticareti ile uğraşan firma düzeyindeki birimlere gerekli bilgileri zamanında sağlayarak doğru pazar stratejilerinin oluşturulmasında yardımcı olur (Ekinci, 1996). Gıda tüketim harcamaları ile ilgili yapılan talep çalışmalarında; beslenmenin yeterli düzeyde ve dengeli olma durumu ile kalkınma arasındaki pozitif yönlü ilişki baz alındığında gıda politikalarının uygulanması ile ilgili kararlar alınabilmekte, ülkelerin gelecekteki gıda

talepleri ile gerek tarım sektörüne yön vermesinde gerekse dış ticaret politikalarının oluşturulmasında bu çalışmalardan yararlanabilmekte ve ayrıca bu çalışmalar sayesinde işletmelere ait gerek üretim gerek yatırım gerekse pazarlama stratejileri belirlenebilmektedir (Hatırlı vd., 2007; Aktaş, 2008). Çeşitli gıda alt ürün gruplarının esneklikleri ile piyasadaki talepleri ise; tarım sektörü ile ilgili yapılacak olan planlar ve organizasyonlarda, kamu ile ilgili politikaların oluşturulmasında, hedef alınan fiyatlarda yaşanan değişimin tarımsal işletme sahibi veya çiftçi gelirleri üzerindeki etkisinin değerlendirilmesinde, gelecekle ilgili tahmin ve projeksiyonlarda, tarımsal işletmeler-gıda işletmeleri-perakendecilerin üretim ve satış planlamalarını gerçekleştirmelerinde önemli başvuru araçlarındandır (Akbay vd., 2008). Türkiye’de gıda maddelerine olan talepleri inceleyen çalışmalara, ileriye yönelik talep projeksiyonları yapılmak istendiğinde gereksinim duyulabilir. Ayrıca sektör analizlerinde ve makroekonomik politikalar oluşturmada esnekliklere ihtiyaç duyulabilir (Ekinci, 1996).

Gelirin adaletsiz bir şekilde dağıldığı ve yoksulluğun görüldüğü ülkelerde tüketim harcamaları ile ilgili yapılan talep çalışmaları önem arz etmektedir (Fisunoğlu ve Şengül, 2011). Türkiye’de hanehalklarının gıda tüketim harcama yapısının incelenmesi, hanehalkları arasındaki farklı harcama ve farklı tüketim davranışından dolayı önemli bir konuyu işaret etmektedir (Şengül, 2004; Şahinli, 2010). Ek olarak Türkiye’de hanehalklarının gıda tüketim harcama eğiliminin araştırılması, gıda ürünlerinin geleceğine ilişkin üretim ve planlamaların sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi için önemlidir (Akbay vd., 2013).

Gıda tüketimi, insan ve toplum ilişkilerinin biçimlendirilmesinde önemli bir role sahiptir ve ülkelerin içinde bulunduğu iklim şartlarına, ekonomik ve sosyal açıdan yaşadığı değişim ve gelişimlere, kültüre, yaşam tarzlarına ve sahip olduğu kaynaklara göre farklılık göstermektedir (Akbay vd., 2007; Aydın, 2011; Kiren Gürler vd., 2018). Ayrıca gıda tüketimi, ekonomi ile ilgili araştırmalarda üzerinde durulması gereken önemli konulardan biridir. Çünkü gıda tüketimi, insanların temel ihtiyaçları içerisinde yer alan beslenmeyi karşılama özelliğine sahiptir (Şengül, 2001; Şengül, 2002; Akçay ve Vatansever, 2013). Günümüzde nüfus artışına paralel olarak insanların beslenme düzeylerinin yeterli ve dengeli olmaması ve gıdanın miktar olarak yeteri kadar temin edilememesi sorunları küresel ölçekte ele alınması gereken önemli sorunlardan birkaçını oluşturmaktadır. Çünkü tüketim rolüne sahip olan hanehalklarının gıda tüketim tercihleri onların sağlık durumlarının yanı sıra içinde bulunduğu ülkenin ekonomik açıdan gelişimini, tarımsal üretimini, ticaret dengesini ve gıda ve diğer sektörlerdeki işgücü talebini de etkilemektedir (Akbay ve Boz, 2005).

Günümüz dünyasında küreselleşme süreci ile teknolojiye ileri derecede yaşanan gelişmelere rağmen, şimdiki dönemlerde olduğu gibi gelecek dönemlerde de açlık, gıda güvencesizliği ve beslenmenin (gıda tüketiminin) hem dünyada hem de Türkiye’de önemli bir probleme neden olacağı beklenmektedir (Şengül, 2004; Şahinli, 2010). Yeterli ve dengeli beslenme bir yandan bireylerin yaşam faaliyetlerini sürdürebilmesi bir yandan da tüm toplumun gelişmesi için gereklidir (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004). Beslenme düzeyinin yeterli ve dengeli olmadığı bir toplumda, refahın hem sosyal hem de ekonomik açıdan artması ve bu toplumda yaşayan bireylerin sağlıklı ve ek olarak iş yapabilme kudretine sahip bir şekilde yaşaması güç gözükmektedir (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004; Hatırlı vd., 2007). İnsanların sağlıklı bir biçimde hayatlarını ve zihinsel ve bedensel olarak gelişimlerini sürdürebilmeleri için tüketmiş oldukları gıdaların yeterli bir düzeyde ve dengeli olması büyük önem taşımaktadır. Fakat dünyanın gelişmesine rağmen nüfusun hızlı bir biçimde artması ile tüketicilerin bazıları gıda harcamalarına yeteri kadar para ayıramamakta ve hayatlarını sağlıklı bir şekilde devam ettirebilmek için yeterli derecede gıdaya ulaşamamaktadırlar (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004; Yazıcı, 2018; Yazıcı ve Demircan, 2018).

Beslenme toplum sağlığının korunmasında, ülke ekonomisinde ve kalkınmada temel işlevlerden biridir (Demir, 2011; Demir ve Armağan, 2013). İnsanların temel ihtiyaçlarının ilk basamağında beslenme bulunmasına rağmen harcama düzeyleri yüksek olan insanlar gıda tercihlerini gerek sağlık gerek hijyen gerek kalite ve gerekse servis gibi nitelikleri göz önüne alarak yapmakta, harcama düzeyleri düşük olan insanlar da sadece sayısal olarak çok gıdaya ulaşmaya çalışmaktadırlar (Şengül, 2001; Şengül, 2004; Aktaş, 2008). Daha geniş anlamda ise ülkelerin gelişme aşamalarında sağlıklı ve kaliteli gıda ürünlerine olan talepleri de farklılık göstermektedir. Öyle ki, bazı az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler besin kaynaklarının yeterli ve dengeli olma çabası içindeyken; kaliteli ürünler elde etme çabası gelişmiş ülkeler için söz konusudur. Gelişmiş ülkelerde nüfusun çoğunluğunun yaşlı, gelişmekte olan ülkelerde ise genç olmasından ötürü sağlıklı nitelik gösteren besin kaynaklarına ulaşmak bu ülkeler için son derece önemlidir (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004; Demir, 2011). Türkiye beslenme durumu açısından değerlendirildiğinde gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülke sorunlarını birlikte bünyesinde barındıran bir konuma sahiptir (Demir, 2011). Türkiye’de insanların beslenme biçimleri coğrafi bölgelere, mevsimlere, sosyoekonomik özelliklere, kent ve kırsal gibi yerleşim ayrımına, tüketimde bulunanların tercih ve düşüncelerine göre değişkenlik göstermektedir. Türkiye’de tüketimdeki bu alternatiflere rağmen adaletsiz gelir dağılımından dolayı birçok tüketici gıdaya erişmekte zorlanabilmekte

yani istenilen düzeyde gıda harcamaları için kaynak ayıramamaktadırlar (Pekcan, 1998; Ulgeray vd., 2001; Aydın, 2011; Demir, 2011; Yazıcı, 2018; Yazıcı ve Demircan, 2018).

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gıda harcamaları, hanehalklarının refah durumlarının belirlenmesinde kullanılan önemli ölçütler içerisinde yer almıştır. Özellikle gelişmiş olan ülkelerde hükümetler tarafından belirlenen gıda yardımı için oluşturulacak etkin programların belirlenmesinde ve toplumun refahının ekonomik olarak ölçülmesinde gıda harcamaları ile ilgili analizlere sık sık başvurulmuştur. Gelir ve gıda harcamaları arasındaki ilişki baz alındığında gıda harcamaları üzerinde gelir dağılımının etkisinin olduğu kaçınılmazdır (Akbay, 2005; Akbay ve Bilgiç, 2011).

Günümüzde, hanehalkı tüketim harcama tercihlerinin sürekli değişken bir özellik göstermesi ve sosyoekonomik ve demografik değişkenlerde görülen farklılıklar ve oluşabilecek değişimler hanehalkları gıda harcama taleplerini önemli düzeyde etkilemektedir (Hatırlı vd., 2007; Aktaş, 2008). İnsanların gıda harcamaları veya diğer harcamalara olan davranış, istek, eğilim ve beklentileri teknolojinin gelişmesi ve hayat standartlarının değişmesiyle birlikte değişme göstermektedir (Yazıcı, 2018; Yazıcı ve Demircan, 2018). Örneğin insanların eğitim düzeylerinin yükselmeye başlaması ve günümüzde haberleşme ağlarının gelişme göstermesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte tüketicilerin bilinç düzeyleri artmakta, bu da insanların farklı türde ve kendileri için faydalı olan ürünlerden yararlanmalarını sağlamaktadır. Bu durumda tarımsal üretimde rol alan üreticiler insanların değişen isteklerini izleyip karşılayabilmekte, devlet de öngörülen problemlere yönelik politikalar üretebilmektedir. Tüketici davranışlarındaki değişimlerin güncel bir biçimde izlenmesi bu yüzden önemlidir (Demir, 2011; Yazıcı, 2018; Yazıcı ve Demircan, 2018).

Tüketici tercihlerinin çok çeşitli olması, nicel ve nitel yönden çok farklı olması, modern dünyadaki kültürel, ekonomik ve politik değişimlerden etkileniyor olması ve zaman içinde karmaşık olarak değişiyor olması tüketiciye yönelik araştırmaların önemini arttırmaktadır (Ekinci, 1996). Çünkü tüketiciye yönelik yapılan güncel bilimsel çalışmalarla, devlet tarafından tüketimde görülen problemlere ilişkin politikalar üretilebilecek, tüketici davranışlarındaki değişimler, eğilimler ve tercihler üreticiler tarafından takip edilip gerekli arzlar sağlanabilecektir (Yazıcı, 2018; Yazıcı ve Demircan, 2018).

1.2. Çalışmanın Önemi

Türkiye’de gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin hanehalkı gelir gruplarına göre toplam tüketim harcamaları ile toplam gıda harcamalarında da görülmesiyle ilişkili olarak farklı gelir gruplarında çeşitli harcama gruplarına olan harcama dağılımlarının da farklılık göstermesi nedeniyle bu çalışma önem arz etmektedir. Ayrıca ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün gruplarının esneklik değerleri baz alınarak sınıflandırılmasının yapılması ve hanehalklarının gelir gruplarına göre sosyoekonomik özelliklerinin belirlenmesi ve gelirin bu özellikler üzerindeki etkisi ve ekonometrik analizlerle hanehalkını ekonomik ve demografik olarak etkileyen değişkenlerin çeşitli harcama gruplarına verdikleri tepkilerin belirlenmesi açısından da bu çalışma önem arz etmektedir. Böylelikle elde edilen sonuçlar doğrultusunda tüketici birimlerin refah analizleri, üretici birimlerinin üretim kararları ve yöneticilerin etkin politikaların belirlenmesi için gerekli bilgilerin sağlanacağı umut edilmektedir. Ayrıca sonraki çalışmalar açısından da yararlı olacağı tahmin edilmektedir.

1.3. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı 2015-2016-2017 yıllarına ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA)” mikro veri setini kullanarak, hanehalklarının ekonomik ve demografik özelliklerini de dikkate alıp, hanehalklarının toplam tüketim harcamaları, ana mal ve hizmet grupları harcamaları ile gıda alt ürün grupları harcamalarının genel talep parametreleri ile harcama ve gelir esnekliklerini hesaplamaktır. Ayrıca %20’lik gelir grupları ayrımı itibariyle hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile harcama tutar ve dağılımlarını göstermektir.

Bu temel amacın yanı sıra tez konusunun yan amaçları aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

- Gelir ve tüketim arasındaki ilişki baz alınarak Türkiye’de gelir dağılımında yaşanan eşitsizliğin hanehalkları gelir grupları arasında, toplam tüketim harcamaları dağılımlarında da özellikle gıda harcamaları dağılımlarında da görülebileceğini, yani çeşitli harcama gruplarının harcama bakımından dağılımlarını göstermek,
- Gelir grupları itibariyle haneden sorumlu fertlerin ve hanehalklarının niteliklerini belirlemek ve gelirin bu nitelikler üzerindeki varsa etkisini göstermek,

- Ekonometrik analizlerle hanehalklarının tüketim harcamalarının ekonomik ve demografik değişimlere karşı tepkilerini ölçmek,
- Harcama ve gelir esnekliklerini ortaya koyarak genel olarak ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün gruplarının sınıflandırılmasını yapmak,
- Özellikle gıda harcamaları için Engel Kanunu'nun geçerli olup olmadığını tespit etmek.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmanın birinci bölümünde konunun önemi ve amaçları, ikinci kısımda önceki çalışmaların özetleri, üçüncü kısımda çalışmada kullanılan materyal ve yöntem, dördüncü kısımda bulgular ve tartışma ve beşinci ve son kısımda sonuç bölümüne yer verilerek çalışma tamamlanmıştır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Gıda tüketimi, insanların temel gereksinimlerinden beslenmeyi karşılama özelliğine sahip olmasından dolayı gerek ulusal gerekse uluslararası ekonomik araştırmalarda üzerinde durulması gereken konulardan biridir. Bu yüzden gıda tüketimi ile ilgili yapılmış olan gerek yerli gerekse yabancı literatürde birçok çalışma bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye geneli veya Türkiye geneli-kent-kır ayırımı veya bazı bölge, il ve ilçeler bazında bazen genel veri setlerinin bazen de gelir veya diğer demografik faktörlere göre ayırımı yapılmış olan veri setlerinin kullanıldığı ve çeşitli yöntem ve analizlerin yer aldığı ve genellikle ana mal ve hizmet grupları ile gıda veya gıda alt ürün grupları tüketim harcamaları ile ilgili ulusal nitelikteki çalışmalar belli bir kronolojik sıra dahilinde özet şeklinde sunulmuştur.

Ekinci (1996), çalışmasında 1970 ile 1994 yıllarını içeren 25 yıla ait zaman serisi verilerinden yararlanarak tek mal çalışması (ekmek, şeker, margarin, koyun eti, tavuk eti, sığır eti, içme sütü) ve Doğrusal Formda Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (LA/AIDS) modeli (süt ve süt ürünleri grubundan içme sütü, yoğurt, tereyağı, peynir; et grubundan koyun eti, sığır eti, tavuk eti) ile seçilmiş bazı gıda maddelerinin taleplerini analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Türkiye’de ekmek, şeker ve margarinin kendi fiyat esneklikleri sırasıyla -0,22, 0,11 ve -0,04; yine bu ürünler için gelir-talep esneklikleri sırasıyla -0,16, 0,42 ve 0,18 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca çalışmada hesaplanmış olan süt ve süt ürün grubunun fiyat-talep esneklikleri süt için -0,72, yoğurt için -0,60, peynir için -0,96 ve tereyağı için -0,23; aynı ürün grubunun harcama esneklikleri süt için 0,96, yoğurt için 0,58, peynir için 0,43 ve tereyağı için 0,15 olarak bulunmuştur. Yine hesaplanmış olan et grubunun fiyat-talep esneklikleri koyun eti, tavuk eti ve sığır eti için sırasıyla -0,33, -0,14 ve -1,09 iken; yine bu ürün grubunun harcama esneklikleri sırasıyla 1,44, 1,12 ve 0,67 olarak bulunmuştur.

Nişancı (1998), yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de kentsel yerlerdeki hanehalklarının tüketim harcamalarını incelemiştir. 1994 Hanehalkı Gelir Tüketim Harcama Anketi (HHGTHA) sonuçlarından alınan 10 mal grubuna ilişkin tüketim harcamaları İdeale Yakın Talep Sistemi (AIDS) yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmasında analiz edilen malların harcama, fiyat, çapraz fiyat (Marshall’cı ve Hicks’ci çapraz esneklikler) ve hanehalkı büyüklük esnekliklerini hesaplamıştır. Elde ettiği sonuçlara göre harcama esnekliklerinin işareti pozitif olduğu için bütün mallar normal mal olarak bulunmuştur. Teorik beklentinin

aksine ev eşyası harcamalarının fiyat esnekliği pozitif çıkmıştır. Hanehalkı büyüklük esnekliğine göre zorunlu malların tüketiminde ölçek ekonomisinin varlığının bulunduğu görülmüştür.

Özer (1999), yapmış olduğu çalışmada Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından 1987 ve 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketlerinden derlenen verileri kullanarak bireysel hanehalkı verileriyle Klein-Rubin'in doğrusal harcama sistemini, bu sistemin Engel eğrilerini ve esnekliklerini tahmin ederek Türkiye'de hanehalkı tüketim kalıplarını analiz etmek, 1987 ve 1994 döneminde gerek ana mal ve gerekse gıda alt ürün grupları itibariyle tüketim kalıpları arasındaki yapısal farklılıkları araştırmak ve bölgelerin yanı sıra kır ve kentteki hanehalklarının tüketim kalıpları arasındaki benzerlik veya farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Engel Kanunu doğrulanmıştır. Ayrıca çalışmada kentleşmenin hanehalkı tüketim kalıpları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, kır ve kent için ayrı ayrı tahminler yapılmış ve kırdaki tüketim kalıplarının kenttekilerden önemli ölçüde farklı oldukları belirlenmiştir. Beş farklı bölgeye ait tüketim kalıpları da birbirleriyle karşılaştırılmış ve özellikle Marmara-Ege bölgesi ile Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgesinin tüketim kalıpları arasındaki farklılığın istatistiki bakımdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. LES harcama esnekliklerinin gıda, ev eşyası, konut ve ulaştırma ve haberleşme mal gruplarında zorunlu harcama ve giyim, sağlık, kültür, eğitim ve eğlence ve diğer mal gruplarında lüks harcama olduklarını ortaya koymuştur.

Özer (2001), Erzurum ili için 1991 yılı Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi, yatay kesit verilerini kullanmış olduğu çalışmasında, bu ilde yaşayan hanehalklarının tüketim harcaması davranışlarını incelemiş ve bu il için en iyi gelir hipotezini gösteren modelinin doğrusal model olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmasından elde ettiği sonuçlara göre Erzurum ili için Engel Kanununun geçerli olduğunu tespit etmiştir. Yapmış olduğu çalışmayı daha önce Erzurum ili için yapılmış çalışmalarla karşılaştırdığında ise 1986-1991 dönemlerinde Erzurum ili için refah seviyesinde bir artış olduğu, fakat bu artışın çok düşük seviyelerde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Daha geniş anlamda çalışma sonuçları değerlendirildiğinde, gelir düzeyi yükseldikçe gelirin tüketime ayrılan kısmının giderek azaldığı, gıdaya olan payın ise giderek düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Genç yaşta oldukça yüksek olan ortalama tüketim eğiliminin, yaş ilerledikçe (özellikle emeklilik yaşına kadar) azalma ve emeklilik çağından sonra artma eğilimi göstermesi çalışmanın sonuçları arasındadır. Ayrıca evli ve bekar hanehalkı reislerinin ortalama tüketim eğilimlerinin pek farklı olmadığı, fakat gelirlerin, mal gruplarına dağıtımlarında farklılık görülmesi, çalışmanın

bir diğerk sonucudur. Konut ve giyim harcamalarında iklimin etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Meslek açısından çalışma bulguları değerlendirildiğinde, gıda maddelerine çiftçi grubu en çok harcamayı yaparken, serbest meslek ve tüccar grubu en az harcamayı yapmaktadırlar sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak hanehalkı reisinin eğitim düzeyi arttıkça ortalama tüketim eğiliminin azaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Nişancı (2002), yapmış olduğu çalışmada, 1987 ve 1994 yıllarına ait kentsel kesim Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerini kullanmış ve hanehalklarının gelir gruplarına göre tüketim kalıplarını İdeale Yakın Talep Sistemi (AIDS) ile Görünürde İlişkisiz Regresyon Modeli (SUR) ile tahmin etmiştir. Elde etmiş olduğu sonuçlara göre incelemiş olduğu malların tümünün esneklik değerlerini sıfırdan büyük ve normal bir mal olarak bulmuştur. AIDS modelindeki homojenlik ve simetri kısıtları reddedilmiş, 1987 ve 1994 yıllarının ikisinde de gelir artışı ile gıda (yiyecek) harcamalarını esneklik değerlerinin azaldığı sonucuyla karşılaşmıştır. Ölçek ekonomilerinin varlığını gıda (yiyecek) ve giyim harcamalarında tüm gelir grupları için tespit etmiştir. Harcama kalıpları arasında farklılık olup olmadığın test ettiğinde ise giyim harcamalarının tüm gelir gruplarında, kültür-eğlence harcamalarının sadece birinci ve dördüncü gelir gruplarında farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır.

Nişancı (2003), yapmış olduğu çalışmada, Türkiye Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 1994 yılı için yapılan Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcama Anketi'nde rapor edilen verileri kullanarak Engel Eğrilerinin farklı fonksiyonel formlarını tahmin ederek Türkiye'deki kentsel hanehalkı harcama modellerini Görünürde İlişkisiz Regresyon (SUR) yöntemi ile tahmin etmiştir. Çalışmasında en uygun fonksiyonel formun Working-Leser modelinin olduğunu belirtmiştir. Tahmin sonuçlarına göre malların tamamı normal mal olup, gıda ve konut harcamaları kategorileri ihtiyaç malı ve diğerk mal grupları ise lüks mal olarak bulunmuştur. Tahmini hanehalkı büyüklüğü esneklikleri aracılığıyla gıda ve giyim tüketiminde ölçek ekonomilerinin varlığını belirlemiştir.

Orhan vd. (2004), çalışmalarında DİE 1994 yılı Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi verilerini kullanarak Heckman (1976) ve Heinen ve Wessells (1990) iki aşamalı talep modelleri ile hanehalklarının gıda tüketim harcamalarının marjinal etkileri ile harcama esnekliklerini tahmin etmişlerdir. Çalışmada sıfır harcamalı gözlemleri dikkate alan bu iki model karşılaştırılmak amacıyla tek ve sistem talep denklemlilik olmak üzere iki açıdan tahmin edilmişlerdir. Sıfır harcamalı gözlemleri benimseyen iki aşamalı talep modelleri ile

benimsemeyen tek aşamalı talep modelleri karşılaştırıldığında tahmin edilen parametre değerleri ile esneklikler arasında önemli farklılıklar görülmüştür. Bu farklılıklar sıfır harcamalı gözlemlerin başka bir ifade ile pozitif tüketim oranlarının yüksek olduğu et ve et ürünleri gruplarında en yüksek düzeyde bulunmuş iken, sıfır harcamalı gözlemlerin başka bir ifade ile pozitif tüketim oranlarının çok az olduğu tahıllar, meyve ve sebzeler gruplarında en düşük düzeyde bulunmuştur. Ekmek grubu tahmin edilen her iki modelde de esnekliği en düşük gıda alt ürün grubu olarak bulunmuştur. Her iki modelde esnekliği en yüksek gıda alt ürün grubu ise et ve et ürün grubu olarak tahmin edilmiştir.

Şengül (2004), 1994 yılı DİE, Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi yatay kesit verilerini kullanmış olduğu çalışmasında, hanehalklarının gıda taleplerini gelir gruplarına göre iki aşamalı modelle belirlemiştir. Birinci aşamada hanehalklarının toplam gıda harcamalarını Working-Leser modeli ile tahmin edip genel toplam gıda harcama esnekliğini 0,680 olarak hesaplamıştır. İkinci aşamada gıda alt ürün gruplarını Doğrusal Formda Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (LA/AIDS) ile tahmin etmiştir. Çalışmasında gelirin düşük olduğu birinci yüzde yirmi ile ikinci yüzde yirmi gruplarında bulunan hanehalklarının gıda talepleri fiyat ve gelire karşı; gelirin orta dereceli ve yüksek olduğu üçüncü, dördüncü ve beşinci yüzde yirmi gruplarında bulunan hanehalklarının fiyat ve gelire ek olarak sosyo-demografik faktörlere karşı duyarlı olduklarını bulmuştur.

Akbay (2005), 1994 yılı DİE Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi verileri ile Kahramanmaraş ili kentsel alandaki hanehalklarının gıda tüketim yapılarını analiz etmiştir. Çalışmasında 11 ana mal ve hizmet grupları ile 11 gıda alt ürün gruplarının talep parametreleri ile gelir esnekliklerini Working-Leser modeli yöntemi ile tahmin etmiştir. Elde etmiş olduğu sonuçlara göre hanehalklarının toplam tüketim harcamaları içerisinde gıda harcamalarına %28,6'lık bir pay ayırdığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın yapıldığı ilde alkolsüz içecekler ile et ve et ürünleri harcamaları gelir esnekliklerini en yüksek, balık, şeker ile sebze-meyve harcamaları gelir esnekliklerini en düşük değer olarak bulmuştur.

Hatırlı vd. (2007), yapmış oldukları çalışmada 2003 yılı anket çalışmasından elde ettikleri verilerle Isparta ili merkez ilçede yaşayan hanehalklarının Doğrusal Formda Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (LA/AIDS) yöntemi ile kırmızı et, tavuk eti ve balık taleplerini tahmin etmişlerdir. Elde etmiş oldukları sonuçlara göre bu ilde toplam harcamalar içerisinde gıda harcamalarının payı %33,55 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan esneklik değerlerine göre kırmızı et ile tavuğun harcama esneklikleri 0,83 olarak tahmin edilmiş, balığın ise harcama

esnekliği 1,50 olarak bulunmuştur. Böylelikle bu kentte kırmızı et ve tavuk eti zorunlu harcamalar, balıketi ise lüks harcamalar olarak tahmin edilmiştir.

Oflaz (2007), yapmış olduğu çalışmada 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi yatay kesit verilerini kullanarak; Türkiye'deki hanehalklarının 12 ana mal ve hizmet grubunun farklı gelir düzeylerindeki harcama esneklikleri ile genel düzeyde harcama esnekliklerini tahmin etmiştir. Çalışmasında gelir tüketim ilişki bağlamında 9 değişik formda Engel eğrileri denenmiş ve uygun olanlar analizlerde kullanılmıştır. Denenen denklem kalıplarından hiçbirinin konut harcamaları için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Hesaplanan harcama esnekliklerine göre gıda, alkol, haberleşme ve sağlık grupları zorunlu harcamalar, giyim, mobilya, ulaştırma, kültür-eğence, eğitim ve çeşitli mal ve hizmetler grupları ise lüks harcamalar içerisinde bulunmuşlardır.

Tarı ve Pehlivanoğlu (2007), yapmış oldukları çalışmada gelir-tüketim ilişkisi bağlamında farklı gelir düzeylerindeki (alt-orta-üst) hanehalklarının Engel Kanununun Kocaeli ili için geçerliliğini analiz etmişlerdir. Yatay kesit verilerine dayalı tüketici anketine dayalı olarak yapılan çalışmada toplam harcamalar içerisinde en yüksek payı genel olarak %32,14'lük bir oranla gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun aldığı gözlemlenmiştir. Hesaplanan harcama esneklik değerlerine göre gıda ve alkolsüz içecekler, konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ile sağlık grupları zorunlu harcamalar içerisinde bulunmuşlardır. Farklı gelir düzeylerinde bulunan hanehalklarının refah farklarını gösteren zorunlu harcamaların düşük gelir grubundaki payı %58,26, orta gelir grubundaki payı %57,26 ve son olarak üst gelir grubundaki payı ise %50,55 olarak tahmin edilmiştir. Bu durum gelir seviyesi arttıkça zorunlu harcamaların payı azalmakla birlikte refah farklarının artmakta olduğunu göstermektedir. Son olarak Kocaeli ilinde Engel Kanunun geçerli olduğu tespit edilmiştir.

Akbay vd. (2008), TÜİK 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi kesit verilerini kullanmış oldukları çalışmalarında, Türkiye'de hanehalkları tarafından harcaması yapılan 42 önemli gıda ürününü Heckman iki aşamalı tahmin yöntemi ile analiz ederek, fiyat ve gelir esnekliklerini hesaplamışlardır. Çalışmalarında sığır eti, koyun eti, keçi eti gibi kırmızı et ürünlerinin gelir esnekliklerini yüksek bulmuşlardır. Ekmek gelir esnekliğini ise düşük mal olarak bulmuşlardır. Ayrıca fiyat-talep esnekliğini kırmızı et, margarin, zeytinyağı, fındık, sofralık zeytin gibi gıda ürünlerinde birden büyük hesaplamışlardır.

Aktaş (2008), çalışmasında Batı Akdeniz Bölgesi (Antalya-Isparta-Burdur) kent merkezlerinde 2006 yılı için hanehalklarının aylık et talebini (dana-sığır, koyun-keçi, tavuk

ve balık) hanehalklarının sahip olduğu sosyoekonomik ve demografik faktörleri de dikkate alarak Doğrusal Formda Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (AIDS) modeli ile tahmin etmiştir. Elde etmiş olduğu sonuca göre hesaplamış olduğu tüm ürünler için harcama esnekliği pozitif işaretli bulunmuştur. Bu durumda dana-sığır eti, balık eti ve tavuk eti bu bölgedeki hanehalkları için zorunlu harcamalar olarak bulunmuş, koyun-keçi eti lüks harcamalar olarak bulunmuştur. Çapraz fiyat esneklikleri dikkate alındığında, elde edilen sonuçlara göre dana-sığır eti, balık eti, tavuk eti ikame ürün, koyun-keçi eti, dana-sığır eti tamamlayıcı ürün olarak bulunmuştur.

Kalyoncu (2009), 1994 ve 2003 yılı Hanehalkı Bütçe Anketi verilerinin dikkate alındığı ve Türkiye illerinin 17 bölgede incelendiği ve gıda harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının yıllara göre azalmasının reel gelirin veya satın alma gücünün bir göstergesi olarak görüldüğü çalışmada, hanehalklarının reel gelirin veya satın alma güçlerinin arttığı sonucuyla karşılaşmıştır.

Özer vd. (2010), çalışmada Atatürk Üniversitesi bünyesinde yer alan 900 öğrenciye anket uygulayarak öğrencilerin gelir-tüketim ilişkisi bağlamında çeşitli mal ve hizmetlere olan harcamalarını belirleyerek il ekonomisine olan katkılarını ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışmasından çıkan sonuçlara göre gıda, giyim ve ayakkabı ve barınma harcamaları öğrenciler için zorunlu harcamalar içerisinde yer edinmiştir. Ulaşım, haberleşme, kişisel bakım, eğitim ve öğretim, eğlence, sosyo-kültürel, alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri ile diğer harcamalar öğrenciler için 1'den küçük olmasına rağmen birim esnek harcama olarak bulunmuştur. Öğrenciler için şans oyunları harcaması 1'den büyük lüks harcamalar olarak bulunmuştur.

Şahinli (2010), 2002-2006 yılları arası TÜİK Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerini kullanmış olduğu çalışmada, Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (AIDS) yöntemiyle, Türkiye geneli, kent ve kırsal ayrımında harcama ve fiyat esnekliklerini kullanarak tüketici davranış kalıplarını analiz etmiştir. Elde etmiş olduğu sonuçlara göre gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubu talep parametre değerlerini Türkiye geneli ve kent için anlamlı, kırsal için ise anlamsız bulmuştur. Çalışmasında Yaklaşık İdeal Talep Sistemi (AIDS) yöntemi ile gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarının harcama ve fiyat esnekliklerini tahmin etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, harcama esnekliklerini Türkiye geneli, kentte ve kırsal sırasıyla 0,975, 0,961 ve 0,992 olarak hesaplayarak, birbirine yakın bulmuş, gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunu normal mal olarak hesaplamıştır. Ayrıca gıda ve alkolsüz içecekler harcama

grubunun fiyat esnekliklerini, Türkiye geneli, kentte ve kırdada sırasıyla -0,423, -0,646 ve -0,415 olarak hesaplamış ve teoriye uygun bir şekilde negatif işaretli ve inelastik talep olarak bulmuştur.

Öztürk (2010), birinci amacı Uşak ili kentsel alanda yaşayan hanehalkları için tüketim gelir hipotezlerini test etmek ve en uygun modeli belirlemek ve diğer amaçları harcama gruplarına ait gelir esneklik değerlerini hesaplamak ve Uşak ili için Engel Kanununun geçerliliğini araştırmak olan bir çalışma yürütmüştür. Araştırmada, 400 hanehalkı reisi ile yapılan anket çalışmasında, hanehalklarını gelir düzeylerine göre alt-orta-üst olmak üzere üç gruba ayrılarak, farklı ekonomik kalıplar ile farklı tüketim fonksiyonları tahmin edilmiş ve gelir hipotezleri sınanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, gelir hipotezleri içerisinde en uygun modelin Mutlak Gelir Hipotezi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak tüm gelir gruplarındaki hanehalklarının en çok pay ayırdığı harcama grubu konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ile gıda ve alkolsüz içecekler harcamaları olarak bulunmuştur. Çalışmada konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar, gıda ve alkolsüz içecekler ile sağlık harcamaları zorunlu harcamalar olarak bulunmuştur. Ayrıca araştırmada, en düşük gelir (veya harcama) esnekliği kültür ve eğlence harcamaları olarak bulunurken, en yüksek gelir (veya harcama) esnekliği konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcamaları olarak bulunmuştur.

Akbağ ve Bilgiç (2011), çalışmasında 2003 ve 2008 yılları arasında TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi yatay kesit verileri ile hanehalklarının 12 adet ana mal ve hizmet grupları ile 11 adet gıda alt ürün gruplarının gelir esnekliklerini Working-Leser modeli ile hesaplamış ve %20'lik gelir gruplarına göre bütçe paylarını tahmin etmiştir. Çalışma sonuçlarında konut ve kira (%29,1) harcamalarından sonra gıda tüketim harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payı %22,6 olarak ikinci sırada bulunmuştur. Gıda alt ürün grupları içerisinde harcama bakımından en çok payı ekmek ve tahıl grubu ile, et ve et ürünleri grubu, sebze ve meyve grubu almıştır. Hanehalklarının en az duyarlılık gösterdikleri harcama grubu ekmek olurken, en çok duyarlılık gösterdiği harcama grubu et ve et ürünleri olmuştur.

Aydın (2011), 2003-2006 yılları arasını kapsayan TÜİK Hanehalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları Anket verilerini kullanmış olduğu çalışmasında, tahıl ürünleri, sebze ve meyve, süt ve süt ürünleri, kırmızı et, beyaz et ve deniz ürünleri gibi gıda alt ürün gruplarının gelir, eğitim, meslek, kır-kent ve hanehalkı sayısı değişkenlerine göre hanehalklarının 4 yılı kapsayan aylık ortalama tüketim oranları ile harcama dağılımlarını incelemiş ve söz konusu gıda alt ürün gruplarını çapraz tablolar halinde sunarak aylık olarak hangi oranda ve ne

sıklıkta tüketildiklerini araştırmıştır. Çalışmasındaki sonuçlara göre büyük ölçüde tahıl ürünleri, sebze ve meyve, süt ürünleri ve beyaz et Türkiye'deki hanehalklarının gıda tüketim kültürünü şekillendirmektedir. Hanehalklarının harcama bakımından en çok payı sebze ve meyveye, en az payı ise deniz ürünlerine ayırdığı sonucuyla karşılaşmıştır. Ayrıca çalışmasında tahıl ürünleri, sebze-meyve, kırmızı et ve deniz ürünleri için yıllar, kırsal-kent, aylık gelir, eğitim düzeyi ve meslek grupları değişkenleri baz alınarak bu ürün gruplarının çoklu regresyon analizini yaparak parametrelerini tahmin etmiştir.

Demir (2011), yapmış olduğu çalışmada Aydın ilinde hanehalklarının ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün gruplarının genel talep parametreleri ile gelir esnekliklerini tahmin etmiştir. Araştırmasında 2010 yılı 384 hanehalkı ile anket çalışması yapmış ve hanehalklarını %20'lik beş eşit gruba ayırarak, hanehalklarının sosyo-demografik özelliklerini, harcama gruplarının yüzde paylarını, bu gruplar itibarıyla analiz etmiştir. Araştırmasının sonucunda hanehalkları toplam harcamalar içerisinde gıda harcamalarına %39,19'luk bir pay ayırdığı sonucuyla karşılaşmış ve Türkiye geneli için hesaplanan ortalamadan yüksek bulmuştur. Aydın için hesaplanmış olduğu Gini katsayısını 0,26 olarak bulmuş ve Türkiye geneli için tahmin edilen katsayıdan düşük bir sonuç bulmuştur. Gelir grupları itibarıyla düşük gelir düzeylerinde bulunan hanehalklarının istatistiksel açıdan fiyat değişkenini önemsedikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca çalışmasında toplam gıda gelir esnekliğini 0,70 olarak hesaplamıştır. Çalışmasında gıda alt ürün gruplarından tahıl grubunun (0,17) gelir esnekliğini en düşük, ev dışı gıda grubunun (1,24) en yüksek değerde bulmuştur.

Fisunoğlu ve Şengül (2011), çalışmalarında Working-Leser modeli ile Adana kentsel alanda yaşayan hanehalklarının bazı ana mal ve hizmet gruplarının talep parametreleri ile harcama esnekliklerini hesaplamışlardır. Çalışmalarından elde edilen sonuçlara göre gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, eğitim, konut ile sağlık harcamaları bu ildeki hanehalkları için zorunlu harcamalar olarak bulunmuştur. Bu harcama gruplarına olan tüketimin sosyo-demografik faktörlere ve dönemlere göre değiştiği çalışma sonuçları arasındadır. Elde edilen sonuçlarından, gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarının hanehalkı tüketim harcamaları içerisindeki payını %26,12 ve harcama esnekliğini ise 0,621 olarak bulmuşlardır.

Aydın vd. (2012), hanehalkları gelir dağılımına bağlı olarak tüketim harcamalarındaki farklılığı göstermeyi amaçlayan çalışmalarında, Samsun ili İlkadım ilçesinde 150 hanehalkı ile 2011 yılında anket yapmışlardır. Elde etmiş oldukları sonuçlarına göre, hanehalklarının

toplam gelirin %17,4'ünü gıda, %8,5'ini kira, %7,9'unu eğitim harcamalarına ayırdıklarını tespit etmişlerdir. Araştırmalarında gelir dağılımındaki dengesizliği ortaya koymak için Gini katsayısını 0,27 olarak hesaplamışlardır. Hanhalkları arasında en düşük gelir grubunda bulunan hanhalklarının toplam gelirden %8,22, en yüksek gelir grubunda bulunan hanhalklarının ise %36,2 pay aldığı sonucuna ulaşmışlar ve gelir dilimleri arttıkça toplam harcamaların, toplam gelir içerisindeki payının azaldığı durumunu çalışma bulguları ile doğrulamışlardır. Ayrıca incelenen hanhalklarında gelir artışı ile, temel gereksinimlerden sosyal faaliyetlere (eğitim, eğlence ve kültür) doğru bir eğilimin söz konusu olduğunu fakat en yüksek gelirli hanhalklarında bile eğitim ile eğlence ve kültür harcamalarının temel gereksinimlerden sonra gelen harcamalar içerisinde yer aldığı sonucuna ulaşmışlardır.

Sigeze (2012), 2005 ve 2009 iki yılı kapsayan TÜİK Hanhalkı Bütçe Anketi mikro veri setlerini kullanmış olduğu çalışmada, Türkiye geneli 12 ana mal ve hizmet grubunun talep parametreleri ile harcama esnekliklerini hesaplamıştır. Çalışmadan elde etmiş olduğu sonuçlara göre harcama esneklikleri, zorunlu harcamalar içerisinde bulunan ana mal ve hizmet grupları gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, konut, su, elektrik, yakıt, mobilya ve ev aletleri, haberleşme, alkollü içecek, sigara ve tütün mamulleridir. Lüks mallar ise sağlık, ulaştırma, eğitim, kültür ve eğlence, otel, lokanta, pastanedir. Esneklik sonuçlarını değerlendirdiğinde ise Türkiye'nin harcama özellikleri bakımından gelişmekte olan bir ülke özelliği gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Yayar ve Çoban (2014), çalışmalarında gelir tüketim ilişkileri bağlamında Tokat ili kentsel alanda ikamet eden gelir düzeyleri farklı olan hanhalklarının çeşitli mal ve hizmet gruplarına yapmış oldukları harcamaları analiz etmişlerdir. Çalışmalarında yüz yüze anket yöntemi ile elde etmiş oldukları verileri çeşitli fonksiyonel formları değerlendirerek kullanmışlardır. Hesaplanan harcama esnekliklerine göre, gıda, konut ve sağlık harcama gruplarını zorunlu ihtiyaç malı olarak bulmuşlardır. Tokat ilinde hanhalkı gelir artışıyla birlikte lüks malların paylarının arttığı tespit edilmiş ve Engel Kanununun geçerliliği test edilmiştir.

Yılmaz (2014), çalışmada 2008 yılı TÜİK Hanhalkı Bütçe ve Tüketim Harcamaları Anketi verilerinden yararlanarak hanhalkı toplam aylık kullanılabilir geliri ile 13 adet çeşitli mal ve hizmet harcama grubunun farklı gelir düzeylerindeki bütçe payları, talep parametreleri ve harcama ve gelir esnekliklerini hesaplamıştır. Türkiye geneli, kent ve kırsal bazında Engel Kanununun geçerliliğini tespit etmeye çalışmıştır. Working-Leser modeli kapsamında bağımlı

değişkende sıfır harcama olmayan denklemleri kantil regresyon, sıfır harcama olan denklemleri ise tobit model ile tahmin etmiştir. Çalışmasında ayrıca her harcama grubuna ait Lorenz eğrileri oluşturmuş ve Gini katsayılarını hesaplamıştır. Çalışmasında gelirdeki eşitsiz dağılımın harcama gruplarının dağılımında da görülebileceğini çeşitli yöntemlerle araştırmıştır. Çalışmasından elde edilen gelir esneklik sonuçlarına göre eğitim ile kültür ve eğlence harcamaları lüks harcama olarak bulunmuştur. Ayrıca hesaplamış olduğu Gini katsayılarına göre Türkiye genelinde eşitsizliğin en yüksek olduğu harcama grubunu sağlık (0,7409), eşitsizliğin en düşük olduğu yani adil dağılımın gerçekleştiği harcama gruplarını ise sırasıyla gıda (0,3033) ve konut (0,3335) olarak bulmuştur.

Dilek vd. (2015), çalışmalarında Kastamonu Üniversitesi'nde okuyan 57 Kırgız öğrenci ile anket yaparak öğrencilerin harcamalarını en çok hangi mal ve hizmet gruplarına ayırdıklarını tespit etmeye çalışmışlardır. Yapılan çalışmada öğrencileri bütçelerine göre 1000 TL'ye sahip olma, 1500 TL'ye sahip olma ve 2000 TL'ye sahip olma durumlarına göre üç gruba ayırmışlardır. Çalışmadan elde etmiş oldukları sonuçlara göre tüm gelir gruplarında öğrencilerin bütçelerinin büyük bir kısmını öncelikle barınma, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcamalarına, daha sonra gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarına ayırdıklarını tespit etmişlerdir. Öğrencilerin gelirlerindeki artışla birlikte bu iki harcama kalemine ayrılan payın düştüğü öğrencilerin lüks harcamalara doğru yöneldiği çalışmanın sonuçları arasındadır. Çalışmalarında hesaplamış oldukları nokta esnekliklerine göre öğrenci gelirlerinin 1000 TL'den 1500 TL'ye çıkması ile kültür ve eğlence harcamalarının en lüks, sağlık harcamalarının ise en zorunlu harcamalar olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Önemli bir sonuç da, gelir artışıyla birlikte öğrencilerin düşük (inferior) mal ve hizmet özelliği gösteren harcamalarının olmadığıdır.

Kaya (2015), 2003, 2007 ve 2011 yıllarına ait TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi mikro veri setlerini kullanmış olduğu çalışmasında, 12 ana mal ve hizmet grubunun genel harcama esneklikleri ile farklı gelir gruplarındaki hanehalklarının (üç grup) harcama esnekliklerini hesaplamıştır. Çalışmasında farklı gelir gruplarında bulunan hanehalklarının harcama davranışlarındaki farklılığı ortaya koymayı amaçlamış ve harcama davranışına yönelik analizler yapmıştır. Çalışmasında Engel Eğrileri tahmin yöntemlerinden yararlanmış ve çalışma verileri için en uygun fonksiyonel formun doğrusal ve çift logaritmik form olduğunu tespit etmiş ve harcama esnekliklerini çift logaritmik form yöntemi ile hesaplamıştır. Elde etmiş olduğu sonuçlara göre tüm yıllarda gıda, alkol-sigara-tütün, konut, sağlık, eğitim (2011 yılı hariç) harcamalarının Türkiye genelini temsil eden hanehalkları için zorunlu harcamalar

olarak bulunmuştur. Ayrıca düşük gelirli hanehalklarında kültür ve eğlence, eğitim gibi harcamalar zorunlu harcama, yüksek gelirli hanehalklarında ise lüks harcama olarak bulunmuştur. Ayrıca çalışma sonuçlarına göre Türkiye genelini temsil eden hanehalkları tüm yıllarda toplam harcamalar içerisinde en çok payı gıda, konut ve ulaştırma harcamalarına ayırmıştır. Bu pay en düşük gelir grubunda bulunan hanehalkları için gıda, en yüksek gelir grubunda bulunan hanehalkları için konut şeklinde oluşmuştur. Ek olarak çalışmasında ulaştırma harcamalarında 2003 yılından 2007 yılına doğru gözle görünür bir artış olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Altunç vd. (2016), çalışmalarında çeşitli fonksiyonel formlardan yararlanarak Muş ili merkez ilçede yaşayan 400 hanehalkının farklı gelir düzeylerindeki harcama hareketleri ile refah seviyelerini belirlemeye çalışmışlardır. Ayrıca Engel Kanununun bu il için geçerli olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Çalışmalarında hesaplanan gelir esnekliklerine göre gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ve sağlık harcamaları zorunlu harcamalar içerisinde yer almıştır. Çalışmalarında Muş ili merkez ilçe için Engel Kanunu geçerli bulunmuştur. Gelir düzeyi arttıkça gıda harcamalarının payının düşmesi sonucu bu durumu doğrular niteliktedir.

Aykaç (2018), çalışmasında 2003 ile 2013 yılları arasındaki TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi verilerini kullanarak farklı koşullu dilimlerinde bulunan hanehalklarının çeşitli demografik özelliklerini de dikkate alarak toplam gıda harcamalarının, talep parametreleri ile gelir (harcama) esnekliklerini hesaplamıştır. Bir anlamda Engel Kanunu toplam gıda harcamaları için sınırlanmıştır. Çalışmasında veriler Working-Leser modeline uygun hale getirilip analizler dilim regresyon yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmadan elde edilmiş olduğu sonuçlara göre hesaplanan gıda gelir esneklikleri Türkiye geneli için 0,62 ile 0,79 aralığında zorunlu harcama olarak bulunmuştur ve gelir düzeyinin düşük olduğu koşullu dilimlerden yüksek olduğu koşullu dilimlere doğru gidildikçe toplam gıda harcamalarının payının düşmekte olduğu ve gıda harcamaları için Engel Kanununun geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplam gıda harcamasının gelir (harcama) esnekliği, gıdaya en çok pay ayrılan düşük gelirli koşullu dilimlerde düşük olarak tahmin edilmiştir. Çalışmasında hanehalkı reisinin yaşı, sosyal güvence durumu, eğitim düzeyi, hanenin yerleşim yeri gibi sosyo-demografik özellikler ile gıda bütçe payı arasında ilişki olduğunu belirlemiştir. Ayrıca çalışmasında 2008 yılında yaşanan krizin etkilerine yer verilmiştir.

Çalmaşur ve Kılıç (2018), çalışmalarında 2014 yılına ait TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setini kullanarak 12 ana mal ve hizmet grubunun gelir esneklik değerlerini hesaplamışlardır. Çalışmalarında Engel Eğrileri bağlamında 9 adet fonksiyonel form kullanılmış ve harcama grupları için gelir-tüketim ilişkisi bağlamında tahminler yapılmıştır. Çalışmalarının sonucunda, hanehalkları gelirlerinin %20,1'lik kısmını yani en yüksek payını konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcamalarına ayırırken, ikinci sıradaki gıda ve alkolsüz içecekler harcamalarına %19'luk bir pay ayırmakta olduğu bulgularına ulaşmışlardır. Hanehalkları gelirlerinin en düşük kısmını %2,2 ile eğitim hizmetleri ile %1,9 ile sağlık harcamalarına ayırmakta olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca hanehalklarının en düşük gelir esnekliğine sahip olduğu harcama grubu haberleşme (0,28) olurken ve zorunlu mal kategorisine girerken; en yüksek gelir esnekliğine sahip olduğu harcama grubu eğitim hizmetleri (1,85) olup lüks mal kategorisine girdiği çalışmanın önemli bulguları arasında yer edinmiştir. Gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun gelir esnekliği 0,70 olarak hesaplanmış ve zorunlu mal kategorisine girmiştir.

Kiren Gürlü vd. (2018), çalışmalarında 2003 ve 2014 yılları arasını kapsayan Hanehalkı Bütçe Anketi veri setlerinden yararlanarak toplam tüketim harcamaları ile toplam gıda harcamalarını %20'lik gruplar ayırımına tabi tutarak gruplararası farklılıkları belirlemeye çalışmışlardır. Kantil regresyon yöntemini kullanmış oldukları çalışmalarında toplam üç farklı model tahmin etmişlerdir. Tahmin etmiş oldukları ilk model olan Model 1'de kategorik değişken olarak hanehalkı sorumlu ve eşinin yaşı değişkenleri kullanılmış, 2008 yılı referans değişken olarak seçilmiş ve gölge değişken olarak 2003 ile 2014 yılları seçilmiştir. Model 1 araştırma sonuçlarından elde etmiş oldukları sonuçlara göre erken yaşlarda fazla tüketim yapılmadığı, gelir artışıyla birlikte yaş grupları ilerledikçe toplam harcamaların arttığı ve yaşlılık dönemlerinde tasarruf yapıldığı sonucuyla karşılaşılmıştır. Ayrıca Model 1 araştırma sonuçlarından birinci %20'lik dilimden dördüncü %20'lik dilime kadar haneden sorumlu bireyin ve eşinin eğitimlerinin toplam harcamalar üzerindeki etkisini 0,01-0,02 arasında olduğunu, beşinci %20'lik dilimde bu etkinin 0,03-0,04 arasına doğru yükseldiğini ve istatistiksel olarak da anlamlı bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer durumun bireylerin sigortalı olması durumunda da görüldüğünü tespit etmişlerdir. Çalışmalarında Model 2 ve Model 3'de toplam tüketim harcaması ve toplam gıda harcaması denklemlerini incelemişlerdir. Gelirlerinden hem toplam harcamaya hem de gıda harcamalarına ayrılan payın, birinci dilimden beşinci dilime doğru düşmüş olduğunu, gıdanın zorunlu bir tüketim maddesi olmasından dolayı fiyatlardaki değişime karşı gıda harcamalarının artışının payının

hemen hemen değişmediğini ve hanelerin harcama yapabilmek için borçlanmaya başvurabilecekleri sonuçlarına ulaşmışlardır. Model 3'te ise gelir değişkeni modele bir dönem gecikmeli olarak eklenmiş ve alışkanlıkların gelir düşüşü ile sonraki dönemlerde değişmeden devam edeceği sonucuna ulaşmışlardır. Bireylerin birinci yüzdelik dilimden beşinci yüzdelik dilime doğru harcama yapmaya devam etmek isteyecekleri ve gıdanın zorunlu harcama olmasından dolayı gelirin düşmesi halinde ise gıda harcaması yapmaya devam etmeyecekleri sonuçlarına ulaşmışlardır.

Yazıcı (2018), 2017 yılı Isparta ili kentsel alanda ikamet eden 240 hanehalkı ile anket çalışması yapmıştır. Elde etmiş olduğu anket verileriyle hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile 12 ana mal ve hizmet grubu ile 10 gıda alt ürün grubu harcamalarını %20'lik gelir gruplarına ayırmış ve alışveriş tercihlerini belirlemiştir. Ayrıca Working-Leser modeli ile bu harcama gruplarının gelir esnekliklerini hesaplamıştır. Çalışmada toplam tüketim harcamaları içerisinde gıda harcamalarını payını %28,76 olarak bulunmuştur. Hesaplanan ana mal ve hizmet grubu gelir esnekliklerine göre sağlık (0,030) harcamaları en düşük, eğlence ve kültür (0,983) harcamaları ise en yüksek esneklik değerisi olarak bulunmuştur. Gıda harcamalarının gelir esnekliği 0,382 olarak hesaplanmış ve zorunlu harcamalar içerisinde bulunulmuştur. Hesaplanan gıda alt ürün gruplarının gelir esnekliklerine göre ekmek ve tahıl grubu (0,203) en düşük, diğer gıda ürünleri grubu (0,524) en yüksek esneklik değerisi olarak bulunmuştur. Çalışmada Isparta ili için Lorenz eğrisi izilmış ve elde etmiş olduğu sonuca göre gelirin Isparta ili için adaletsiz dağıldığı en düşük ve en yüksek gelir gruplarında bulunan hanehalklarının toplam gelirden aldıkları payı sırasıyla %6,49 ile %40,26 olarak tespit etmiştir. Ayrıca bu ildeki hanehalklarının Türkiye ortalamasına göre gıda harcamalarını yüksek pay ayırdıkları sonucuna ulaşmıştır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Çalışmanın ana materyalini Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2015-2016-2017 yıllarında yapılan Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA) mikro veri seti oluşturmaktadır (TÜİK, 2015, 2016, 2017). Hanehalkı Bütçe Araştırması, gelişen ve sürekli değişen bir sosyo-ekonomik yapı içinde bulunan ülkemizde, bireylerin ve bunların oluşturduğu hanehalkının tüketim harcamalarını, gelir düzeylerini, sosyo-ekonomik kesimler ve bölgelere göre ortaya çıkaran çalışmalardır (TÜİK, 2021). Hane Halkı Bütçe Araştırması mikro veri seti fert, hane ve tüketim anketlerinden oluşmaktadır. Çalışmada fert, hane, tüketim anketleri bülten numaraları dikkate alınarak birleştirilmiştir. Buna göre Hanehalkı Bütçe Araştırması mikro veri setinde, 2015 yılı için 11491 hanehalkı, 2016 yılı için 12096 hanehalkı, 2017 yılı için ise 12166 hanehalkına ilişkin Türkiye geneli için tüketim harcamaları, fert ve hanehalkı özelliklerine ait bilgiler birlikte değerlendirilmiştir. Çalışmadaki veriler hanehalklarının yıllık kullanılabilir gelir düzeylerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanmış ve hanehalkları %20'lik gruplar halinde 5 eşit parçaya ayrılmıştır. Bu sıralamada TÜİK'in tüketim harcamalarında kullanmış olduğu %20'lik gelir grupları ayrımı dikkate alınmıştır. Hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile ana mal ve hizmet grupları ve gıda alt ürün grupları harcama tutar ve dağılımları bu gruplar itibariyle analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmada genel veri setleri kapsamında tanımlayıcı istatistikler, pozitif tüketim oranları tahmin edilmiş ve ekonometrik analizler yapılmıştır. Ekonometrik analizlerde kullanabilmek için veriler bütçeye oranlı şekilde (ana mal ve hizmet grupları harcamalarının toplam tüketim harcaması içerisindeki payı ile gıda alt ürün grupları harcamalarının toplam gıda harcaması içerisindeki payı) yeniden düzenlenmiş ve bu şekilde ekonometrik analizlerde kullanılmıştır. Çalışmada ana mal ve hizmet grubu tüketim harcamaları modelleri hariç, gıda alt ürün grupları tüketim harcama modellerinde gözlem kaybından dolayı ekonometrik analizlerde 2015 yılında 11480 gözlem, 2016 yılında 12088 gözlem ve 2017 yılında ise 12091 gözlem gıda analizlerinde kullanılmıştır. Çalışmanın şekillenmesinde konu ile ilgili yapılmış olan makale ve tezlerden, rapor ve istatistiki göstergelerden ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Modelde Kullanılan Değişkenler

Hanehalkı, tek başına yaşayan kişiler ile aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta yaşayan, barınma, gıda vb. ihtiyaçlarını ortaklaşa karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine katılan kişilerden oluşan topluluktur (TÜİK, 2021).

Hanehalkı sorumlusu, hanehalkının kazanç ve masraflarından sorumlu olan, kısaca hanehalkını bilfiil yöneten kişidir (TÜİK, 2018).

a) Harcama

Hanehalkı tüketim harcamaları çalışmalarında bağımsız değişken olarak genellikle gelir yerine toplam harcama kullanılmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında yüksek gelir grubunda bulunan hanehalklarının gelirlerini beyan ederken dürüst davranmamaları ve toplam harcamaların hanehalkı sürekli gelirlerinin daha iyi bir göstergesi olmasıdır (Tansel, 1986; Sigeze, 2012). Ayrıca analizlerde toplam harcama değişkeninin bağımsız değişken olarak kullanılmasıyla birlikte tasarruflar hariç tutulabilmekte, ölçüm hataları dışlanabilmekte ve hanehalklarının sürekli ekonomik durumları yani statüleri daha iyi yansıtılabilmektedir (Alston ve Chalfant, 1987; Şenesen ve Selim, 1995; Nişancı, 2003). Toplam harcama değişkeninin analizlerde bağımsız değişken olarak kullanılmasının bir başka nedeni ise hanehalkı tercihlerine “zayıf ayrılabilirlik” varsayımının konulmasıdır. Zayıf ayrılabilirlik varsayımı, çeşitli harcama grupları arasında toplam harcamanın çok aşamalı olarak paylaşılmasına, ele alınan harcama grubunun talebinin diğer harcama grubunun talebinden bağımsız olmasına ve toplam harcamanın ele alınan harcama grubu için bağımsız değişken olarak kullanılmasına imkan tanımaktadır (Gracia, 1994; Şengül, 2004). Zayıf ayrılabilirlik varsayımının gıda harcamalarına konulmasının gerekli nedenleri arasında, gıda harcamalarının hanehalkları için temel tüketim maddeleri olmaları nedeniyle hanehalklarının besin gereksiniminin karşılanmasında önemli rol oynaması ve bu harcamaların diğer tüketim harcamalarından (giyim, konut vs.) farklı nitelikte olması olarak gösterilebilir (Şengül, 2004).

Bu çalışmada toplam harcamanın doğal logaritması ve toplam gıda harcamasının doğal logaritması değişkenleri tahmin edilecek denklemlerde bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Genel toplam harcama denkleminde ise yıllık kullanılabilir gelirin doğal logaritması değişkeni bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

b) Cinsiyet

Hanehalkını meydana getiren bireylerin cinsiyetleri tüketimi etkileyen faktörler arasındadır. Genellikle, kadınların giyim ve kişisel bakım harcamaları erkeklere göre daha yüksektir (Öztürk, 2010). Ayrıca erkeklerin ve kadınların besinsel gıda kalori ihtiyaçları da birbirlerinden farklıdır (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004). Bir ailede tüketim kararının alınması sürecinde kadınlar daha fazla söz sahibi ise, tasarruf yapmaya erkeklerden daha fazla önem verilebilmektedir (Öztürk, 2010).

Cinsiyet değişkeni (haneden sorumlu ferдин cinsiyeti), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) ve bu çalışmada “Erkek” ve “Kadın” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

c) Yaş

Tüketim harcamalarının düzeyi tüketicilerin yaşlarına göre farklılık göstermektedir. Mikro iktisadi açıdan bakıldığında; değişik yaş gruplarındaki tüketiciler farklı harcamalara yönelmektedirler. Değişik yaş gruplarında gıda, giyim, eğlence gibi harcamalar değişkenlik göstermektedir (Tarı ve Pehlivanoglu, 2007; Öztürk, 2010).

Nüfusun yaş dağılımı ile toplam tüketim harcamaları arasında bir ilişki söz konusudur. Çünkü makroekonomik açıdan, toplam tüketim harcamaları en çok yaş dağılımındaki değişimlerden etkilenmektedir. Yaş dağılımındaki değişimle birlikte gelirin tüketim ve tasarruf arasındaki paylaşımı da değişmektedir (Çalışkan, 2003; Öztürk, 2010).

Yaş değişkeni (haneden sorumlu ferдин bitirdiği yaş), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) ve bu çalışmada sürekli değişken olarak incelenmiştir. Bu çalışmada ekonometrik analizlerde yaşın doğal logaritması kullanılmıştır.

d) Sağlık Sigortası

Sağlık sigortası değişkeni (haneden sorumlu ferдин sağlık sigortası olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 7 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada sağlık sigortası değişkeni 2 kategoriye ayrılarak “Var” (Evet, SGK-SSK (4A) / Evet, SGK-Bağ-Kur (4B) / Evet, SGK-Emekli Sandığı (4C) / Evet, Banka Sandığı, Vakıf vb. / Evet, Özel Sağlık Sigortası / Evet, GSS (Yeşil kart dahil)) ve “Yok” (Hayır) diye belirlenmiştir.

e) Bitirilen Okul

Haneden sorumlu ferdin bitirmiş olduğu okul durumu, onların bilgili ve bilinçli olma düzeylerini etkilediği için onların harcama davranışlarını sağlıklı ve daha kaliteli ürünlere doğru yönelten bir tüketici talebini göstermesinden dolayı talep çalışmalarında bu değişken önem arz etmektedir (Şengül, 2001).

Bitirilen okul değişkeni (haneden sorumlu ferdin en son bitirdiği okul), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) okul biten ifadesi ile adlandırılmış ve 12 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada bitirilen okul değişkeni 3 kategoride incelenmiştir. Bunlar “Bitirilen Okul Bir” (Bir okul bitirmedi / İlkokul), “Bitirilen Okul İki” (Genel ortaokul / Mesleki veya teknik ortaokul / İlköğretim / Genel lise / Mesleki veya teknik lise) ve “Bitirilen Okul Üç” (2 veya 3 yıllık yüksekokul / 4 yıllık yüksekokul veya fakülte / 5 veya 6 yıllık fakülte / Yüksek lisans / Doktora) olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Ayrıca ekonometrik analizde “Bitirilen Okul Bir” değişkeni referans değişken olarak belirlenmiştir.

f) Medeni Durum

Medeni durum değişkeni (haneden sorumlu ferdin medeni hali), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 4 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada medeni durum değişkeni “Evli” (Evli) ve “Evli değil” (Hiç evlenmedi / Boşandı / Eşi öldü) olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

g) Çalışma Durumu

Çalışma durumu değişkeni (haneden sorumlu ferdin anket ayındaki çalışma durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 3 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada çalışma durumu değişkeni, “Çalışıyor” (Çalıştı) ve “Çalışmıyor” (Çalışmadı fakat işi ile ilgisi devam ediyor / Çalışmadı) olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

h) Konut Tipi

Hanehalklarının sahip oldukları taşınır ve taşınmaz mallar hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile onların yapmış oldukları tüketim harcama davranışlarının yapılarının belirlenmesi açısından önemlidir (Akday ve Boz, 2005).

Konut tipi değişkeni (hanenin oturmakta olduğu konut tipi), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 5 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada konut tipi değişkeni, “Müstakil Konut” (Müstakil Konut) ve “Apartman vd.” (İkiz ya da sıralı ev / Apartman (10 daireden az) / Apartman (10 ve daha fazla daire) / Diğer) olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

i) Mülkiyet

Mülkiyet değişkeni (hanenin oturmakta olduğu konutta mülkiyet durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 4 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada mülkiyet değişkeni, “Ev sahibi” (Ev sahibi) ve “Ev sahibi değil” (Kiracı / Lojman / Ev sahibi değil ama kira ödemiyor) olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

j) Alışverişe Ulaşabilme Durumu

Hanehalklarının alışveriş yaptıkları yerlere yakın olma durumu onların harcamaları üzerinde pozitif etkide bulunmakta ve genellikle onların tercihlerini sosyo-kültürel özellikteki harcamalara doğru yönlentmelerinde etkili olmaktadır (Urak vd., 2017).

Alışverişe ulaşabilme durumu değişkeni (hanenin oturmakta olduğu konutun bulunduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) ölçek alışveriş ifadesi ile adlandırılmış ve Çok Kolay / Kolay / Orta / Zor / Çok Zor olmak üzere 5 kategoriye ayrılmıştır.

Bu çalışmada alışverişe ulaşabilme durumu değişkeni, yorumlama kolaylığı nedeniyle TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinin tam tersi şekilde “Çok Zor”, “Zor”, “Orta”, “Kolay” ve “Çok Kolay” olmak üzere ordinal (sıralı) ölçek şeklinde incelenmiştir. Örneğin, TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde “Çok Kolay 1 ve Çok Zor 5” numaraları ile kodlanırken, bu çalışmada “Çok Zor 1 ve Çok Kolay 5” numaraları ile kodlanmıştır. Yani bu çalışmada günlük alışveriş hizmetlerine ulaşabilme durumu çok zordan çok kolaya doğru gidiş yönünde ayarlanmıştır.

k) Tütün ve Tütün Mamulleri Kullanma Durumu

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu değişkeni (hanede sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) sigara alışkanlık ifadesi ile adlandırılmış ve Evet / Hayır olarak verilmiş ve bu çalışmada “İçiyor” ve “İçmiyor” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

Çalışmada bu değişkenin harcama grupları üzerindeki etkisi görünmek istendi.

l) Alkol Kullanma Durumu

Alkol kullanma durumu değişkeni (hanede alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) alkol alışkanlık ifadesi ile adlandırılmış ve Evet / Hayır olarak verilmiş ve bu çalışmada “Kullanıyor” ve “Kullanmıyor” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

Çalışmada bu değişkenin harcama grupları üzerindeki etkisi görünmek istendi.

m) Ev Dışı Gıda Tüketim Alışkanlığı

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı değişkeni (haneden öğlen ve akşam yemeklerini dışarıda (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) yeme alışkanlığına sahip olan fert olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) dışarıda yemek ifadesi ile adlandırılmış ve Evet / Hayır olarak verilmiş ve bu çalışmada “Yiyiyor” ve “Yemiyor” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

n) Özel Sigorta Sahibi Olma

Özel sigorta sahibi olma değişkeni (hanede özel yaşam sigortası olan fert olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) özel sigorta ifadesi ile adlandırılmış ve Evet / Hayır olarak verilmiş ve bu çalışmada “Var” ve “Yok” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

Çalışmada bu değişkenin harcama grupları üzerindeki etkisi görünmek istendi.

o) Kredi Kartı Kullanma Durumu

Günümüzde kredi kartı kullanımının artması, satışların taksitlendirilmesi ve tüketici kredisi alma olanaklarının artması sonucunda hanehalklarına ödeme kolaylıkları imkanı tanınmakta ve bu durum hanehalklarının harcama davranışlarını etkilemektedir (Dölekoğlu ve Yurdakul, 2004).

Kredi kartı kullanma durumu değişkeni (hanede kredi kartı kullanan fert olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) kredi kartı ifadesi ile adlandırılmış ve Evet / Hayır olarak verilmiş ve bu çalışmada “Kullanıyor” ve “Kullanmıyor” olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

p) İnternet Alışveriş Sıklığı

Teknoloji ve iletişim alanlarında yaşanan büyük gelişmeler tüketicilerin davranış biçimlerini büyük oranda etkilemektedir. Mal ve hizmetlerin internet ortamında tüketicilere satılması sonucu tüketici, hem daha fazla mal ve hizmeti tanıyabilmekte hem de zamandan tasarruf sağlamış olmaktadır (Pehlivanoğlu, 2005; Öztürk, 2010).

Ayrıca üretim sürecinde teknolojik bilginin kullanımı üretilen mal ve hizmet veya ürün sayısını arttırmakta ve bu durum hanehalklarının mal ve hizmet veya ürünlere olan talep tercihlerini çeşitlendirmektedir (Bayraktutan, 2004; Tarı ve Pehlivanoğlu, 2007).

İnternet alışveriş sıklığı değişkeni (hanenin internetten alışveriş yapma alışkanlığı olup olmama durumu), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 2015 ve 2016 yıllarında Evet / Hayır olmak üzere iki kategoriye, 2017 yılında ise Hemen her gün / Haftada iki ya da üç defa / Haftada bir defa / Ayda iki ya da üç defa / Ayda bir defa / Kullanmıyorum olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır.

İnternet alışveriş sıklığı değişkeni, bu çalışmada “Evet” (Hemen her gün / Haftada iki ya da üç defa / Haftada bir defa / Ayda iki ya da üç defa / Ayda bir defa) ve “Hayır” (Kullanmıyorum) olmak üzere 2 kategoride incelenmiştir.

q) Tasarruf

Tüketim harcamalarını etkileyen önemli bir faktör olan tasarruf ile tüketim harcamaları arasında ters yönlü bir ilişki söz konusudur. Yani hanehalklarının tasarrufları arttığında tüketim harcamaları azalmaktadır (Demirgil, 1997; Tarı ve Pehlivanoğlu, 2007).

Tasarruf değişkeni (hanede yapılan tasarrufları değerlendirme şekli), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) 12 kategoriye ayrılmış ve tasarrufları değerlendirme şekli olarak 4 tane tasarruf aracı belirlenmiştir. Tasarrufları değerlendirme şekli şöyle sıralanmıştır: Gayrimenkul (ev, dükkân, arsa, tarla vb.) / Konut kooperatif üyeliği / Altın / Döviz / Banka hesabı / Hisse senedi / Tahvil, bono / Fon, katılım belgesi / İşe yapılan yatırımlar / Faiz ile borç para vermek / Diğer / Tasarruf yapmıyor şeklinde sıralanmıştır.

Tasarruf değişkeni, bu çalışmada “Yapıyor” (ilk 11 kategori) ve “Yapmıyor” (Tasarruf Yapmıyor kategorisi) olmak üzere iki kategoride incelenmiştir.

r) Yıllık Kullanılabilir Gelir

Gelir ve tüketim arasında doğrudan ilişki söz konusudur. Bu ilişki doğrultusunda hanehalkı tüketim harcamaları gelir artışıyla birlikte artmaktadır sonucu çıkarılmaktadır (Boyes ve Melvin, 1991; Pehlivanoglu, 2005).

Hanehalklarının veya haneden sorumlu fertlerin herhangi bir mal ve hizmet veya ürüne yapmış oldukları harcamaları, onların gelir düzeylerini, başka bir deyişle onların toplum içindeki statülerini göstermektedir (Zarakoğlu, 1979; Pehlivanoglu, 2005; Öztürk, 2010).

Yıllık kullanılabilir gelir değişkeni (yıllık hanehalkı kullanılabilir geliri), TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015-2016-2017 yıllarında) ve bu çalışmada sürekli değişken olarak incelenmiştir. Bu çalışmada ekonometrik analizlerde yıllık kullanılabilir gelirin doğal logaritması kullanılmıştır.

s) Hanehalkı Büyüklüğü

Mal ve hizmet veya ürün talep miktarları üzerinde büyük bir etkiye sahip olan hanehalkı büyüklüğü değişkeni, yatay kesit verileri ile yapılan çalışmalarda oldukça önemli bir sosyo-demografik değişkendir (Şengül, 2001).

Genellikle, kişi sayısı arttıkça tüketim harcamaları da artmaktadır. Fakat çeşitli mal ve hizmet gruplarının tüketiminde kişi sayısının etkisi farklılık arz etmektedir. Örneğin, hanehalkı büyüklüğü ile gıda harcamaları arasında yakın bir korelasyon söz konusu iken, konut ve dayanıklı harcamalar için zayıf bir korelasyon söz konusudur (Özer, 1992; Öztürk, 2010).

Önceki yapılmış olan çalışmaların birçoğunda, hanehalkı büyüklüğü ve bileşiminin, hanehalkı tüketim harcama davranışlarını etkileyen önemli bir değişken olduğu ifade edilmektedir (Avralıoğlu, 1976; Öztürk, 2010).

Hanenin büyüklüğü değişkeni, TÜİK Hanehalkı Bütçe Anketi veri setinde (2015- 2016-2017 yıllarında) ve bu çalışmada sürekli değişken olarak incelenmiştir.

Modelde kullanılan açıklayıcı (bağımsız) değişkenlerin, değişken adları ve tanımlamaları çizelge 3.1’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.1. Modelde kullanılan bağımsız değişkenler

Değişken Adı	Değişken Açıklaması	Değişken Tanımı
CINSİYET	Haneden sorumlu ferdin cinsiyeti	1=Erkek 0=Kadın
LNYS	Haneden sorumlu ferdin yaşının doğal logaritması	
SAGLIK_SIGORTA	Haneden sorumlu ferdin sağlık sigortası olup olmama durumu	1=Var 0=Yok
BITIRILEN_OKUL_1(*)		1=Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul 0=Diğer
BITIRILEN_OKUL_2	Haneden sorumlu ferdin eğitim durumu-en son bitirdiği okul	1=Ortaokulve Lise 0=Diğer
BITIRILEN_OKUL_3		1=Yüksekokul ve Üstü 0=Diğer
MEDENI_DURUM	Haneden sorumlu ferdin medeni durumu	1=Evli 0=Evli Değil
CALISMA_DURUM	Haneden sorumlu ferdin anket ayındaki çalışma durumu	1=Çalışıyor 0=Çalışmıyor
KONUT_TIP	Hanenin oturmakta olduğu konut tipi	1=Müstakil konut 0=Apartman vd.
MULKIYET	Hanenin oturmakta olduğu konutta mülkiyet durumu	1=Ev sahibi 0=Ev sahibi değil
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	Konutun bulunduğu yer itibariyle hanenin "Günlük alışveriş" hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu	1=Çok Zor 2=Zor 3=Orta 4=Kolay 5=Çok Kolay
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMA_DURUMU	Hanede sigara, tütün, puro içme alışkanlığı fert olup olmadığı	1=İçiyor 0=İçmiyor
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	Hanede alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu	1=Kullanıyor 0=Kullanmıyor
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISKANLIGI	Hanede öğlen veya akşam yemeklerini (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) yeme alışkanlığı olup olmama durumu	1=Yiyiyor 0=Yemiyor
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	Hanede özel yaşam sigortası olan fert olup olmama durumu	1=Var 0=Yok
KREDI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	Hanede kredi kartı kullanan fert olup olmama durumu	1=Kullanıyor 0=Kullanmıyor
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	Hanede internetten alışveriş yapma alışkanlığı olup olmama durumu	1=Evet 0=Hayır
TASARRUF	Hanenin tasarruf yapıp yapmama durumu	1=Yapıyor 0=Yapmıyor
HHB	Hanenin büyüklüğü	
LNKULGEL	Yıllık hanehalkı kullanılabilir gelirin doğal logaritması	
LNHARC (**)	Toplam harcamanın doğal logaritması	
LNGIDAHARC (**)	Toplam gıda harcamasının doğal logaritması	

(*) Referans değişkeni göstermektedir.

(**) LNHARC (yani toplam harcama) değişkeni genel tüketim harcaması modelinde bağımlı değişken olarak, ana mal ve hizmet grupları harcama modellerinde ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

(***) LNGIDAHARC (yani "Gıda ve Alkolsüz İçecekler" harcama grubu) değişkeni gıda alt ürün grupları modellerinde bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Modelde kullanılan açıklanan (bağımlı) değişkenlerin değişken adları ve tanımlamaları çizelge 3.2’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.2. Modelde kullanılan bağımlı değişkenler

Değişken Adı	Değişken Tanımı
Genel toplam tüketim harcama modeli için:	
LNHARC ^(*)	Toplam harcamanın doğal logaritması
Ana mal ve hizmet grup modelleri için:	
W ₁	Gıda ve alkolsüz içecekler harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₂	Alkollü içecek, sigara, tütün mamulleri harcamaların toplam harcamaya oranı
W ₃	Giyim ve ayakkabı harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₄	Konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₅	Mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₆	Sağlık harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₇	Ulaştırma harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₈	Haberleşme harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₉	Kültür ve eğlence harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₁₀	Eğitim harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₁₁	Otel, lokanta, pastane harcamasının toplam harcamaya oranı
W ₁₂	Çeşitli mal ve hizmetler harcamasının toplam harcamaya oranı
Gıda alt ürün grup modelleri için:	
W _{1.1}	Ekmek ve diğer tahıl ürünleri harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.2}	Et ve et ürünleri harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.3}	Balık ve deniz ürünleri harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.4}	Süt, peynir, yumurta harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.5}	Hayvansal ve bitkisel yağlar harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.6}	Sebze ve meyve harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.7}	Şeker, bal ve reçel harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.8}	Kahve ve çay harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.9}	Alkolsüz içecekler harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı
W _{1.10}	Diğer gıda ürünleri harcamasının toplam gıda ve alkolsüz içecekler harcamasına oranı

(*) LNHARC (yani toplam harcama) değişkeni genel tüketim harcaması modelinde bağımlı değişken olarak, ana mal ve hizmet grupları harcama modellerinde ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

3.2.2. Verilerin Değerlendirilmesinde Uygulanan Yöntem

Çift logaritmik fonksiyon yöntemi ile model tahminlerinden elde edilen parametre değerleri sabit bir esneklik değerini göstermekte yani denklemlerden doğrudan esneklik değerleri elde edilebilmekte ve bu durum bu fonksiyon yöntemini en kolay ve en çok kullanılan bir model olmasını sağlamaktadır. Bu fonksiyon yöntemi yatay kesit verileri için

sorun teşkil eden değişen varyans sorununu giderebilmektedir (Oflaz, 2007). Bu yöntemle hanehalkı büyüklük değişkeni ile ilgili etkiler sonuçlara daha iyi yansımakta (Houthakker, 1957) ve esneklik ile ilgili sonuçlar doğrudan elde edilebilmektedir (Altunç vd., 2016).

Çift logaritmik fonksiyon yönteminin kapalı formu genel olarak eşitlik 3.1'deki gibi gösterilebilir.

$$LN(X_i) = \beta_0 + \beta_1 LN(I) + e_i \quad (3.1)$$

Burada, i ; hanehalkını, X_i ; toplam tüketim harcamalarını, I ; hanehalkının yıllık kullanılabilir gelirini, β_0, β_1 ; tahmin edilecek katsayıları ve e_i ise; hata terimini göstermektedir. Bu fonksiyon tipinin esnekliği eşitlik 3.1'deki β_1 katsayısına eşittir.

Bu çalışmada, genel toplam harcama talep parametrelerini tahmin etmek için çift logaritmik fonksiyon yöntemi kullanılmıştır. Bu modelin açık formu eşitlik 3.2'deki gibi ifade edilebilir.

$$\begin{aligned} LN HARC = & \beta_0 + \beta_1 LNYILKULGEL + \beta_2 CINSIYET + \beta_3 LNYAS + \beta_4 SAGLIK_{SIGORTA} \\ & + \beta_5 BITIRILEN_{OKUL_2} + \beta_6 BITIRILEN_{OKUL_3} + \beta_7 MEDENI_{DURUM} \\ & + \beta_8 CALISMA_{DURUM} + \beta_9 KONUT_{TIP} + \beta_{10} MULKIYET \\ & + \beta_{11} ALISVERISE_{ULASABILME_{DURUMU}} \\ & + \beta_{12} TUTUNVETUTUNMAMULLERI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\ & + \beta_{13} ALKOL_{KULLANMA_{DURUMU}} + \beta_{14} EVDISIGIDA_{TUKETIM_{ALISKANLIGI}} \\ & + \beta_{15} OZEL_{SIGORTA_{SAHIBI_{OLMA}}} + \beta_{16} KREDI_{KARTI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\ & + \beta_{17} INTERNET_{ALISVERISIKLIK} + \beta_{18} TASARRUF + \beta_{19} HHB \\ & + e_i \end{aligned} \quad (3.2)$$

Yukarıdaki denklemde toplam tüketim harcamasının gelir esnekliği, yıllık kullanılabilir gelir değişkeninin katsayısına eşittir ve o da β_1 katsayısıdır. Burada " β_1 " katsayısını yani toplam tüketim harcaması gelir esnekliğini " π " sembolüyle ifade edersek, " $\pi = \beta_1$ " ile gösterebiliriz.

Eşitlik 3.2'deki denklem, veri setinin büyük olması ve yatay kesit verilerinde değişen varyansın problem teşkil etme durumu varsayılarak Stata programında robust standart hatalar yöntemi ile hesaplanmıştır. Böylelikle sabit standart hatalar elde edilmiştir (Kaya, 2015).

Zayıf ayrılabilirlik varsayımı, herhangi bir harcama grubundaki talep sistemini diğer harcama gruplarının taleplerinden bağımsız bir alt sistem olarak inceleyebilmekte ve hanehalklarının tüketim harcama kararlarını çok aşamalı bütçe paylaşırma süreci olarak dikkate almaktadır (Şengül, 2001). Bu varsayım altında hanehalkları öncelikle bütçelerini (toplam harcamalarını) gıda, giyim, sağlık, konut gibi ana mal ve hizmet grupları arasında paylaşmaktadırlar; daha sonra bütçelerinden (toplam harcamalarından) gıda harcamalarına ayrılan kısmını ise et, tahıllar, sebze-meyve gibi gıda alt ürün grupları arasında nasıl paylaşacaklarını karar vermektedirler (Gracia, 1994; Şengül, 2001). Bu çalışmada hanehalklarının harcama davranışları, bu varsayım altında neoklasik talep teorisi çerçevesinde bütçeleme süreci şeklinde modellenmiştir (Şengül, 2004). İki aşamalı bütçeleme kavramının ilk aşamasında hanehalkları ilk olarak, toplam harcamalarını ana mal ve hizmet grupları arasında dağıtır, ikinci aşamada ise her ana mal ve hizmet grubunun harcaması, bu gruplarda yer alan bireysel mal sepetleri arasında paylaşılır. Bu durum herhangi bir gruptaki bir mala yapılan harcamaların, diğer gruplardaki mallara yapılan harcamalardan bağımsız olduğunu ifade eder (Blundell, 1988; Özer, 1999). Zayıf ayrılabilirlik iki-aşamalı bütçeleme sürecinin ikinci aşaması için hem gerekli hem de yeterlidir (Deaton ve Muellbauer, 1980; Sigeze, 2012).

Çalışmada 12 adet olarak belirlenen ana mal ve hizmet grupları tüketim harcamaları ile 10 adet olarak belirlenen gıda alt ürün grupları tüketim harcamalarının talep parametre tahminleri ile harcama esneklikleri başka bir deyişle hanehalklarının harcama kararları, fiyat verilerinin mevcut olmaması nedeniyle Working-Leser modeli yöntemi ile hesaplanmıştır. Working-Leser modeli, toplam harcama değişkeninin logaritması ile herhangi bir harcama grubunun harcamasının toplam harcama içerisindeki oranı ile ilişkilidir. Modeli geliştiren Working (1943), harcama modelleri arasında en çok açıklama gücüne sahip olduğunu belirten ise Leser (1963)'dir (Aykaç, 2018). Deaton (1978) veri setlerine bu modelin çok iyi uyum sağladığını belirtmektedir (Oflaz, 2007). Harcama gruplarının toplam harcamalar içerisindeki oranları ile harcama esneklikleri çarpımları toplamının 1'e eşit olma durumu, Working-Leser modeli talep sisteminde toplama kısıtını göstermektedir. $(\sum_i \bar{W}_{i,k} * \epsilon_{yk})$ (Nişancı, 2003). Çalışma sonunda Ek 1 ve Ek 2'de yer alan çizelgelerde bu kısıtın 1'e eşit olduğu görülmektedir.

Working-Leser modelinin kapalı formu eşitlik 3.3'deki gibi gösterilebilir.

$$W_{i,k} = \beta_0 + \beta_1 \ln(X_i) + e_{i,k} \quad i = 1 \dots \dots n, k = 1 \dots \dots m \quad (3.3)$$

Burada i ; hanehalkını, k ; harcama grubunu, $W_{i,k}$; k harcama grubuna yapılan harcamanın toplam harcama içerisindeki payını, X_i ; toplam tüketim harcamasını ve β_0, β_1 ; tahmin edilecek katsayıları ve $e_{i,k}$ ise; hata terimini göstermektedir.

Burada, k 'nci harcama grubuna yapılan harcamanın toplam harcama esnekliği ($\varepsilon_{y,k}$) eşitlik 3.4'deki gibi gösterilmiştir (Izan ve Clements, 1979; Dudek, 2011; Aykaç, 2018).

$$\varepsilon_{yk} = 1 + \left(\frac{\beta_1}{\bar{W}_{i,k}} \right) \quad (3.4)$$

Burada, $\bar{W}_{i,k}$; k harcama grubuna yapılan harcamanın toplam harcamalar içerisindeki payının ortalamasını göstermektedir.

Bu modelde, hanehalkı toplam harcamalarının artması, hanehalkı harcama esnekliğini azaltmaktadır (Tansel, 1986; Nişancı, 2003).

Yatay kesit verilerin kullanıldığı tüketim harcamaları talep analizlerinde anket yapılan zamanda bazı hanehalklarının, bazı harcama gruplarına harcamada bulunmadıkları yani bağımlı değişkende sıfır harcamalı (veya tüketimli) gözlemlerin bulunduğu durumu söz konusu olabilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında; hanehalklarının söz konusu harcama grubuna olan talebinin sık olmaması-seyrek olması, hanehalklarının mevcut gelirleri veya harcama grubunun piyasadaki fiyatlarından dolayı o harcama grubuna harcamada bulunmamaları ve hanehalkları tüketici tercihleri içerisinde o harcama grubunun yer edinmemiş olması sayılabilir (Tobin, 1958; Blisard ve Blaylock, 1993; Ekinci, 1997; Şengül, 2001; Şengül, 2004). Böylelikle yapılacak olan talep analizlerinde bağımlı değişkende sıfır harcamalı gözlemler dikkate alınıp model tahmin edildiğinde katsayı tahminleri sapmalı olacaktır. Bağımlı değişkende sıfır harcamalı gözlemler veri setlerinden çıkarılıp model tahmin edildiğinde ise elde edilen sonuçlar tutarsız olacaktır. Bu duruma "örnek seçim sapması" adı verilmektedir (Fisunoğlu ve Şengül, 2011).

Bu çalışmada, sıfır harcamalı gözlemlerden dolayı yanlış ve tutarsız tahminlere yani örnek seçim sapmasına neden olmamak için Heckman (1979) tarafından geliştirilen iki aşamalı talep modeli ile Ters Mill's Oranı değişkeni elde edilmek için kullanılmıştır.

Bağımsız değişkenlerdeki değişimin iki etkisi olduğunu söyleyen Heckman yöntemine göre, birinci aşamada, hanehalklarının harcama grubuna herhangi bir harcamada bulunup bulunmadığını gösteren olasılık değeri belirlenmekte; ikinci aşamada ise hanehalkları söz konusu harcama grubuna harcamada bulunuluyorsa bu olasılık değerinin söz konusu harcama grubunun harcama düzeyine etkisi belirlenmektedir (Greene, 2007a; Akbay vd., 2008). Heckman yöntemi iki aşamada hesaplanmaktadır. Birinci aşamada kesikli yani iki değerli probit modelde Ters Mill's Oranı hesaplanmakta ve modellerde örnek seçim sapması olup olmadığı kontrol edilmektedir. İkinci aşamada ise ilk aşamada probit modelden tahmin edilen Ters Mill's Oranı ikinci aşamada tahmin edilecek harcama modeline (Working-Leser modeline) bir araç değişken olarak girmektedir (Heckman, 1979; Fisunoğlu ve Şengül, 2011).

Çalışmada Heckman yöntemiyle ilk aşamada hanehalklarının harcama yapma olasılığını belirleyen iki değerli probit regresyon modeli ($Y_k=0$ ise hanehalkı söz konusu harcama grubuna harcama yapmıyor, $Y_k=1$ ise harcama yapıyor) her harcama grubu için tek tek hesaplanmıştır. Hanehalklarının harcama yapıp yapmama kararları; ana mal ve hizmet grupları için toplam harcama bağımsız değişkeni, gıda alt ürün grupları için toplam gıda harcaması bağımsız değişkeni gibi ekonomik değişkenler ile demografik değişkenler de dikkate alınarak probit regresyon modeli ile tahmin edilmiştir (Hatırlı vd., 2007). Çalışmada harcama grupları için hesaplanan probit regresyon modelleri veri setinin büyük olması ve yatay kesit verilerinde değişen varyansın problem teşkil etme durumu varsayılarak Stata programında robust standart hatalar yöntemi ile hesaplanmıştır. Böylelikle sabit standart hatalar elde edilmiştir (Kaya, 2015).

Probit regresyon modelinin kapalı formu eşitlik 3.5'deki gibi gösterilebilir (Fisunoğlu ve Şengül, 2011).

$$Y_k = f(X\beta, \lambda) \quad (3.5)$$

İlgili eşitlikle Y_k ; açıklanan (bağımlı) değişkeni (hanehalkları harcama grubuna harcama yapıyorsa $W_i>0$, aksi durumda $W_i=0$ 'dır), X ; Working-Leser modelinde kullanılan açıklayıcı (bağımsız) değişkenler vektörünü (ekonomik ve demografik değişkenleri), β ; bilinmeyen parametreleri ve λ ise; Ters Mill's Oranını göstermektedir.

Ters Mill's Oranı k 'inci harcama grubuna harcamada bulunan hanehalkları için eşitlik 3.5.1'den, k 'inci harcama grubuna harcamada bulunmayan hanehalkları için eşitlik 3.5.2'den yararlanılarak hesaplanmaktadır (Greene, 2007b; Fisunoğlu ve Şengül, 2011).

$$\lambda = \frac{\phi(X\beta)}{\Phi(X\beta)} \quad (3.5.1)$$

$$\lambda = \frac{\phi(X\beta)}{[1-\Phi(X\beta)]} \quad (3.5.2)$$

Burada λ ; Ters Mill's Oranını (bağımlı değişkendeki gözlemlerin yanlı olarak tahmin edilmesini engellemek için modele koyulmakta ve hanehalkının k 'ncı harcama grubuna harcamada bulunma olasılığı bilgisini göstermektedir), ϕ ; yoğunluk fonksiyonunu, Φ ; birikimli dağılım fonksiyonunu göstermektedir.

Heckman yönteminin ikinci aşamasında probit regresyon modelinden çıkarılan Ters Mill's Oranı değişkenleri, her bir harcama grubuna harcamada bulunan ve bulunmayan hanehalkları için eşitlik 3.5'ten hesaplanabilmektedir. Hesaplanan Ters Mill's Oranı değişkenleri araç değişkeni olarak eşitlik 3.6 ve eşitlik 3.7'deki Working-Leser modeli ile belirlenmiş olan talep modellerine dahil edilmiştir. Böylelikle söz konusu harcama grubuna harcamada bulunan hanehalkları ile bulunmayan hanehalkları birlikte talep sistem modeline dahil edilerek sapmasız sonuçlar elde edilebilmektedir (Hatırlı vd., 2007).

Ters Mill's Oranı eklenmiş ve ekonomik değişkenlerin yanı sıra demografik değişkenleri de dikkate alan ana mal ve hizmet grupları için belirlenmiş Working-Leser modelinin açık formunu eşitlik 3.6'daki gibi gösterebiliriz. Böylelikle herhangi bir harcama grubuna harcamada bulunan hanehalklarının çeşitli sosyal ve demografik nitelikleri sınanabilecektir (Aykaç, 2018).

$$\begin{aligned} W_k = & \beta_0 + \beta_1 LNHARC + \beta_2 CINSIYET + \beta_3 LNYAS + \beta_4 SAGLIK_{SIGORTA} \\ & + \beta_5 BITIRILEN_{OKUL_2} + \beta_6 BITIRILEN_{OKUL_3} + \beta_7 MEDENI_{DURUM} \\ & + \beta_8 CALISMA_{DURUM} + \beta_9 KONUT_{TIP} + \beta_{10} MULKIYET \\ & + \beta_{11} ALISVERISE_{ULASABILME_{DURUMU}} \\ & + \beta_{12} TUTUNVETUTUNMAMULLERI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\ & + \beta_{13} ALKOL_{KULLANMA_{DURUMU}} + \beta_{14} EVDISIGIDA_{TUKETIM_{ALISKANLIGI}} \\ & + \beta_{15} OZEL_{SIGORTA_{SAHIBIOLMA}} + \beta_{16} KREDI_{KARTI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\ & + \beta_{17} INTERNET_{ALISVERISIKLIK} + \beta_{18} TASARRUF + \beta_{19} HHB + \lambda TMO_k \\ & + e_k \end{aligned} \quad (3.6)$$

Ters Mill's Oranı eklenmiş ve ekonomik değişkenlerin yanı sıra demografik değişkenleri de dikkate alan gıda alt ürün grupları için belirlenmiş Working-Leser modelinin açık formunu eşitlik 3.7'deki gibi gösterebiliriz.

$$\begin{aligned}
W_f = & \beta_0 + \beta_1 LNGIDA_{HARC} + \beta_2 CINSIYET + \beta_3 LNYAS + \beta_4 SAGLIK_{SIGORTA} \\
& + \beta_5 BITIRILEN_{OKUL_2} + \beta_6 BITIRILEN_{OKUL_3} + \beta_7 MEDENI_{DURUM} \\
& + \beta_8 CALISMA_{DURUM} + \beta_9 KONUT_{TIP} + \beta_{10} MULKIYET \\
& + \beta_{11} ALISVERISE_{ULASABILME_{DURUMU}} \\
& + \beta_{12} TUTUNVETUTUNMAMULLERI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\
& + \beta_{13} ALKOL_{KULLANMA_{DURUMU}} + \beta_{14} EVDISIGIDA_{TUKETIM_{ALISKANLIGI}} \\
& + \beta_{15} OZEL_{SIGORTA_{SAHIBIOLMA}} + \beta_{16} KREDI_{KARTI_{KULLANMA_{DURUMU}} \\
& + \beta_{17} INTERNET_{ALISVERIS_{SIKLIK}} + \beta_{18} TASARRUF + \beta_{19} HHB + \lambda TMO_f \\
& + e_f \tag{3.7}
\end{aligned}$$

Ters Mill's Oranı istatistiksel açıdan anlamlı bulunduğu sıfır harcamada bulunan hanehalkları veya gözlemlerin dikkate alınmaması yanı sıra parametre tahminlerine, istatistiksel açıdan anlamsız bulunduğu ise sıfır harcamada bulunan hanehalkları veya gözlemlerin dikkate alınmaması etkin olmayan parametre tahminlerine sebep olmaktadır. Bu nedenle ikinci aşamada yani Working-Leser modelinde etkin olmayan parametrelere neden olmamak için bütün hanehalkları veya gözlemler için eşitlikler hesaplanmalıdır (Heckman, 1979; Ekinci, 1997; Şengül, 2001).

Heckman iki aşamalı talep modeli Heinen ve Wessells (1990), Heinen ve Durham (1991) taraflarından sistem denklemlerine uygulanmaya başlanmış ve böylelikle analizlerde sadece pozitif değerli gözlemleri içeren tek denklemler yerine hem sıfır hem de pozitif değerli gözlemleri dikkate alan sistem denklemleri kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun nedeni bağımlı değişkenin farklı sıfır gözlemler içermesi yani sıfır harcamalı gözlemlerin hem harcama grupları denklemleri hem de hanehalkları için farklılık arz etmesidir. Bu çalışmada, birinci aşamada probit modelde kullanılan tüm bağımsız değişkenler ile probit modelden türetilen Ters Mill's Oranı değişkeni, ikinci aşamada Working-Leser modelinde de bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Böylelikle ikinci aşamada harcama modelleri, tüm gözlemlerle yani hem pozitif değerli gözlemler (söz konusu harcama grubuna harcamada bulunan hanehalkları) hem de sıfır gözlemlerle (söz konusu harcama grubuna harcamada bulunmayan hanehalkları) birlikte probit modeldeki tüm bağımsız değişkenler ve

türetilen Ters Mill's Oranı değişkeni de dikkate alınarak hesaplanmıştır. (Orhan vd., 2004). Çalışmada kullanılan (3.6) ve (3.7) numaralı eşitlikler Görünürde İlişkisiz Regresyon (SUR) yöntemiyle tahmin edilmiştir. Önceki yapılan çalışmalarda harcama grupları denklem çözümlerinde genellikle bu yöntem kullanıldığı için bu çalışmada da bu yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem Zellner (1962) tarafından sistem eşitliklerinin çözümünde kullanılması için önerilmiştir. Bu yöntemde göre eşitliklerin her biri ayrı ayrı tahmin edilmekte ve elde edilen artıklar Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GEKK) yöntemiyle yapılan tahminde varyans-kovaryans matrisinin tahmin edilmesinde kullanılmaktadır (Şengül, 2001). Görünürde ilişkisiz regresyon yönteminde Ters Mill's Oranı hariç tüm harcama grubu denklemleri aynı bağımsız değişkenlerden oluşmaktadır. Ters Mill's Oranı değişkeni her harcama grubu için farklı değerlere sahiptir (Orhan vd., 2004).

Değişen varyans durumu yatay kesit verilerinin kullanıldığı çalışmalarda oldukça yaygın bir biçimde görülebilir. Çünkü yatay kesit verilerinde birimler standart olmayan değişebilen özelliktedirler ve bu durum yatay kesit verilerinde değişen varyansın genel bir kural niteliğinde olduğunu göstermektedir (Gujarati, 2005; Öztürk, 2010). Tüketim harcamaları çalışmalarında yatay kesit verilerinde değişen varyans görülmesinin nedeni, gelirleri yüksek olan hanehalklarının gelirleri düşük olan hanehalklarına göre tüketim harcama davranışlarının oldukça farklılık göstermesi olarak gösterilebilir. Böylelikle gelirleri yüksek olan hanehalklarında hata terimleri yüksek, düşük olan hanehalklarında ise düşük çıkabilmektedir. Değişen varyans ile karşılaşılmasının asıl nedeni bu hata terimleri arasındaki farklılıktır (Tarı, 2002; Öztürk, 2010). Görünüşte İlişkisiz Regresyon (SUR) modeli, tahmin edilen denklemin başka bir denklemin hata terimi ile ilişkili olup olmadığına bağlı olarak regresyon katsayılarının nasıl tahmin edileceğini ortaya koymaktadır. Bu tür regresyon denklemleri daha ziyade çeşitli malların talep fonksiyonlarında görülmektedir (Akkaya, 1991; Nişancı, 1998). Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GEKK) yöntemini kullanmış olmasından dolayı sistem tahminlerinde Görünürde İlişkisiz Regresyon (SUR) analizi değişen varyanslığı en aza düşürebilmektedir (Nişancı, 2003).

Ana mal ve hizmet grupları için Working-Leser modelinden elde edilen harcama esnekliği eşitlik 3.4'deki gibi gösterilmekte ve toplam tüketim harcamaları gelir esnekliği yani çift logaritmik fonksiyon yöntemi ile hesaplanan esneklik ise eşitlik 3.2'deki denklemden doğrudan elde edilmekte ve " $\pi = \beta_I$ " ile gösterilmektedir. Buna göre ana mal ve hizmet grupları için hesaplanmış olan gelir esneklik formülü eşitlik 3.8'deki gibi gösterilebilir.

$$\eta_i = \pi * \varepsilon_{yk} \quad (3.8)$$

Burada η_i ; Ana mal ve hizmet grupları için gelir esnekliğini, π ; toplam harcama modelinden elde edilmiş olan gelir esnekliğini yani çift logaritmik fonksiyon yöntemi ile elde edilmiş esnekliği ve ε_{yk} ise; toplam harcamaya göre hesaplanmış olan ana mal ve hizmet gruplarının harcama esnekliğini yani Working-Leser modelinden elde edilmiş esnekliği göstermektedir.

Örneğin burada “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubunun harcama esnekliği 2015 yılı için “0,787” olarak hesaplanmıştır. Bu değer toplam harcama modelinden elde edilen gelir esnekliği yani “0,597” değeri ile çarpılması sonucu bu harcama grubunun gelir esnekliği “0,470” olarak bulunmuştur (Çizelge 4.35).

Akbay (2005) gıda alt ürün grupları gelir esnekliğini iki aşamada hesaplamıştır.

1. Aşama: W_k her bir ana mal ve hizmet grubunun toplam tüketim harcamaları içerisindeki oranı yerine, W_F her bir gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki oranı dikkate alınarak modeller tahmin edilmiş ve toplam gıda harcamalarına göre gıda alt ürün gruplarının harcama esneklikleri hesaplanmıştır.

2. Aşama: Daha önceden hesaplanmış olan toplam gıda harcamalarının gelir esneklikleri (η_i) ile birinci aşamada hesaplanmış olan gıda alt ürün gruplarının harcama esneklik çarpımları her bir gıda alt ürün grubunun gelir esnekliklerini vermektedir.

Örneğin “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” gıda alt ürün grubunun harcama esnekliği 2015 yılı için “0,715” olarak hesaplanmış ve bu değer “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” gelir esneklik değeri (0,470) ile çarpılmasıyla birlikte bu gıda alt ürün grubunun gelir esnekliği ise “0,336” olarak bulunmuştur (Çizelge 4.37).

Çalışmada hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile harcama gruplarının (ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün grupları) harcama tutarları analizleri SPSS_22 paket programından ve hanehalkı ekonometrik analizleri ise Stata_14.2 paket programlarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Hanehalklarının Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Çalışmada haneden sorumlu ferдин cinsiyet durumu çizelge 4.1’de verilmektedir. Çizelgeye göre haneden sorumlu ferдин üç yılın tamamı için tüm gelir gruplarında çoğunlukla erkeklerden oluştuğu görülmektedir. Çizelge 4.1’e genel anlamda bakıldığında, haneden sorumlu fertlerin 2015 yılında %86,0’ı; 2016 yılında %86,7’i ve 2017 yılında %85,4’ü erkektir (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Haneden sorumlu ferдин cinsiyeti

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Erkek	4099 (%80,5)	2371 (%89,7)	1695 (%90,4)	1174 (%91,6)	549 (%91,2)	9888 (%86,0)
	Kadın	991 (%19,5)	272 (%10,3)	180 (%9,6)	107 (%8,4)	53 (%8,8)	1603 (%14,0)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Erkek	4268 (%81,2)	2506 (%89,8)	1779 (%90,6)	1257 (%92,2)	673 (%93,7)	10483 (%86,7)
	Kadın	990 (%18,8)	286 (%10,2)	185 (%9,4)	107 (%7,8)	45 (%6,3)	1613 (%13,3)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Erkek	4150 (%79,2)	2496 (%88,6)	1816 (%90,9)	1271 (%90,5)	659 (%93,3)	10392 (%85,4)
	Kadın	1089 (%20,8)	322 (%11,4)	182 (%9,1)	134 (%9,5)	47 (%6,7)	1774 (%14,6)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada haneden sorumlu ferдин ortalama yaş dağılımı çizelge 4.2’de verilmektedir. Genel olarak incelendiğinde, haneden sorumlu ferдин yaş ortalaması 2015 yılında 50,3; 2016 yılında 50,5 ve 2017 yılında ise 50,8’tir. Haneden sorumlu ferдин yaş ortalamaları incelendiğinde, tüm yıllar için gelir ve yaş arasında monoton bir artıştan söz etmek mümkün değildir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Haneden sorumlu ferdin ortalama yaşı

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Ortalama	52,2 (16,3)	48,5 (13,6)	49,2 (12,5)	49,0 (12,0)	47,6 (11,9)	50,3 (14,6)
	Minimum	16	19	18	18	20	16
	Maksimum	95	99	99	85	97	99
	Toplam (n)	5090	2643	1875	1281	602	11491
	Ortalama	52,6 (16,7)	49,3 (13,7)	48,9 (12,9)	48,4 (12,6)	48,1 (11,6)	50,5 (14,8)
2016	Minimum	18	19	18	23	22	18
	Maksimum	99	99	93	90	87	99
	Toplam (n)	5258	2792	1964	1364	718	12096
	Ortalama	53,0 (16,6)	49,1 (13,8)	49,5 (12,9)	48,8 (12,1)	49,3 (12,0)	50,8 (14,82)
2017	Minimum	17	21	23	23	23	17
	Maksimum	99	94	99	95	91	99
	Toplam (n)	5239	2818	1998	1405	706	12166

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Çalışmada haneden sorumlu ferdin sağlık sigortası olup olmama durumu çizelge 4.3'te verilmektedir. Haneden sorumlu ferdin sağlık sigortalı olma durumu 2015 yılında %95,5; 2016 yılında %95,2 ve 2017 yılında ise %95,6'dır ve haneden sorumlu fertlerin büyük çoğunluğu sağlık güvencesi olan kişilerden oluşmaktadır. Ayrıca üç yılın tamamında birinci %20'lik gelir grubundan beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe haneden sorumlu ferdin sağlık sigortalı olma durumunun arttığı da görülmektedir (Çizelge 4.3).

Hanehalklarının sahip oldukları sosyoekonomik ve demografik özellikler günümüz dünya şartlarının hızlı bir şekilde değişmesi ve gelişmesi ile değişmektedir. Ayrıca küreselleşme ve rekabet teknolojik değişmelerle birlikte ömrünü tamamlamaktadır. Bu yüzden ülkelerin teknolojik gelişmeyi yakalayıp küresel dünyada rekabet edebilecek bir düzeye gelebilmeleri için eğitime oldukça önem vermeleri gerekmektedir. Çünkü eğitim tüm yaşanan bu gelişmelerin temel taşıdır (Taş ve Yenilmez, 2008; Yazıcı, 2018).

Çizelge 4.3. Haneden sorumlu ferдин sağlık sigortası olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Var	4756 (%93,4)	2545 (%96,3)	1830 (%97,6)	1252 (%97,7)	593 (%98,5)	10976 (%95,5)
	Yok	334 (%6,6)	96 (%3,7)	45 (%2,4)	29 (%2,3)	9 (%1,5)	515 (%4,5)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Var	4874 (%92,7)	2700 (%96,7)	1906 (%97,0)	1330 (%97,5)	709 (%98,7)	11519 (%95,2)
	Yok	384 (%7,3)	92 (%3,3)	58 (%3,0)	34 (%2,5)	13 (%1,3)	577 (%4,8)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Var	4931 (%94,1)	2697 (%95,7)	1938 (%97,0)	1373 (%97,7)	695 (%98,4)	11634 (%95,6)
	Yok	308 (%5,9)	121 (%4,3)	60 (%3,0)	32 (%2,3)	11 (%1,6)	532 (%4,4)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada haneden sorumlu ferдин eğitim durumu-en son bitirdiği okul çizelge 4.4’te verilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, “Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul” eğitim kategorisine sahip olan haneden sorumlu fertlerin oranı üç yılın tamamında, diğer eğitim kategorilerine göre yüksek bir paya sahiptir. “Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul” eğitim kategorisine sahip haneden sorumlu fertlerin yüzde payı 2015 yılı için %57,2; 2016 yılı için %54,7 ve 2017 yılı için %54,2’dir. Çizelgede de görüldüğü gibi üç yılın tamamında birinci %20’lik gelir grubundan beşinci %20’lik gelir grubuna doğru gidildikçe “bir okul bitirmemiş veya ilkokul bitirmiş” olan haneden sorumlu fertlerin yüzde payının azaldığı; “yüksek okul ve üstü bitirmiş” olan haneden sorumlu fertlerin yüzde payının arttığı görülmektedir. Bu durumda gelir ve eğitim düzeyi arasında doğru yönlü bir ilişki olduğundan bahsedilebilir. Yani haneden sorumlu fertlerin gelir düzeyi arttıkça eğitim düzeyleri de artmaktadır (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Haneden sorumlu ferдин eğitim durumu-en son bitirdiği okul

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul	3765 (%74,0)	1425 (%53,9)	847 (%45,2)	425 (%33,2)	115 (%19,1)	6577 (%57,2)
	Ortaokul ve Lise	1171 (%23,0)	942 (%35,6)	621 (%33,1)	402 (%31,4)	133 (%22,1)	3269 (%28,4)
	Yüksekokul ve Üstü	154 (%3,0)	276 (%10,4)	407 (%21,7)	454 (%35,4)	354 (%58,8)	1645 (%14,3)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
	Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul	3774 (%71,8)	1469 (%52,6)	837 (%42,6)	411 (%30,1)	129 (%18,0)	6620 (%54,7)
2016	Ortaokul ve Lise	1321 (%25,1)	993 (%35,6)	668 (%34,0)	399 (%29,3)	173 (%24,1)	3554 (%29,4)
	Yüksekokul ve Üstü	163 (%3,1)	330 (%11,8)	459 (%23,4)	554 (%40,6)	416 (%57,9)	1922 (%15,9)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
	Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul	3668 (%70,0)	1435 (%50,9)	841 (%42,1)	495 (%35,2)	156 (%22,1)	6595 (%54,2)
2017	Ortaokul ve Lise	1371 (%26,2)	1009 (%35,8)	724 (%36,2)	445 (%31,7)	168 (%23,8)	3717 (%30,6)
	Yüksekokul ve Üstü	200 (%3,8)	374 (%13,3)	433 (%21,7)	465 (%33,1)	382 (%54,1)	1854 (%15,2)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)
	Bir Okul Bitirmedi ve İlkokul	3668 (%70,0)	1435 (%50,9)	841 (%42,1)	495 (%35,2)	156 (%22,1)	6595 (%54,2)

Çalışmada haneden sorumlu ferдин medeni durumu çizelge 4.5'te verilmektedir. Genel olarak incelendiğinde, haneden sorumlu fertlerin büyük çoğunluğu evli kişilerden oluşmaktadır. Buna göre 2015 yılında haneden sorumlu evli fert oranı %83,2 iken; 2016 yılında bu oran %82,9 ve 2017 yılında ise %82,4'tür. 2015 yılı hariç 2016 ve 2017 yıllarında birinci %20'lik gelir grubundan beşinci %20'lik gelir gurubuna doğru gidildikçe haneden sorumlu fertlerin evli olma durumunun oransal olarak arttığı söylenebilir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Haneden sorumlu ferdin medeni durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Evli	3928 (%77,2)	2306 (%87,9)	1649 (%87,9)	1145 (%89,4)	532 (%88,4)	9560 (%83,2)
	Evli değil	1162 (%28,8)	337 (%12,8)	226 (%12,1)	136 (%10,6)	70 (%11,6)	1931 (%16,8)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Evli	4025 (%76,6)	2399 (%85,9)	1715 (%87,3)	1215 (%89,1)	672 (%93,6)	10026 (%82,9)
	Evli değil	1233 (%23,4)	393 (%14,1)	249 (%12,7)	149 (%10,9)	46 (%6,4)	2070 (%17,1)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Evli	3959 (%75,6)	2417 (%85,8)	1763 (%88,2)	1252 (%89,1)	639 (%90,5)	10030 (%82,4)
	Evli değil	1280 (%24,4)	401 (%14,2)	235 (%11,8)	153 (%10,9)	67 (%9,5)	2126 (%17,6)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada haneden sorumlu ferdin anket ayındaki çalışma durumu çizelge 4.6'da verilmektedir. 2015 yılında, haneden sorumlu ferdin anket ayında çalışıyor olma durumu %66,6 iken; 2016 yılında bu oran %66,9 ve 2017 yılında ise %66,6'dır. Üç yılın tamamında birinci %20'lik gelir grubundaki çalışan fert oranı yaklaşık olarak %45-60 civarında değişirken, bu oran beşinci %20'lik gelir grubunda yaklaşık olarak %88'lere yakın bir değerdir. Buna göre üç yılın tamamında haneden sorumlu ferdin anket ayında çalışıyor olma durumu birinci %20'lik gelir grubundan beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe artmaktadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Haneden sorumlu ferдин anket ayındaki çalışma durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Çalışıyor	2869 (%56,4)	1898 (%71,8)	1402 (%74,8)	969 (%75,6)	520 (%86,4)	7658 (%66,6)
	Çalışmıyor	2221 (%43,6)	745 (%28,2)	473 (%25,2)	312 (%24,4)	82 (%13,6)	3833 (%33,4)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Çalışıyor	2919 (%55,5)	1994 (%71,4)	1478 (%75,3)	1078 (%79,0)	626 (%87,2)	8095 (%66,9)
	Çalışmıyor	2339 (%44,5)	798 (%28,6)	486 (%24,7)	286 (%21,0)	92 (%12,8)	4001 (%33,1)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Çalışıyor	2880 (%55,0)	2035 (%72,2)	1471 (%73,6)	1110 (%79,0)	606 (%85,8)	8102 (%66,6)
	Çalışmıyor	2359 (%45,0)	783 (%27,8)	527 (%26,4)	295 (%21,0)	100 (%14,2)	4064 (%33,4)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanenin oturmakta olduğu konut tipi çizelge 4.7’de verilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, 2015 yılında hanelerin %46,2’i müstakil konut tipinde oturmaktaiken %53,8’i apartman vd. konut tipinde; 2016 yılında hanelerin %45,2’i müstakil konut tipinde oturmaktaiken %54,8’i apartman vd. konut tipinde ve 2017 yılında ise hanelerin %44,1’i müstakil konut tipinde oturmaktaiken %55,9’u apartman vd. konut tipinde oturmaktadır. Çizelgede üç yılın tamamı incelendiğinde, birinci %20’lik gelir grubundan beşinci %20’lik gelir grubuna doğru gidildikçe hanelerin daha çok apartman vd. konut tipinde ikamet ettikleri söylenebilir (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Hanenin oturmakta olduğu konut tipi

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Müstakil konut	3220 (%63,3)	1073 (%40,6)	584 (%31,1)	307 (%24,0)	127 (%21,1)	5311 (%46,2)
	Apartman vd.	1870 (%36,7)	1570 (%59,4)	1291 (%68,9)	974 (%76,0)	475 (%78,9)	6180 (%53,8)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Müstakil konut	3288 (%62,5)	1147 (%41,1)	607 (%30,9)	292 (%21,4)	129 (%18,0)	5463 (%45,2)
	Apartman vd.	1970 (%32,5)	1645 (%58,9)	1357 (%69,1)	1072 (%78,6)	589 (%82,0)	6633 (54,8)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Müstakil konut	3120 (%59,6)	1116 (%39,6)	633 (%31,7)	346 (%24,6)	150 (%21,2)	5365 (%44,1)
	Apartman vd.	2119 (%40,4)	1702 (%60,4)	1365 (%68,3)	1059 (%75,4)	556 (%78,8)	6801 (%55,9)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanenin oturmakta olduğu konutta mülkiyet durumu çizelge 4.8’de verilmektedir. 2015 yılında hanelerin %63,2’i ev sahibiyken %36,8’i ev sahibi değil; 2016 yılında hanelerin %63,2’i ev sahibiyken %36,8’u ev sahibi değil ve 2017 yılında ise hanelerin %61,7’i ev sahibiyken %38,3’ü ev sahibi değildir. Çizelgede üç yılın tamamında birinci %20’lik gelir grubundan beşinci %20’lik gelir grubuna doğru gidildikçe hanelerin ev sahibi olma oranı artmaktadır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Hanenin oturmakta olduğu konutta mülkiyet durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Ev sahibi	3068 (%60,3)	1593 (%60,3)	1262 (%67,3)	909 (%71,0)	435 (%72,3)	7267 (%63,2)
	Ev sahibi değil	2022 (%39,7)	1050 (%39,7)	613 (%32,7)	372 (%29,0)	167 (%27,7)	4224 (%36,8)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Ev sahibi	3121 (%59,4)	1735 (%62,1)	1296 (%66,0)	966 (%70,8)	522 (%72,7)	7640 (%63,2)
	Ev sahibi değil	2137 (%40,6)	1057 (%37,9)	668 (%34,0)	398 (%29,2)	196 (%27,3)	4456 (%36,8)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Ev sahibi	3068 (%58,6)	1660 (%58,9)	1305 (%65,3)	948 (%67,5)	529 (%74,9)	7510 (%61,7)
	Ev sahibi değil	2171 (%41,4)	1158 (%41,1)	693 (%34,7)	457 (%32,5)	177 (%25,1)	4656 (%38,3)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada konutun bulunduğu yer itibarıyla hanenin “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu çizelge 4.9’da verilmektedir. Bu başlık altındaki “Kolay” kategorisi üç yılın tamamında, diğer kategorilere göre yüksek bir yüzdeye sahip olmuştur. Buna göre genel olarak “Kolay” kategorisi 2015 yılı için %48,0’lık, 2016 yılı için %50,6’lık ve 2017 yılı için %47,7’lik bir paya sahiptir. Ayrıca üç yılın tamamı için, birinci %20’lik gelir grubundan beşinci %20’lik gelir grubuna doğru gidildikçe, hanelerin günlük alışveriş hizmetlerine ulaşabilme durumunun “Çok Kolay” (kategorisi) olmasının arttığı çizelgede açıkça görülmektedir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. Konutun bulunduğu yer itibariyle hanenin “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Çok Zor	472 (%9,3)	130 (%4,9)	55 (%2,9)	34 (%2,7)	9 (%1,5)	700 (%6,1)
	Zor	1126 (%22,1)	392 (%14,8)	235 (%12,5)	130 (%10,1)	71 (%11,8)	1954 (%17,0)
	Orta	598 (%11,7)	284 (%10,7)	204 (%10,9)	141 (%11,0)	59 (%9,8)	1286 (%11,2)
	Kolay	2236 (%43,9)	1342 (%50,8)	963 (%51,4)	672 (%52,5)	298 (%49,5)	5511 (%48,0)
	Çok Kolay	658 (%12,9)	495 (%18,7)	418 (%22,3)	304 (%23,7)	165 (%27,4)	2040 (%17,8)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
	Çok Zor	473 (%9,0)	156 (%5,6)	62 (%3,2)	36 (%2,6)	12 (%1,7)	739 (%6,1)
2016	Zor	1173 (%22,3)	406 (%14,5)	211 (%10,7)	118 (%8,7)	49 (%6,8)	1957 (%16,2)
	Orta	601 (%11,4)	272 (%9,7)	172 (%8,8)	111 (%8,1)	57 (%7,9)	1213 (%10,0)
	Kolay	2345 (%44,6)	1471 (%52,7)	1122 (%57,1)	765 (%56,1)	412 (%57,4)	6115 (%50,6)
	Çok Kolay	666 (%12,7)	487 (%17,4)	397 (%20,2)	334 (%24,5)	188 (%26,2)	2072 (%17,1)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
	Çok Zor	403 (%7,7)	102 (%3,6)	47 (%2,4)	28 (%2,0)	15 (%2,1)	595 (%4,9)
	Zor	1069 (%20,4)	390 (%13,8)	217 (%10,9)	130 (%9,3)	56 (%7,9)	1862 (%15,3)
2017	Orta	595 (%11,4)	279 (%9,9)	202 (%10,1)	139 (%9,9)	49 (%6,9)	1264 (%10,4)
	Kolay	2300 (%43,9)	1406 (%49,9)	1036 (%51,9)	721 (%51,3)	346 (%49,0)	5809 (%47,7)
	Çok Kolay	872 (%16,6)	641 (%22,7)	496 (%24,8)	387 (%27,5)	240 (%34,0)	2636 (%21,7)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu çizelge 4.10'da verilmektedir. 2015 yılında sigara içme oranı %52,0; 2016 yılında %53,0 ve 2017 yılında ise %52,0'dır. Çizelgeye göre en fazla sigara, tütün, puro içme oranını 2015 yılında %58,7'lik oranla üçüncü %20'lik gelir gelir grubu, 2016 ve 2017 yıllarında ise sırasıyla %59,4 ve %59,1'lik bir oranla dördüncü %20'lik gelir grubu oluşturmaktadır (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Hanede sigara, tütün, puro içme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	İçiyor	2315 (%45,5)	1515 (%57,3)	1100 (%58,7)	736 (%57,5)	312 (%51,8)	5978 (%52,0)
	İçmiyor	2775 (%54,5)	1128 (%42,7)	775 (%41,3)	545 (%42,5)	290 (%48,2)	5513 (%48,0)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	İçiyor	2491 (%47,4)	1596 (%57,2)	1134 (%57,7)	810 (%59,4)	375 (%52,2)	6406 (%53,0)
	İçmiyor	2767 (%52,6)	1196 (%42,8)	830 (%42,3)	554 (%40,6)	343 (%47,8)	5690 (%47,0)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	İçiyor	2432 (%46,4)	1520 (%53,9)	1169 (%58,5)	830 (%59,1)	377 (%53,4)	6328 (%52,0)
	İçmiyor	2807 (%53,6)	1298 (%46,1)	829 (%41,5)	575 (%40,9)	329 (%46,6)	5838 (%48,0)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu çizelge 4.11'de verilmektedir. Çizelgeye göre genel ve gelir grupları itibariyle hanelerin alkol kullanma alışkanlıklarının yüzde payı oldukça düşüktür. Buna göre genel olarak incelendiğinde, hanelerin alkol kullanma alışkanlığı 2015 yılında %4,8; 2016 yılında %5,9 ve 2017 yılında ise %5,5'tir. Hanelerin alkollü içecek kullanma alışkanlığı oranı az olmakla birlikte üç yılın tamamı için birinci %20'lik gelir grubundan, beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe hanenin alkollü içecek kullanma alışkanlığı artmaktadır. Üç yılın tamamı için alkollü içecek kullanma alışkanlığının en fazla beşinci %20'lik gelir grubunda olduğu durumu çizelgede mevcuttur (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Hanede alkollü içecek kullanma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Kullanıyor	112 (%2,2)	127 (%4,8)	107 (%5,7)	105 (%8,2)	105 (%17,4)	556 (%4,8)
	Kullanmıyor	4978 (%97,8)	2516 (%95,2)	1768 (%94,3)	1176 (%91,8)	497 (%82,6)	10935 (%95,2)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Kullanıyor	151 (%2,9)	148 (%5,3)	150 (%7,6)	153 (%11,2)	115 (%16,0)	717 (%5,9)
	Kullanmıyor	5107 (%97,1)	2644 (%94,7)	1814 (%92,4)	1211 (%88,8)	603 (%84,0)	11379 (%94,1)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Kullanıyor	140 (%2,7)	141 (%5,0)	126 (%6,3)	139 (%9,9)	121 (%17,1)	667 (%5,5)
	Kullanmıyor	5099 (%97,3)	2677 (%95,0)	1872 (%93,7)	1266 (%90,1)	585 (%82,9)	11499 (%94,5)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede öğlen veya akşam yemeklerini (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) dışarıda yeme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu çizelge 4.12’de verilmektedir. Hanelerin dışarıda yemek yeme alışkanlığının olma durumu 2015 yılı için %23,3; 2016 yılı için %28,2 ve 2017 yılı için ise %29,7’dir. Üç yılın tamamı için birinci %20’lik gelir grubundan beşinci %20’lik gelir grubuna doğru gidildikçe dışarıda yemek yeme alışkanlığı oransal olarak artmaktadır ve bu oran beşinci %20’lik gelir grubunda daha yüksektir. Buna göre beşinci %20’lik gelir grubu için dışarıda yemek yeme alışkanlığı 2015 yılında %60,5; 2016 yılında %62,1 ve 2017 yılında %67,8’tir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Hanede öğlen veya akşam yemeklerini (lokanta, açık büfe, dönerci vb. yerlerde) dışarıda yeme alışkanlığı olan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Yiyiyor	585 (%11,5)	593 (%22,4)	570 (%30,4)	562 (%43,9)	364 (%60,5)	2674 (%23,3)
	Yemiyor	4505 (%88,5)	2050 (%77,6)	1305 (%69,6)	719 (%56,1)	238 (%39,5)	8817 (%76,7)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Yiyiyor	771 (%14,7)	756 (%27,1)	762 (%38,8)	676 (%49,6)	446 (%62,1)	3411 (%28,2)
	Yemiyor	4487 (%85,3)	2036 (%72,9)	1202 (%61,2)	688 (%50,4)	272 (%37,9)	8685 (%71,8)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Yiyiyor	809 (%15,4)	805 (%28,6)	780 (%39,0)	745 (%53,0)	479 (%67,8)	3618 (%29,7)
	Yemiyor	4430 (%84,6)	2013 (%71,4)	1218 (%61,0)	660 (%47,0)	227 (%32,2)	8548 (%70,3)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede özel yaşam sigortası olan fert olup olmama durumu çizelge 4.13'te verilmektedir. Hanelerinde özel yaşam sigortası var olan fertlerin oranı 2015 yılı için %8,5; 2016 yılı için %9,5 ve 2017 yılı için ise %11,6'dır ve bu oranlar özel yaşam sigortası olmayan fertlere göre oldukça düşüktür. Üç yılın tamamı için birinci %20'lik gelir grubundan beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe hanede özel yaşam sigortası var olan fert oranı artmaktadır ve bu artış dördüncü ve beşinci %20'lik gelir gruplarında daha belirgindir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Hanede özel yaşam sigortası olan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Var	146 (%2,9)	166 (%6,3)	205 (%10,9)	236 (%18,4)	225 (%37,4)	978 (%8,5)
	Yok	4944 (%97,1)	2477 (%93,7)	1670 (%89,1)	1045 (%81,6)	377 (%62,6)	10513 (%91,5)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Var	161 (%3,1)	172 (%6,2)	259 (%13,2)	285 (%20,9)	275 (%38,3)	1152 (%9,5)
	Yok	5097 (%96,9)	2620 (%93,8)	1705 (%86,8)	1079 (%79,1)	443 (%61,7)	10944 (%90,5)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Var	177 (%3,4)	277 (%9,8)	314 (%15,7)	348 (%24,8)	298 (%42,2)	1414 (%11,6)
	Yok	5062 (%96,6)	2541 (%90,2)	1684 (%84,3)	1057 (%75,2)	408 (%57,8)	10752 (%88,4)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede kredi kartı kullanan fert olup olmama durumu çizelge 4.14'de verilmektedir. Hanede kredi kartı kullanan ferdin var olma durumu 2015 yılı için %49,0; 2016 yılı için %50,3 ve 2017 yılı için ise %50,0'dır. Üç yılın tamamı için birinci %20'lik gelir grubundan, beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe, hanede kredi kartı kullanan fert oranı artmaktadır ve kredi kartı kullanan fertlerin oranının en yüksek olduğu gelir grubu beşinci %20'lik gelir grubudur. Buna göre beşinci %20'lik gelir grubunda kredi kartı kullananların oranı 2015 yılı için %90,2; 2016 yılı için %90,4 ve 2017 yılı için ise %87,5'tir ve oldukça yüksektir (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Hanede kredi kartı kullanan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Kullanıyor	1282 (%25,2)	1446 (%54,7)	1324 (%70,6)	1034 (%80,7)	543 (%90,2)	5229 (%49,0)
	Kullanmıyor	3808 (%74,8)	1197 (%45,3)	551 (%29,4)	247 (%19,3)	59 (%9,8)	5862 (%51,0)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Kullanıyor	1388 (%26,4)	1536 (%55,0)	1400 (%71,3)	1108 (%81,2)	649 (%90,4)	6081 (%50,3)
	Kullanmıyor	3870 (%73,6)	1256 (%45,0)	564 (%28,7)	256 (%18,8)	69 (%9,6)	6015 (49,7)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Kullanıyor	1393 (%26,6)	1556 (%55,2)	1398 (%70,0)	1120 (%79,7)	618 (%87,5)	6085 (%50,0)
	Kullanmıyor	3846 (%73,4)	1262 (%44,8)	600 (%30,0)	285 (%20,3)	88 (%12,5)	6081 (%50,0)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanede internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu çizelge 4.15'te verilmektedir. Hanede internetten alışveriş yapan ferdin var olma durumu 2015 yılı için %5,2; 2016 yılı için %7,5 ve 2017 yılı için %8,7'dir ve oldukça düşük düzeydedir. Üç yılın tamamı için birinci %20'lik gelir grubundan, beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe, hanede internetten alışveriş yapan fert oranı artmaktadır. Hanede, internetten alışverişin en fazla yapıldığı gelir grubu üç yılın tamamı için beşinci %20'lik gelir grubudur (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Hanede internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan fert olup olmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Evet	60 (%1,2)	84 (%3,2)	127 (%6,8)	176 (%13,7)	148 (%24,6)	595 (%5,2)
	Hayır	5030 (%98,8)	2559 (%96,8)	1748 (%93,2)	1105 (%86,3)	454 (%75,4)	10896 (%94,8)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
2016	Evet	92 (%1,7)	151 (%5,4)	198 (%10,1)	246 (%18,0)	216 (%30,1)	903 (%7,5)
	Hayır	5166 (%98,3)	2641 (%94,6)	1766 (%89,9)	1118 (%82)	502 (%69,9)	11193 (%92,5)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
2017	Evet	98 (%1,9)	174 (%6,2)	242 (%12,1)	306 (%21,8)	243 (%34,4)	1063 (%8,7)
	Hayır	5141 (%98,1)	2644 (%93,8)	1756 (%87,9)	1099 (%78,2)	463 (%65,6)	11103 (%91,3)
	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çalışmada hanenin tasarruf yapma yapmama durumu çizelge 4.16'da verilmektedir. Tasarruf yapan haneler, tasarruf yapmayan hanelere göre düşük bir orana sahiptir. Buna göre genel anlamda tasarruf yapan hanelerin oranı 2015 yılında %21,8'tir. Bu oran 2016 yılı için %25,2 ve 2017 yılı için %26,4'tür. Üç yılın tamamı için birinci %20'lik gelir grubundan, beşinci %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe tasarruf yapan hanelerin oranı artmaktadır. Üç yılın tamamında hanelerin en fazla tasarruf yaptığı grup beşinci %20'lik gelir grubudur. Buna göre beşinci %20'lik gelir grubunda, tasarruf yapma oranı 2015 yılı için %60,5; 2016 yılı için %66,3 ve 2017 yılı için %66,7'dir (Çizelge 4.16).

Çalışmada incelenen hanenin büyüklüğü çizelge 4.17'de verilmektedir. Ortalama hane büyüklüğü-fert sayısı 2015 yılında 3,56; 2016 yılında 3,52 ve 2017 yılında 3,47 kişi olarak bulunmuştur. Üç yılın tamamında beşinci %20'lik gelir grubu hariç birinci %20'lik gelir grubundan dördüncü %20'lik gelir grubuna doğru gidildikçe ortalama hane büyüklüğü-fert sayısı artmaktadır (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.16. Hanenin tasarruf yapıp yapmama durumu

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Yapıyor	517 (%10,2)	580 (%21,9)	513 (%27,4)	530 (%41,4)	364 (%60,5)	2504 (%21,8)
	Yapmıyor	4573 (%89,9)	2063 (%78,1)	1362 (%72,6)	751 (%58,6)	238 (%39,5)	8987 (%78,2)
	Toplam (n)	5090 (%100)	2643 (%100)	1875 (%100)	1281 (%100)	602 (%100)	11491 (%100)
	Yapıyor	655 (%12,5)	670 (%24,0)	632 (%32,2)	610 (%44,7)	476 (%66,3)	3043 (%25,2)
2016	Yapmıyor	4603 (%87,5)	2122 (%76,0)	1332 (%67,8)	754 (%55,3)	242 (%33,7)	9053 (%74,8)
	Toplam (n)	5258 (%100)	2792 (%100)	1964 (%100)	1364 (%100)	718 (%100)	12096 (%100)
	Yapıyor	727 (%13,9)	703 (%24,9)	676 (%33,8)	638 (%45,4)	471 (%66,7)	3215 (%26,4)
	Yapmıyor	4512 (%86,1)	2115 (%75,1)	1322 (%66,2)	767 (%54,6)	235 (%33,3)	8951 (%73,6)
2017	Toplam (n)	5239 (%100)	2818 (%100)	1998 (%100)	1405 (%100)	706 (%100)	12166 (%100)

Çizelge 4.17. Hanenin büyüklüğü (Hanehalkı ortalama fert sayısı)

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Ortalama	3,31 (1,972)	3,70 (1,835)	3,84 (1,763)	3,91 (1,937)	3,58 (1,657)	3,56 (1,904)
	Minimum	1	1	1	1	1	1
	Maksimum	17	26	17	20	13	26
	Toplam (n)	5090	2643	1875	1281	602	11491
2016	Ortalama	3,23 (1,897)	3,68 (1,862)	3,79 (1,841)	3,83 (1,852)	3,76 (1,705)	3,52 (1,882)
	Minimum	1	1	1	1	1	1
	Maksimum	20	18	22	30	26	30
	Toplam (n)	5258	2792	1964	1364	718	12096
2017	Ortalama	3,15 (1,806)	3,59 (1,775)	3,77 (1,703)	3,92 (1,792)	3,68 (1,616)	3,47 (1,794)
	Minimum	1	1	1	1	1	1
	Maksimum	18	19	20	18	16	20
	Toplam (n)	5239	2818	1998	1405	706	12166

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Toplam harcanabilir gelir düzeyi, toplam tüketim harcamalarını etkileyen en önemli faktördür. Ayrıca herhangi bir veri harcanabilir gelir düzeyinde, tüketim harcamalarının seviyesi, bu gelirin, gelir gruplarına bağlı olarak daha büyük veya daha küçük olabilir. Genel olarak dağılım ne kadar eşitse, gelirden tüketime ayrılan pay o kadar büyük olacaktır (Ardor, 1992; Pehlivanoğlu, 2005; Öztürk, 2010).

Çalışmada incelenen yıllık hanehalkı kullanılabilir gelir durumu çizelge 4.18’de verilmektedir. Yıllık ortalama hanehalkı kullanılabilir geliri 2015 yılında 37663,85 TL; 2016 yılında 42412,55 TL ve 2017 yılında ise 47559,07 TL’dir. Hanehalklarının toplam yıllık kullanılabilir gelir içerisindeki payları incelendiğinde, birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalklarının payı 2015 yılında %5,7; 2016 yılında %6,2 ve 2017 yılında ise %6,2’dir. Beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalklarının payı ise 2015 yılında %46,1; 2016 yılında %43,0 ve 2017 yılında ise %43,9’dur. Bu iki gelir grubu arasındaki fark 2015-2016-2017 yılları için sırasıyla 8,04 kat; 6,96 kat ve 7,05 kat beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları lehinedir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. Yıllık hanehalkı kullanılabilir gelir durumu (TL ve %)

Yıllar	Değişkenler	Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
2015	Ortalama	17432,44 (5895,980)	32755,48 (3467,487)	46177,61 (4372,019)	67573,12 (8848,670)	140111,66 (94886,373)	37663,85 (36732,283)
	Yüzde	%5,7	%10,8	%15,2	%22,2	%46,1	%100
	Minimum	9,00	27006,03	39291,01	55178,27	86596,16	9,00
	Maksimum	27000,10	39285,17	55175,65	86545,78	1091839,30	1091839,30
	Toplam (n)	5090	2643	1875	1281	602	11491
2016	Ortalama	20002,18 (6490,595)	36759,48 (4040,820)	52240,63 (5046,954)	75256,85 (8844,106)	139230,281 (67058,372)	42412,55 (34944,248)
	Yüzde	%6,2	%11,4	%16,1	%23,3	%43,0	%100
	Minimum	9,00	30341,22	44417,06	62211,69	93538,89	9,00
	Maksimum	30340,53	44416,14	62197,80	93509,00	841659,48	841659,48
	Toplam (n)	5258	2792	1964	1364	718	12096
2017	Ortalama	22646,94 (7238,066)	41067,33 (4492,047)	57905,45 (5484,477)	82373,36 (9628,204)	159771,94 (117631,283)	47559,07 (44834,588)
	Yüzde	%6,2	%11,3	%15,9	%22,6	%43,9	%100
	Minimum	9,00	33888,56	49521,39	68756,11	103178,18	9,00
	Maksimum	33883,92	49518,50	68753,54	103097,89	2341283,00	2341283,00
	Toplam (n)	5239	2818	1998	1405	706	12166

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

4.2. Hanehalkı Tüketim Harcamaları Tutar ve Dağılımları

Çalışmada hanehalklarının 2015-2016-2017 yıllarında yapmış oldukları tüketim harcamalarının ortalama tutar ve dağılımları genel ve %20'lik gelir grupları ayrımı itibariyle gösterimi çizelge 4.19; çizelge 4.20 ve çizelge 4.21'de verilmektedir. Çizelgeler genel olarak incelendiğinde, çalışmada toplam ortalama hanehalkı harcaması 2015 yılında 2879,25 TL; 2016 yılında 3182,52 TL ve 2017 yılında ise 3554,77 TL olarak hesaplanmıştır. Hanehalkları üç yılın tamamında toplam tüketim harcamalarından en çok payı ilk olarak 2015 yılı ortalama 718,86 TL'lik tutar ve %25,0'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 784,67 TL'lik tutar ve %24,7'lik bir pay; 2017 yılı ise ortalama 857,92 TL'lik tutar ve %24,1'lik bir pay ile "Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar" harcama grubuna ayırmıştır. Bu harcama grubunu sırasıyla 2015 yılı ortalama 632,11 TL'lik tutar ve %22,0'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 675,92 TL'lik tutar ve %21,2'lik bir pay; 2017 yılı ise ortalama 768,84 TL'lik tutar ve %21,6'lık bir pay ile "Gıda ve Alkolsüz İçecekler" harcama grubu ile 2015 yılı ortalama 491,83 TL'lik tutar ve %17,1'lik bir pay; 2016 yılı ortalama 556,00 TL'lik tutar ve %17,5'lik bir pay; 2017 yılı ise 636,32 TL'lik bir tutar ve %17,9'luk bir pay ile "Ulaştırma" harcama grubu takip etmiştir. Hanehalklarının en az pay ayırdıkları harcama grupları genellikle, 2015 yılı ortalama 57,91 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 63,21 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; 2017 yılı ise ortalama 77,90 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay ile "Sağlık", 2015 yılı ortalama 58,08 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 62,37 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; 2017 yılı ise ortalama 70,39 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay ile "Kültür ve Eğlence" ve 2015 yılı ortalama 63,16 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay; 2016 yılı ortalama 70,08 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay; 2017 yılı ise ortalama 79,15 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay ile "Eğitim" harcamaları olmuştur (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada, çizelge 4.19; çizelge 4.20; çizelge 4.21'deki verilere %20'lik gelir grupları açısından bakıldığında, üç yılın tamamında birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalklarının toplam harcamalar içerisinde en yüksek pay ayırdığı harcama grupları sırasıyla "Gıda ve Alkolsüz İçecekler", "Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar" ile "Ulaştırma" harcamaları olmuştur. Bu durum en düşük %20'lik gelir grubunda bulunan hanehalkları için toplam harcamalarındaki herhangi bir artış karşısında harcamaya öncelik verdiği harcama gruplarından birisinin "Gıda ve Alkolsüz İçecekler" harcamaları olduğunu göstermektedir. Kaya (2015)'a göre, bu harcama grubunun düşük gelir grubundaki hanehalkları için önemli harcamalardan olduğundan düşük gelir gruplarındaki hanehalklarının toplam harcamalar

içerisinden öncelikle bu harcama grubuna pay ayırmasının beklenmesi bu durumu açıklamaktadır. Yine üç yılın tamamında ikinci ve üçüncü %20'lik gelir gruplarındaki hanehalklarının en yüksek pay ayırdığı harcama grupları sırasıyla “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” ile “Ulaştırma” harcamaları olmuştur. Dördüncü (2015 yılı hariç) ve beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları için ise bu sıralama “Ulaştırma”, “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” ile “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” şeklinde oluşmuştur. Bu sıralama 2015 yılında dördüncü %20'lik gelir grubundaki hanehalkları için sırasıyla “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Ulaştırma” ile “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” şeklinde oluşmuştur. Toplam harcamalar içerisinde en düşük payı üç yılın tamamında birinci, ikinci ve üçüncü (2015 yılı hariç) %20'lik gelir gruplarındaki hanehalkları “Eğitim” harcamalarına ayırırken; dördüncü ve beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise “Sağlık” harcamalarına ayırmıştır. 2015 yılında üçüncü %20'lik gelir grubundaki hanehalkları toplam harcamalar içerisinde en düşük payı “Kültür ve Eğlence” harcamalarına ayırmıştır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada “*Gıda ve Alkolsüz İçecekler*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 632,11 TL'lik tutar ve %22,0'lık bir pay; ortalama 675,92 TL'lik tutar ve %21,2'lik bir pay; ortalama 768,84 TL'lik tutar ve %21,6'lık bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için ikinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %29,6'lık (ortalama 491,77 TL); %28,8'lik (ortalama 536,56 TL); %28,7'lik (ortalama 601,07 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %11,6'lık (ortalama 938,37 TL); %12,8'lik (ortalama 1005,31 TL); %12,8'lik (ortalama 1171,15 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı azalmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada bu harcama grubu (yani gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubu) üç yılın tamamında Engel Kanunu ile uyumlu bulunmuştur. Gelir ve tüketim arasındaki ilişkiyi gösteren Engel Kanunu'na göre, hanehalkı geliri arttıkça gıda harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payı azalmaktadır (Houthakker, 1957; Tarı ve Pehlivanoglu, 2007). Dilek vd. (2015)'e göre, bu harcama grubunun Engel Kanunu ile uyumlu olması bu harcama

grubu içerisinde bulunan harcamaların çoğunun hanehalkları için zorunlu harcamalar olmasından dolayıdır.

Çalışmada “*Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 117,81 TL’lik tutar ve %4,1’lik bir pay; ortalama 142,08 TL’lik tutar ve %4,5’lik bir pay; ortalama 160,30 TL’lik tutar ve %4,5’lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde 2015 yılı için dokuzuncu sırada, 2016 ve 2017 yılları için ise yedinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %4,7’lik (ortalama 78,72 TL); %5,2’lik (ortalama 97,74 TL); %5,4’lük (ortalama 113,20 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,3’lük (ortalama 189,07 TL); %2,5’lik (ortalama 198,93 TL); %2,6’lük (ortalama 237,70 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı azalmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada “*Giyim ve Ayakkabı*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 149,79 TL’lik tutar ve %5,2’lik bir pay; ortalama 166,54 TL’lik tutar ve %5,2’lik bir pay; ortalama 178,01 TL’lik tutar ve %5,0’lük bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için altıncı sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %4,6’lık (ortalama 76,08 TL); %4,7’lik (ortalama 87,72 TL); %4,5’lik (ortalama 93,76 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %5,5’lik (ortalama 446,99 TL); %5,6’lık (ortalama 440,05 TL); %5,01’lik (ortalama 468,60 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, üç yılın tamamında bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payının belirgin bir değişiklik göstermediği ve dalgalı seyirler izlediği dikkat çekmektedir. Bu harcama grubunun bütçe payları 2015 yılında %4,6 ile %5,7 arasında; 2016 yılında %4,7 ile %5,7 arasında; 2017 yılında ise %4,5 ile %5,5 arasında değerler almaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Bu harcama grubu (yani giyim ve ayakkabı harcama grubu) üç yılın tamamında Engel Kanunu ile uyumlu bulunmuştur. Engel Kanunu'nun bir diğer özelliği (Houthakker, 1957; Tarı ve Pehlivanoglu, 2007) hanehalkı geliri arttıkça giyim harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının değişmediği yani sabit kaldığıdır.

Çalışmada “*Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 718,86 TL'lik tutar ve %25,0'lık bir pay; ortalama 784,67 TL'lik tutar ve %24,7'lik bir pay; ortalama 857,92 TL'lik tutar ve %24,1'lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için birinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %29,0'lık (ortalama 480,91 TL); %28,7'lik (ortalama 534,97 TL); %28,4'lük (ortalama 598,85 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %21,6'lık (ortalama 1741,24 TL); %21,1'lik (ortalama 1664,64 TL); %19,4'lük (ortalama 1773,51 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı azalmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada bu harcama grubu (yani konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubu) üç yılın tamamında Engel Kanunu ile uyumlu bulunmamıştır. Çünkü bu harcama grubuna ait harcamalar sabit kalması gerekirken düşmüştür. Engel Kanunu'nun yine bir diğer özelliği (Houthakker, 1957; Tarı ve Pehlivanoglu, 2007) hanehalkı geliri arttıkça konut harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki payının değişmediği yani sabit kaldığıdır. Dilek vd. (2015)'e göre, bu durumun nedeni bu harcama grubunun içerisinde, zorunlu bir harcama niteliğinde olan kanalizasyon, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ile kira harcamalarının olmasıdır. Hanehalkları için bu harcamalar zorunlu harcamalardır ve hanehalkları toplam harcamaları çok azken bile bu zorunlu harcamaları yapmak zorundadırlar. Toplam harcamanın artmasıyla birlikte bu zorunlu ihtiyacın önemli bir bölümü karşılanmakta ve daha fazladan bu harcamalara pay ayrılmamaktadır.

Çalışmada “*Mobilya Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 183,14 TL'lik tutar ve %6,4'lük bir pay; ortalama 204,30 TL'lik tutar ve %6,4'lük bir pay; ortalama 228,51 TL'lik tutar ve %6,4'lük bir pay ile

hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için dördüncü sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,3'lük (ortalama 105,00 TL); %6,0'lik (ortalama 111,99 TL); %5,9'lük (ortalama 122,56 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,2'lik (ortalama 503,79 TL); %6,8'lik (ortalama 539,35 TL); %6,8'lik (ortalama 620,88 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, 2015 ve 2017 yıllarında bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payının belirgin bir değişiklik göstermediği ve dalgalı seyirler izlediği dikkat çekmektedir. 2016 yılında ise bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı gelir grupları arttıkça artmaktadır. Bu harcama grubunun bütçe payları 2015 yılında %6,2 ile %6,5 arasında; 2016 yılında %6,0 ile %6,8 arasında; 2017 yılında ise %5,9 ile %6,8 arasında değerler almaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada “**Sağlık**” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 57,91 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; ortalama 63,21 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; ortalama 77,90 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde 2015 ve 2016 yılları için on ikinci ve son sırada, 2017 yılı için ise on birinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,0'lık (ortalama 32,89 TL); %2,1'lik (ortalama 38,42 TL); %2,2'lik (ortalama 45,56 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,1'lik (ortalama 166,35 TL); %2,4'lük (ortalama 192,03 TL); %2,4'lük (ortalama 215,82 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, üç yılın tamamında bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payının belirgin bir değişiklik göstermediği ve dalgalı seyirler izlediği dikkat çekmektedir. Bu harcama grubunun bütçe payları 2015 yılında %1,8 ile %2,2 arasında; 2016 yılında %1,8 ile %2,4 arasında; 2017 yılında ise %2,1 ile %2,4 arasında değerler almaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Bu harcamaların (sağlık harcamalarının) toplam harcamalar içerisinde son sıralarda bulunmasının nedeni Yükseler (2014)'e göre, devlet tarafından düşük gelir düzeylerinde bulunan hanehalklarına sağlanan yeşil kart gibi sağlık desteklerinin sağlık harcamalarının artmasına neden olması ve Türkiye'de son yıllarda genel sağlık sigortası kapsamında

yararlananlardan sağlanan hem tedavi hem de ilaç kesintilerinin bile sağlık harcamalarının hanehalkı toplam harcamaları içerisindeki payındaki düşüşü engelleyemediğidir. Gelir grupları arasında sağlık harcamalarının toplam harcamalar içerisindeki paylarının farklılık göstermesinin nedeni ise Dilek vd. (2015)'e göre, sağlık harcamalarının gelire nazaran daha çok dış faktörlerle ilişkili yani sağlık durumuna bağlı olmasıdır. Bu nedenle hanehalkları harcamaları düşük olduğunda sağlık harcamaları ile ilgili kesinti yapmazlar, harcamaları yüksek olduğunda fazladan ilaç harcamasında bulunmazlar.

Çalışmada “*Ulaştırma*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 491,83 TL’lik tutar ve %17,1’lik bir pay; ortalama 556,00 TL’lik tutar ve %17,5’lik bir pay; ortalama 636,32 TL’lik tutar ve %17,9’luk bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için üçüncü sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %10,7’lik (ortalama 177,21 TL); %11,3’lük (ortalama 209,85 TL); %11,3’lük (ortalama 237,25 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %24,1’lik (ortalama 1945,96 TL); %21,9’luk (ortalama 1727,80 TL); %25,4’lük (ortalama 2322,74 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Genel olarak ve tüm gelir gruplarında bu harcama grubunun (yani ulaştırma harcama grubunun) toplam harcamalar içerisinde yüksek bir paya sahip olmasının nedeni Yükseler (2014)'e göre, Türkiye’de son dönemlerde görülen tüketiciye yönelik kredilerdeki artışla birlikte onların şahsa özel otomobil sahibi olma davranışlarıyla birlikte özel tüketim vergilerinin ulaştırma harcamaları bünyesinde yüksek olmasının etkili olmasıdır. Bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payının yüksek olmasının bir diğer nedeni ise Kaya (2015)'a göre, son dönemlerde hava yolu şirketlerinin sayısındaki artışla birlikte düşen fiyat ve artan rekabet sonucu kara yolu yerine hava yolu taşımacılığının tercih edilmesidir.

Çalışmada “*Haberleşme*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 124,01 TL’lik tutar ve %4,3’lük bir pay; ortalama 137,11 TL’lik tutar ve %4,3’lük bir pay; ortalama 143,48 TL’lik tutar ve %4,0’lük bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde 2015 yılı için yedinci sırada, 2016 yılı için sekizinci sırada ve 2017 yılı için ise

dokuzuncu sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %3,9'luk (ortalama 64,10 TL); %3,7'lik (ortalama 69,27 TL); %3,6'lık (ortalama 76,32 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %4,0'lık (ortalama 324,19 TL); %3,9'luk (ortalama 306,43 TL); %3,6'lık (ortalama 331,57 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, üç yılın tamamında bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payının belirgin bir değişiklik göstermediği ve dalgalı seyirler izlediği dikkat çekmektedir. Bu harcama grubunun bütçe payları 2015 yılında %3,9 ile %4,7 arasında; 2016 yılında %3,7 ile %4,7 arasında; 2017 yılında ise %3,6 ile %4,4 arasında değerler almaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada “*Kültür ve Eğlence*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 58,08 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; ortalama 62,32 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; ortalama 70,39 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde 2015 ve 2016 yıllarında on birinci sırada, 2017 yılında ise on ikinci ve son sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %1,2'lik (ortalama 19,85 TL); %1,2'lik (ortalama 22,25 TL); %1,3'lük (ortalama 26,90 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %3,7'lik (ortalama 296,32 TL); %3,4'lük (ortalama 269,35 TL); %3,3'lük (ortalama 297,91 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada bu harcama grubu (yani kültür ve eğlence harcama grubu) üç yılın tamamında Engel Kanunu ile uyumlu bulunmuştur. Engel Kanunu'nun bir başka özelliği (Houthakker, 1957; Tarı ve Pehlivanoglu, 2007) hanehalkı geliri arttıkça eğlence, kültür gibi harcamaların toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır.

Çalışmada “*Eğitim*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 63,16 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay; ortalama 70,08 TL'lik tutar ve %2,2'lik bir pay;

ortalama 79,15 TL’lik tutar ve %2,2’lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için onuncu sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %0,6’lık (ortalama 10,13 TL); %0,7’lik (ortalama 12,42 TL); %0,7’lik (ortalama 15,02 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,1’lik (ortalama 494,27 TL); %6,3’lük (ortalama 495,88 TL); %6,1’lik (ortalama 553,26 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada bu harcama grubu (yani eğitim harcama grubu) üç yılın tamamında Engel Kanunu ile uyumlu bulunmuştur. Engel Kanunu’nun yine bir başka özelliği (Houthakker, 1957; Tarı ve Pehlivanoğlu, 2007) hanehalkı geliri arttıkça eğitim harcamaların toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır.

Birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalklarının toplam harcamalarında eğitim harcamalarının payının oldukça düşük olmasının nedeni Sigeze (2012)’e göre, düşük gelirli hanehalklarındaki bireylerin eğitim hizmetlerinden yalnızca kamudan yararlanıyor olması ve hanehalklarının ancak gelir artışı ile birlikte bu harcama grubuna ek kaynak ayırabilmesidir.

Çalışmada “*Otel, Lokanta, Pastane*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 164,26 TL’lik tutar ve %5,7’lik bir pay; ortalama 185,40 TL’lik tutar ve %5,8’lik bir pay; ortalama 203,21 TL’lik tutar ve %5,7’lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için beşinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %4,3’lük (ortalama 70,79 TL); %4,4’lük (ortalama 81,37 TL); %4,3’lük (ortalama 90,95 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %7,2’lik (ortalama 583,11 TL); %7,7’lik (ortalama 605,36 TL); %7,3’lük (ortalama 664,96TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge

4.20; Çizelge 4.21).

Çalışmada “*Çeşitli Mal ve Hizmetler*” harcama grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 118,30 TL’lik tutar ve %4,1’lik bir pay; ortalama 133,82 TL’lik tutar ve %4,2’lik bir pay; ortalama 150,74 TL’lik tutar ve %4,2’lik bir pay ile hanehalklarının toplam harcamaları içerisinde 2015 ve 2017 yılları için sekizinci sırada, 2016 yılı için ise dokuzuncu sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %3,2’lik (ortalama 52,78 TL); %3,3’lük (ortalama 62,15 TL); %3,6’lık (ortalama 76,22 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam harcamalar içerisinde bu harcama grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %5,4’lük (ortalama 438,42 TL); %5,5’lik (ortalama 434,30 TL); %5,2’lik (ortalama 473,94TL) bir pay ayırmaktadırlar. 2016 ve 2017 yıllarında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Son olarak hanehalkları arasında meydana gelen gelir dağılımındaki eşitsizlik (çizelge 4.18’deki yüzdeler paylar) gelir gruplarına göre toplam tüketim harcamalarında da gözlemlenmiştir. Buna göre gelir seviyesi en düşük olan birinci %20’lik gelir grubunu oluşturan hanehalklarının toplam harcamadaki payı 2015 yılında %8,03; 2016 yılında %8,54 ve 2017 yılında %8,54’tür. Yani bu gelir grubundaki hanehalkları 12 ana mal ve hizmet gruplarının tamamına, ortalama 2015 yılında 1660,23 TL; 2016 yılında 1864,68 TL ve 2017 yılında 2092,66 TL harcama yapmaktadır. Gelir seviyesi en yüksek olan beşinci %20’lik gelir grubunu oluşturan hanehalklarının toplam harcamadaki payı ise 2015 yılında %39,01; 2016 yılında %36,08 ve 2017 yılında %37,29’dur. Yani bu gelir grubundaki hanehalkları 12 ana mal ve hizmet gruplarının tamamına ortalama 2015 yılında 8068,07 TL; 2016 yılında 7879,43 TL ve 2017 yılında 9132,03 TL harcama yapmaktadır. Diğer bir deyişle en yüksek gelir grubunda bulunan hanehalkları (beşinci %20) en düşük gelir grubunda bulunan hanehalklarından (birinci %20) ortalama 2015 yılında 4,86 kat; 2016 yılında 4,23 kat ve 2017 yılında 4,36 kat daha fazla harcama yapmaktadır (Çizelge 4.19; Çizelge 4.20; Çizelge 4.21).

Çizelge 4.19. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2015

Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	TL	491,77 (365,47)	637,73 (418,61)	723,17 (445,34)	900,96 (2670,04)	938,37 (683,67)	632,11 (986,66)
	Yüzde	%29,6	%23,5	%21,0	%18,8	%11,6	%22,0
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	TL	78,72 (130,96)	126,88 (164,33)	152,93 (194,63)	169,54 (218,09)	189,07 (257,04)	117,81 (173,78)
	Yüzde	%4,7	%4,7	%4,4	%3,5	%2,3	%4,1
Giyim ve Ayakkabı	TL	76,08 (134,03)	141,96 (323,95)	179,86 (231,12)	275,18 (449,39)	446,99 (606,85)	149,79 (302,50)
	Yüzde	%4,6	%5,2	%5,2	%5,7	%5,5	%5,2
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	TL	480,91 (280,25)	691,34 (333,17)	855,98 (407,48)	1039,97 (534,35)	1741,24 (1524,28)	718,86 (579,06)
	Yüzde	%29,0	%25,4	%24,9	%21,7	%21,6	%25,0
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	TL	105,00 (200,51)	169,70 (279,37)	222,26 (299,59)	313,35 (515,42)	503,79 (620,29)	183,14 (332,24)
	Yüzde	%6,3	%6,2	%6,5	%6,5	%6,2	%6,4
Sağlık	TL	32,89 (113,55)	47,62 (121,39)	72,94 (227,36)	105,56 (388,56)	166,35 (370,52)	57,91 (206,73)
	Yüzde	%2,0	%1,8	%2,1	%2,2	%2,1	%2,0
Ulaştırma	TL	177,21 (427,85)	445,50 (802,32)	624,56 (1006,97)	959,87 (1727,63)	1945,96 (3457,03)	491,83 (1238,75)
	Yüzde	%10,7	%16,4	%18,1	%20,0	%24,1	%17,1
Haberleşme	TL	64,10 (111,02)	125,95 (187,94)	160,26 (217,27)	210,92 (271,40)	324,19 (455,80)	124,01 (212,36)
	Yüzde	%3,9	%4,6	%4,7	%4,4	%4,0	%4,3
Kültür ve Eğlence	TL	19,85 (90,95)	44,62 (153,47)	57,90 (171,25)	126,07 (377,17)	296,32 (562,20)	58,08 (224,55)
	Yüzde	%1,2	%1,6	%1,7	%2,6	%3,7	%2,0
Eğitim	TL	10,13 (45,09)	31,63 (107,32)	61,23 (178,66)	139,11 (409,48)	494,27 (1001,94)	63,16 (302,98)
	Yüzde	%0,6	%1,2	%1,8	%2,9	%6,1	%2,2
Otel, Lokanta, Pastane	TL	70,79 (139,46)	149,66 (169,76)	203,90 (253,16)	310,89 (352,74)	583,11 (625,17)	164,26 (275,25)
	Yüzde	%4,3	%5,5	%5,9	%6,5	%7,2	%5,7
Çeşitli Mal ve Hizmetler	TL	52,78 (211,01)	106,49 (482,24)	128,62 (261,13)	237,51 (851,94)	438,42 (1109,52)	118,30 (488,33)
	Yüzde	%3,2	%3,9	%3,7	%5,0	%5,4	%4,1
Toplam Harcama	TL	1660,23 (1011,44)	2719,07 (1498,24)	3443,61 (1498,72)	4788,93 (3979,14)	8068,07 (5800,22)	2879,25 (2718,93)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Harcamadaki Payı		%8,03	%13,15	%16,65	%23,16	%39,01	
Toplam (n)		5090	2643	1875	1281	602	11491

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Çizelge 4.20. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2016

Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	TL	536,56 (382,52)	686,14 (417,42)	779,04 (465,32)	870,38 (606,61)	1005,31 (589,58)	675,92 (471,08)
	Yüzde	%28,8	%23,2	%20,3	%16,4	%12,8	%21,2
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamülleri	TL	97,74 (152,01)	154,70 (207,06)	182,24 (227,60)	199,42 (250,21)	198,93 (286,96)	142,08 (204,93)
	Yüzde	%5,2	%5,2	%4,8	%3,8	%2,5	%4,5
Giyim ve Ayakkabı	TL	87,72 (151,23)	157,22 (243,19)	197,65 (267,10)	300,72 (405,50)	440,05 (551,31)	166,54 (284,72)
	Yüzde	%4,7	%5,3	%5,2	%5,7	%5,6	%5,2
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	TL	534,97 (294,69)	759,49 (361,20)	928,86 (464,79)	1127,95 (641,93)	1664,64 (1277,44)	784,67 (579,63)
	Yüzde	%28,7	%25,7	%24,2	%21,2	%21,1	%24,7
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	TL	111,99 (216,54)	185,64 (274,35)	249,13 (395,35)	357,48 (512,84)	539,35 (792,07)	204,30 (378,64)
	Yüzde	%6,0	%6,3	%6,5	%6,7	%6,8	%6,4
Sağlık	TL	38,42 (142,79)	52,53 (132,19)	69,31 (183,93)	104,02 (275,34)	192,03 (488,59)	63,21 (206,28)
	Yüzde	%2,1	%1,8	%1,8	%2,0	%2,4	%2,0
Ulaştırma	TL	209,85 (532,11)	468,08 (869,34)	715,62 (1285,33)	1223,70 (1932,06)	1727,80 (3196,59)	556,00 (1334,84)
	Yüzde	%11,3	%15,8	%18,7	%23,1	%21,9	%17,5
Haberleşme	TL	69,27 (124,06)	140,38 (244,06)	176,57 (251,76)	245,99 (353,09)	306,43 (437,18)	137,11 (247,78)
	Yüzde	%3,7	%4,7	%4,6	%4,6	%3,9	%4,3
Kültür ve Eğlence	TL	22,25 (98,67)	41,77 (115,40)	78,25 (378,43)	127,33 (501,29)	269,35 (473,10)	62,37 (275,67)
	Yüzde	%1,2	%1,4	%2,0	%2,4	%3,4	%2,0
Eğitim	TL	12,42 (89,89)	35,44 (449,96)	62,51 (216,85)	150,08 (376,09)	495,88 (927,63)	70,08 (310,65)
	Yüzde	%0,7	%1,2	%1,6	%2,8	%6,3	%2,2
Otel, Lokanta, Pastane	TL	81,37 (157,87)	156,08 (170,57)	232,32 (227,69)	357,87 (370,02)	605,36 (663,74)	185,40 (294,27)
	Yüzde	%4,4	%5,3	%6,1	%6,7	%7,7	%5,8
Çeşitli Mal ve Hizmetler	TL	62,15 (226,93)	120,10 (499,39)	159,04 (521,98)	243,71 (497,84)	434,30 (850,34)	133,82 (451,72)
	Yüzde	%3,3	%4,1	%4,2	%4,6	%5,5	%4,2
Toplam Harcama	TL	1864,68 (1161,49)	2957,57 (1504,79)	3830,52 (1954,34)	5308,66 (2736,87)	7879,43 (4981,42)	3181,52 (2588,08)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Harcamadaki Payı		%8,54	%13,54	%17,54	%24,31	%36,08	
Toplam (n)		5258	2792	1964	1364	718	12096

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Çizelge 4.21. Gelir gruplarına göre tüketim harcamaları tutar ve dağılımları, 2017

Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	TL	601,07 (441,13)	792,79 (546,00)	872,59 (556,84)	996,71 (672,51)	1171,15 (860,74)	768,84 (572,95)
	Yüzde	%28,7	%23,9	%20,6	%17,4	%12,8	%21,6
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	TL	113,20 (218,48)	164,94 (225,33)	196,72 (252,16)	235,98 (291,86)	237,70 (321,98)	160,30 (246,53)
	Yüzde	%5,4	%5,0	%4,6	%4,1	%2,6	%4,5
Giyim ve Ayakkabı	TL	93,76 (176,28)	163,53 (320,62)	219,54 (319,65)	316,08 (408,76)	468,60 (581,09)	178,01 (321,41)
	Yüzde	%4,5	%4,9	%5,2	%5,5	%5,1	%5,0
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	TL	593,85 (316,81)	847,49 (439,02)	997,41 (491,68)	1205,09 (639,55)	1773,51 (1128,81)	857,92 (585,15)
	Yüzde	%28,4	%25,5	%23,6	%21,1	%19,4	%24,1
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	TL	122,56 (225,33)	218,38 (378,62)	275,58 (392,69)	379,82 (535,78)	620,88 (1037,89)	228,51 (439,02)
	Yüzde	%5,9	%6,6	%6,5	%6,6	%6,8	%6,4
Sağlık	TL	45,56 (110,99)	70,77 (174,27)	91,24 (208,94)	124,49 (279,63)	215,82 (481,66)	77,90 (209,33)
	Yüzde	%2,2	%2,1	%2,2	%2,2	%2,4	%2,2
Ulaştırma	TL	237,25 (586,99)	528,52 (1027,89)	790,55 (1319,37)	1273,83 (2180,36)	2322,74 (3761,16)	636,32 (1527,89)
	Yüzde	%11,3	%15,9	%18,7	%22,3	%25,4	%17,9
Haberleşme	TL	76,32 (135,10)	142,87 (225,84)	185,60 (263,01)	240,77 (352,08)	331,57 (495,62)	143,48 (254,85)
	Yüzde	%3,6	%4,3	%4,4	%4,2	%3,6	%4,0
Kültür ve Eğlence	TL	26,90 (108,03)	53,20 (155,32)	86,90 (375,11)	129,24 (289,08)	297,91 (541,75)	70,39 (254,35)
	Yüzde	%1,3	%1,6	%2,1	%2,3	%3,3	%2,0
Eğitim	TL	15,02 (109,74)	41,58 (166,68)	77,74 (282,11)	157,36 (426,14)	553,26 (1092,53)	79,15 (361,48)
	Yüzde	%0,7	%1,3	%1,8	%2,8	%6,1	%2,2
Otel, Lokanta, Pastane	TL	90,95 (160,89)	173,14 (190,46)	256,86 (328,69)	373,79 (334,68)	664,96 (668,32)	203,21 (312,95)
	Yüzde	%4,3	%5,2	%6,1	%6,5	%7,3	%5,7
Çeşitli Mal ve Hizmetler	TL	76,22 (605,68)	120,70 (311,73)	182,46 (730,13)	281,32 (820,10)	473,94 (1039,34)	150,74 (647,30)
	Yüzde	%3,6	%3,6	%4,3	%4,9	%5,2	%4,2
Toplam Harcama	TL	2092,66 (1439,48)	3317,92 (1685,76)	4233,18 (2140,08)	5714,49 (3084,60)	9132,03 (5844,40)	3554,77 (2955,15)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Harcamadaki Payı		%8,54	%13,55	%17,29	%23,33	%37,29	
Toplam (n)		5239	2818	1998	1405	706	12166

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

4.3. Hanehalklarının Gıda Ürünleri Harcama Tutar ve Dağılımları

Toplam tüketim harcamaları içerisinde genel olarak 2015 yılı için %22,0'lık; 2016 yılı için %21,2'lik ve 2017 yılı için ise %21,6'lık bir pay ile üç yılın tamamında genellikle en yüksek ikinci harcama grubu olarak bulunan “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamaları daha önceden yapılmış olan bazı çalışmalar baz alınarak 10 alt grupta değerlendirilmiş ve %20'lik gelir grupları ayrımı itibariyle harcama tutar ve dağılımları bu alt başlıkta verilmiştir.

Çalışmada hanehalklarının 2015-2016-2017 yıllarında yapmış oldukları gıda ürünleri tüketim harcamalarının ortalama tutar ve dağılımları genel ve %20'lik gelir grupları ayrımı itibariyle gösterimi çizelge 4.22; çizelge 4.23 ve çizelge 4.24'de verilmektedir. Çizelgeler genel olarak incelendiğinde, çalışmada hanehalkı toplam ortalama “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” tüketim harcaması 2015 yılında 632,11 TL; 2016 yılında 675,92 TL ve 2017 yılında ise 768,84 TL olarak hesaplanmıştır. Hanehalkları üç yılın tamamında toplam “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamalarından en çok payı ilk olarak 2015 yılı ortalama 166,85 TL'lik tutar ve %26,4'lük bir pay; 2016 yılı ortalama 176,95 TL'lik tutar ve %26,2'lik bir pay; 2017 yılı ise ortalama 200,73 TL'lik tutar ve %26,1'lik bir pay ile “Sebze ve Meyve” gıda alt ürün grubuna ayırmıştır. Bu gıda alt ürün grubunu genellikle 2015 yılı ortalama 111,46 TL'lik tutar ve %17,6'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 128,47 TL'lik tutar ve %19,0'lık bir pay; 2017 yılı ise ortalama 162,32 TL'lik tutar ve %21,1'lik bir pay ile “Et ve Et Ürünleri” gıda alt ürün grubu, 2015 yılı ortalama 119,07 TL'lik tutar ve %18,8'lik bir pay; 2016 yılı ortalama 124,48 TL'lik tutar ve %18,4'lük bir pay; 2017 yılı ise 136,12 TL'lik tutar ve %17,7'lik bir pay ile “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” gıda alt ürün grubu ve 2015 yılı ortalama 88,61 TL'lik tutar ve %14,0'lık bir pay; 2016 yılı ortalama 94,30 TL'lik tutar ve %14,0'lık bir pay; 2017 yılı ise ortalama 102,82 TL'lik tutar ve %13,4'lük bir pay ile “Süt, Peynir, Yumurta” gıda alt ürün grubu takip etmiştir. Hanehalklarının en az pay ayırdığı gıda alt ürün grubu 2015 yılı ortalama 9,45 TL'lik tutar ve %1,5'lik bir pay; 2016 yılı ortalama 10,62 TL'lik tutar ve %1,6'lık bir pay; 2017 yılı ise ortalama 10,44 TL'lik tutar ve %1,4'lük bir pay ile “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları olmuştur (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada, çizelgede 4.22; çizelge 4.23; çizelge 4.24'deki verilere %20'lik gelir grupları açısından bakıldığında, üç yılın tamamında genelde olduğu gibi hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde “Sebze ve Meyve” harcamaları, tüm %20'lik gelir gruplarında (2017 yılı beşinci %20'lik gelir grubu hariç-burada “Et ve Et Ürünleri” gıda alt

ürün grubu en yüksek harcama payına sahiptir) en yüksek harcama payına sahip gıda alt ürün grubu olarak bulunmuştur. Bu durum bize tüm gelir gruplarındaki hanehalklarının sebze ve meyveyi, ete tercih ettiklerini göstermektedir. Özer (1999)'e göre, bunda söz konusu malların fiyatlarının büyük rolü vardır. “Sebze ve Meyve” harcamalarından sonra toplam gıda harcamaları içerisinde en yüksek paya sahip olan gıda alt ürün grupları gelir grupları itibariyle incelendiğinde; 2015 ve 2016 yıllarında birinci ve ikinci %20'lik gelir gruplarındaki hanehalkları ve 2017 yılında ise birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları sırasıyla “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri”, “Et ve Et Ürünleri” ile “Süt, Peynir, Yumurta” harcamalarına yüksek pay ayırmışlardır. 2015 ve 2016 yıllarında üçüncü, dördüncü ve beşinci %20'lik gelir gruplarındaki hanehalkları ve 2017 yılında ise üçüncü ve dördüncü %20'lik gelir grubundaki hanehalkları bu sıralamayı “Et ve Et Ürünleri”, “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” ile “Süt, Peynir, Yumurta” şeklinde yapmıştır. 2017 yılında beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde en yüksek pay ayırdığı gıda alt ürün grubu “Et ve Et Ürünleri” olduğu için bu gelir grubundaki hanehalkları bu sıralamayı “Sebze ve Meyve”, “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” ile “Süt, Peynir, Yumurta” şeklinde yapmıştır. Bu durum bize düşük gelir gruplarındaki hanehalklarında “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamalarının zorunlu harcamalar içerisinde olduğunu, gelir grupları arttıkça orta ve üst gelir gruplarındaki hanehalklarında yerini daha lüks bir harcama olan “Et ve Et Ürünleri” harcamalarına bıraktığını göstermektedir. Toplam gıda harcamaları içerisinde en düşük pay ayrılan gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü %20'lik gelir gruplarındaki hanehalkları için “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları olarak bulunurken; beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları için 2015 yılında “Kahve ve Çay” harcamaları, 2016 ve 2017 yıllarında ise “Diğer Gıda Ürünleri” harcamaları olarak bulunmuştur (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Tahıl ve tahıl ürünleri tüm toplumlarda temel besin kaynaklarının başında gelmektedir. Ekmek de en önemli tahıl ürünlerinden birisi olarak toplam gıda harcaması içerisindeki yerini korumaktadır. Beslenme açısından büyük öneme sahip olan ekmeği en çok tüketen ülkelerin başında Türkiye gelmektedir (Aktaş, vd., 2020).

Çalışmada “*Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri*” gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 119,07 TL'lik tutar ve %18,8'lik bir pay; ortalama 124,48 TL'lik tutar ve %18,4'lük bir pay; ortalama 136,12 TL'lik tutar ve %17,7'lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde 2015 yılı için ikinci sırada, 2016 ve 2017 yılları için ise üçüncü sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir

grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %21,3'lük (ortalama 104,76 TL); %20,3'lük (ortalama 109,17 TL); %19,4'lük (ortalama 116,47 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %15,6'lık (ortalama 146,17 TL); %14,6'lık (ortalama 146,57 TL); %14,3'lük (ortalama 167,23 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı azalmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24). Böylelikle Akbay (2005) çalışmasında da belirttiği gibi alt gelir gruplarında kalitesiz ve zorunlu gıda ürünü niteliğinde olan fırın ekmeğinin yerini üst gelir gruplarına doğru kaliteli ve lüks ürün niteliğinde olan çeşitli vitamin katkılı ekmeğe alacaktır.

Yüksek gelir gruplarında bulunan hanehalkları düşük gelir grubunda bulunan hanehalklarına göre özellikle bitkisel kaynaklı ve zorunlu olarak nitelendirilebilecek gıdalarda doyum noktasına ulaşmış olduklarından dolayı bu gelir grubundaki hanehalklarının kalite değeri yüksek olan ve sağlıklı olma özelliğine sahip ürünlere olan talepleri daha çok artmaktadır. Özellikle yüksek gelir düzeylerinde bulunan hanehalklarının et ve balık gibi hayvansal protein kaynaklı ürünlere daha çok harcama payı ayırması beklenmektedir (Şengül, 2004).

Çalışmada "**Et ve Et Ürünleri**" gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 111,46 TL'lik tutar ve %17,6'lık bir pay; ortalama 128,47 TL'lik tutar ve %19,0'lık bir pay; ortalama 162,32 TL'lik tutar ve %21,1'lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde 2015 yılı için üçüncü sırada, 2016 ve 2017 yılları için ise ikinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %14,6'lık (ortalama 71,76 TL); %16,8'lik (ortalama 90,04 TL); %18,4'lük (ortalama 110,89 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %20,5'lik (ortalama 191,98 TL); %21,9'lük (ortalama 220,26 TL); %26,0'lık (ortalama 304,87 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada **“Balık ve Deniz Ürünleri”** gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 9,45 TL’lik tutar ve %1,5’lik bir pay; ortalama 10,62 TL’lik tutar ve %1,6’lık bir pay; ortalama 10,44 TL’lik tutar ve %1,4’lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için onuncu ve son sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %1,0’lık (ortalama 5,07 TL); %1,1’lik (ortalama 6,08 TL); %1,0’lık (ortalama 6,20 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,8’lik (ortalama 26,10 TL); %2,6’lık (ortalama 26,20 TL); %2,1’lik (ortalama 24,58 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada **“Süt, Peynir, Yumurta”** gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 88,61 TL’lik tutar ve %14,0’lık bir pay; ortalama 94,30 TL’lik tutar ve %14,0’lık bir pay; ortalama 102,82 TL’lik tutar ve %13,4’lük bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için dördüncü sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %14,6’lık (ortalama 71,62 TL); %14,1’lik (ortalama 75,68 TL); %13,9’lük (ortalama 83,49 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %15,1’lik (ortalama 141,65 TL); %14,4’lük (ortalama 144,64 TL); %12,9’lük (ortalama 150,57 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, üç yılın tamamında bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payının dalgalı seyirler izlediği ve belirgin bir değişiklik göstermediği dikkat çekmektedir. Bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payları 2015 yılında %12,3 ile %15,1 arasında; 2016 yılında %13,7 ile %14,4 arasında; 2017 yılında ise %12,8 ile %13,9 arasında değerler almıştır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada **“Hayvansal ve Bitkisel Yağlar”** gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 34,77 TL’lik tutar ve %5,5’lik bir pay; ortalama 38,81 TL’lik tutar ve %5,7’lik bir pay; ortalama 44,32 TL’lik tutar ve %5,8’lik bir pay ile hanehalklarının

toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için altıncı sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,2'lik (ortalama 30,61 TL); %6,1'lik (ortalama 32,48 TL); %6,1'lik (ortalama 36,87 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %4,1'lik (ortalama 38,69 TL); %4,6'lık (ortalama 46,21 TL); %4,9'luk (ortalama 57,76 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı azalmaktadır ve harcama tutarları bakımından gelir grupları arasında pek fark yoktur (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Şengül (2004) ve Demir (2011)'in yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, düşük gelir grubunda bulunan hanehalkları çoğunlukla tereyağı vb. gibi hayvansal kaynaklı yağlar tüketirken, yüksek gelir grubunda bulunan hanehalkları ise çoğunlukla sağlıklı, organik, kaliteli ve pahalı özellikteki zeytinyağı gibi bitkisel kaynaklı yağlar tüketmektedirler. Bu durum dikkate alınması gereken önemli bir noktadır.

Çalışmada “*Sebze ve Meyve*” gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 166,85 TL'lik tutar ve %26,4'lük bir pay; ortalama 176,95 TL'lik tutar ve %26,2'lik bir pay; ortalama 200,73 TL'lik tutar ve %26,1'lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için birinci sırada bulunmuştur. Ayrıca bu gıda alt ürün grubu tüm gelir gruplarında da (2017 yılı beşinci gelir grubu hariç) birinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %27,8'lik (ortalama 136,56 TL); %27,2'lik (ortalama 145,98 TL); %27,1'lik (ortalama 163,08 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %25,0'lık (ortalama 234,46 TL); %24,7'lik (ortalama 248,46 TL); %24,1'lik (ortalama 282,10 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, 2015 yılında bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payının dalgalı seyirler izlediği ve belirgin bir değişiklik göstermediği dikkat çekmektedir. Bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payları 2015 yılında %23,8 ile %27,8 arasında bir değere sahiptir. 2016 ve 2017 yıllarında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir

grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı azalmaktadır ve bu azalış belirgin bir azalış şeklinde değildir denilebilir. Bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payları 2016 yılında %24,7 ile %27,2 arasında, 2017 yılında ise %24,1 ile %27,1 arasında bir değere sahiptir. (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Şengül (2004)'e göre, bu gıda alt ürün grubunda (yani sebze ve meyve gıda alt ürün grubunda) ürün çeşidinin bol ve farklı nitelikte olduğunun ve en yüksek gelir gruplarındaki hanehalklarında ise dondurulmuş sebze ve meyve tüketim tercihlerinin yüksek olduğunun unutulmaması gerekmektedir.

Çalışmada “*Şeker, Bal ve Reçel*” gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 40,95 TL’lik tutar ve %6,5’lik bir pay; ortalama 44,03 TL’lik tutar ve %6,5’lik bir pay; ortalama 47,18 TL’lik tutar ve %6,1’lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için beşinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,7’lik (ortalama 33,11 TL); %6,6’lık (ortalama 35,60 TL); %6,1’lik (ortalama 36,68 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20’lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %6,5’lik (ortalama 61,45 TL); %6,9’luk (ortalama 69,39 TL); %6,6’lık (ortalama 72,62 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payının dalgalı seyirler izlediği ve belirgin bir değişiklik göstermediği dikkat çekmektedir. Bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payları 2015 yılında %5,8 ile %6,7 arasında; 2016 yılında %6,3 ile %6,9 arasında; 2017 yılında ise %5,8 ile %6,6 arasında değerler almıştır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Şengül (2004)'e göre, şekerde önemli bir kalite farklılığının olmaması ve Akbay vd. (2008)'e göre de, farklı dönemlerde çok farklı fiyatlardan şekerli ürünler satılması gibi nedenler bu gıda alt ürün grubu harcamasında gelir grupları arasında önemli bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Çalışmada “*Kahve ve Çay*” gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 18,87 TL’lik tutar ve %3,0’lık bir pay; ortalama 21,24 TL’lik tutar ve %3,1’lik bir pay; ortalama 24,30 TL’lik tutar ve %3,2’lik bir pay ile hanehalklarının toplam gıda

harcamaları içerisinde 2015 yılı için dokuzuncu sırada, 2016 ve 2017 yılları için ise sekizinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %3,4'lük (ortalama 16,88 TL); %3,4'lük (ortalama 18,32 TL); %3,5'lik (ortalama 21,02 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,6'lık (ortalama 24,71 TL); %2,6'lık (ortalama 26,52 TL); %2,7'lik (ortalama 32,13 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı azalmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada "**Alkolsüz İçecekler**" gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 21,84 TL'lik tutar ve %3,5'lik bir pay; ortalama 23,67 TL'lik tutar ve %3,5'lik bir pay; ortalama 25,11 TL'lik tutar ve %3,3'lük bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde üç yılın tamamı için yedinci sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,7'lik (ortalama 13,05 TL); %2,7'lik (ortalama 14,37 TL); %2,6'lık (ortalama 15,76 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %5,3'lük (ortalama 49,29 TL); %5,3'lük (ortalama 53,05 TL); %4,3'lük (ortalama 50,01 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Üç yılın tamamında gelir grupları arttıkça yani en düşük gelir grubundan (birinci %20) en yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe hanehalkları için bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı artmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çalışmada "**Diğer Gıda Ürünleri**" gıda alt ürün grubu 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla ortalama 20,27 TL'lik tutar ve %3,2'lik bir pay; ortalama 13,34 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay; ortalama 15,50 TL'lik tutar ve %2,0'lık bir pay ile hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde 2015 yılı için sekizinci sırada, 2016 ve 2017 yılları için dokuzuncu sırada bulunmuştur. Gelirden en düşük payı alan birinci %20'lik gelir grubundaki hanehalkları, toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %1,7'lik (ortalama 8,34 TL); %1,6'lık (ortalama 8,84 TL); %1,8'lik (ortalama 10,62 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Gelirden en yüksek payı alan beşinci %20'lik

gelir grubundaki hanehalkları ise toplam gıda harcamaları içerisinde bu gıda alt ürün grubuna 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla %2,5'lik (ortalama 23,87 TL); %2,4'lük (ortalama 24,01 TL); %2,1'lik (ortalama 24,29 TL) bir pay ayırmaktadırlar. Hanehalkı gelir grupları arttıkça, bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payında 2015 yılında birinci gelir grubundan dördüncü gelir grubuna doğru bir artış olmuş ve beşinci gelir grubunda düşmüştür. 2015 yılı dördüncü gelir grubundaki hanehalkları bu gıda alt ürün grubuna toplam gıda harcamaları içerisinde %10,0'lık (ortalama 90,42 TL) bir pay ayırmıştır. Bu gıda alt ürün grubunun payı 2016 yılında gelir grupları arttıkça artmıştır. 2017 yılında ise gelir grupları arttıkça belirgin bir değişiklik göstermemiş ve dalgalı seyirler izlemiştir. Bu gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payları 2015 yılında %1,7 ile %2,5 (dördüncü %20'lik gelir grubu hariç) arasında; 2016 yılında %1,6 ile %2,4 arasında; 2017 yılında ise %2,3 ile %1,8 arasında değerler almıştır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Son olarak hanehalkları arasında meydana gelen gelir dağılımındaki eşitsizlik (çizelge 4.18'deki yüzdelik paylar) gelir gruplarına göre gıda tüketiminde de gözlemlenmiştir. Buna göre gelir seviyesi en düşük olan birinci %20'lik gelir grubunu oluşturan hanehalklarının toplam gıda harcamalarındaki payı 2015 yılında %13,32; 2016 yılında %13,84 ve 2017 yılında %13,55'tir. Yani bu gelir grubundaki hanehalkları 10 gıda alt ürün grubunun tamamına ortalama 2015 yılında 491,77 TL; 2016 yılında 536,56 TL ve 2017 yılında 601,07 TL harcama yapmaktadır. Gelir seviyesi en yüksek olan beşinci %20'lik gelir grubunu oluşturan hanehalklarının toplam gıda harcamalarındaki payı ise 2015 yılında %25,42; 2016 yılında %25,93 ve 2017 yılında %26,41'dir. Yani bu gelir grubundaki hanehalkları 10 gıda alt ürün grubunun tamamına ortalama 2015 yılında 938,37 TL; 2016 yılında 1005,31 TL ve 2017 yılında 1171,15 TL harcama yapmaktadır. Diğer bir deyişle en yüksek gelir grubunda bulunan hanehalkları (beşinci %20) en düşük gelir grubunda bulunan hanehalklarından (birinci %20) ortalama 2015 yılında 1,91 kat; 2016 yılında 1,87 kat ve 2017 yılında 1,95 kat daha fazla gıda harcaması yapmaktadır (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24).

Çizelge 4.22. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutarı ve dağılımları, 2015

Gıda Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	TL	104,76 (172,69)	121,96 (74,54)	131,38 (83,15)	139,18 (94,00)	146,17 (120,59)	119,07 (132,51)
	Yüzde	%21,3	%19,1	%18,2	%15,4	%15,6	%18,8
Et ve Et Ürünleri	TL	71,76 (163,42)	119,40 (274,76)	134,77 (284,92)	180,83 (353,84)	191,98 (317,86)	111,46 (251,67)
	Yüzde	%14,6	%18,7	%18,6	%20,1	%20,5	%17,6
Balık ve Deniz Ürünleri	TL	5,07 (12,05)	9,23 (19,61)	12,85 (23,44)	14,45 (27,11)	26,10 (50,91)	9,45 (22,07)
	Yüzde	%1,0	%1,4	%1,8	%1,6	%2,8	%1,5
Süt, Peynir, Yumurta	TL	71,62 (75,50)	87,86 (70,05)	103,47 (85,42)	111,00 (68,68)	141,65 (374,48)	88,61 (144,33)
	Yüzde	%14,6	%13,8	%14,3	%12,3	%15,1	%14,0
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	TL	30,61 (53,21)	35,99 (55,77)	39,08 (56,33)	40,62 (58,98)	38,69 (63,57)	34,77 (55,69)
	Yüzde	%6,2	%5,6	%5,4	%4,5	%4,1	%5,5
Sebze ve Meyve	TL	136,56 (105,88)	168,14 (118,77)	192,86 (136,92)	214,72 (172,67)	234,46 (161,13)	166,85 (130,22)
	Yüzde	%27,8	%26,4	%26,7	%23,8	%25,0	%26,4
Şeker, Bal ve Reçel	TL	33,11 (44,47)	42,01 (48,21)	46,22 (52,21)	52,40 (59,45)	61,45 (64,24)	40,93 (50,33)
	Yüzde	%6,7	%6,6	%6,4	%5,8	%6,5	%6,5
Kahve ve Çay	TL	16,88 (19,43)	18,72 (21,30)	20,46 (21,45)	22,07 (23,42)	24,71 (38,66)	18,87 (22,16)
	Yüzde	%3,4	%2,9	%2,8	%2,4	%2,6	%3,0
Alkolsüz İçecekler	TL	13,05 (17,59)	21,97 (23,32)	27,51 (27,52)	35,28 (33,04)	49,29 (45,84)	21,84 (26,76)
	Yüzde	%2,7	%3,4	%3,8	%3,9	%5,3	%3,5
Diğer Gıda Ürünleri	TL	8,34 (20,85)	12,45 (21,45)	14,58 (25,27)	90,42 (2573,15)	23,87 (37,64)	20,27 (859,48)
	Yüzde	%1,7	%2,0	%2,0	%10,0	%2,5	%3,2
Toplam Gıda Harcaması	TL	491,77 (365,47)	637,73 (418,61)	723,17 (445,34)	900,96 (2670,04)	938,37 (683,67)	632,11 (986,66)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Gıda Harcamasındaki Payı		%13,32	%17,27	%19,59	%24,40	%25,42	
Toplam (n)		5090	2643	1875	1281	602	11491

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Çizelge 4.23. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutar ve dağılımları, 2016

Gıda Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	TL	109,17 (86,24)	130,69 (81,03)	139,52 (91,26)	137,48 (84,75)	146,57 (94,46)	124,48 (87,37)
	Yüzde	%20,3	%19,0	%17,9	%15,8	%14,6	%18,4
Et ve Et Ürünleri	TL	90,04 (225,74)	124,68 (268,63)	159,05 (300,72)	192,06 (418,06)	220,26 (351,46)	128,47 (286,79)
	Yüzde	%16,8	%18,2	%20,4	%22,1	%21,9	%19,0
Balık ve Deniz Ürünleri	TL	6,08 (15,50)	9,83 (20,03)	13,67 (27,01)	17,20 (30,50)	26,20 (68,67)	10,62 (27,01)
	Yüzde	%1,1	%1,4	%1,8	%2,0	%2,6	%1,6
Süt, Peynir, Yumurta	TL	75,68 (69,59)	95,52 (75,93)	106,37 (77,07)	119,67 (95,06)	144,64 (108,85)	94,30 (80,73)
	Yüzde	%14,1	%13,9	%13,7	%13,7	%14,4	%14,0
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	TL	32,48 (48,50)	41,19 (64,17)	44,39 (88,65)	46,43 (81,59)	46,21 (70,49)	38,81 (65,77)
	Yüzde	%6,1	%6,0	%5,7	%5,3	%4,6	%5,7
Sebze ve Meyve	TL	145,98 (122,79)	181,60 (128,78)	196,83 (130,55)	220,53 (162,45)	248,46 (166,21)	176,95 (136,97)
	Yüzde	%27,2	%26,5	%25,3	%25,3	%24,7	%26,2
Şeker, Bal ve Reçel	TL	35,60 (46,02)	43,71 (49,23)	49,37 (55,15)	56,14 (57,40)	69,39 (82,00)	44,03 (53,23)
	Yüzde	%6,6	%6,4	%6,3	%6,5	%6,9	%6,5
Kahve ve Çay	TL	18,32 (20,31)	21,82 (22,86)	23,80 (26,65)	24,87 (26,16)	26,52 (27,01)	21,24 (23,31)
	Yüzde	%3,4	%3,2	%3,1	%2,9	%2,6	%3,1
Alkolsüz İçecekler	TL	14,37 (20,38)	23,71 (27,73)	29,42 (38,80)	35,73 (34,83)	53,05 (74,41)	23,67 (34,32)
	Yüzde	%2,7	%3,5	%3,8	%4,1	%5,3	%3,5
Diğer Gıda Ürünleri	TL	8,84 (19,88)	13,39 (24,54)	16,63 (29,55)	20,25 (42,35)	24,01 (35,03)	13,34 (27,39)
	Yüzde	%1,6	%2,0	%2,1	%2,3	%2,4	%2,0
Toplam Gıda Harcaması	TL	536,56 (382,52)	686,14 (417,42)	779,04 (465,32)	870,38 (606,61)	1005,31 (589,58)	675,92 (471,08)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Gıda Harcamasındaki Payı		%13,84	%17,70	%20,09	%22,45	%25,93	
Toplam (n)		5258	2792	1964	1364	718	12096

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

Çizelge 4.24. Gelir gruplarına göre gıda ürünleri harcama tutarı ve dağılımları, 2017

Gıda Harcama Grupları		Gelir Grupları					Genel
		1.%20	2.%20	3.%20	4.%20	5.%20	
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	TL	116,47 (83,64)	141,40 (96,84)	153,37 (89,61)	158,63 (98,68)	167,23 (122,72)	136,12 (93,99)
	Yüzde	%19,4	%17,8	%17,6	%15,9	%14,3	%17,7
Et ve Et Ürünleri	TL	110,89 (287,05)	165,87 (383,57)	185,58 (394,51)	242,27 (473,04)	304,87 (624,43)	162,32 (382,97)
	Yüzde	%18,4	%20,9	%21,3	%24,3	%26,0	%21,1
Balık ve Deniz Ürünleri	TL	6,20 (15,84)	9,84 (20,12)	13,25 (26,29)	16,31 (31,48)	24,58 (44,26)	10,44 (23,83)
	Yüzde	%1,0	%1,2	%1,5	%1,6	%2,1	%1,4
Süt, Peynir, Yumurta	TL	83,49 (71,77)	105,34 (79,96)	115,38 (82,60)	128,03 (89,03)	150,57 (97,69)	102,82 (81,73)
	Yüzde	%13,9	%13,3	%13,2	%12,8	%12,9	%13,4
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	TL	36,87 (55,26)	47,43 (68,16)	49,99 (81,90)	51,04 (80,80)	57,76 (120,01)	44,32 (71,60)
	Yüzde	%6,1	%6,0	%5,7	%5,1	%4,9	%5,8
Sebze ve Meyve	TL	163,08 (128,10)	209,14 (153,75)	224,38 (160,74)	249,77 (208,57)	282,10 (217,31)	200,73 (161,00)
	Yüzde	%27,1	%26,4	%25,7	%25,1	%24,1	%26,1
Şeker, Bal ve Reçel	TL	36,68 (46,00)	46,32 (50,53)	55,79 (68,53)	60,57 (62,56)	77,62 (111,26)	47,18 (59,80)
	Yüzde	%6,1	%5,8	%6,4	%6,1	%6,6	%6,1
Kahve ve Çay	TL	21,02 (24,96)	25,21 (31,12)	26,44 (28,56)	27,69 (29,41)	32,13 (45,67)	24,30 (29,29)
	Yüzde	%3,5	%3,2	%3,0	%2,8	%2,7	%3,2
Alkolsüz İçecekler	TL	15,76 (19,96)	25,31 (26,24)	30,77 (32,25)	39,01 (37,71)	50,01 (46,17)	25,11 (29,84)
	Yüzde	%2,6	%3,2	%3,5	%3,9	%4,3	%3,3
Diğer Gıda Ürünleri	TL	10,62 (24,91)	16,93 (32,15)	17,65 (30,13)	23,39 (39,67)	24,29 (32,34)	15,50 (30,35)
	Yüzde	%1,8	%2,1	%2,0	%2,3	%2,1	%2,0
Toplam Gıda Harcaması	TL	601,07 (441,13)	792,79 (546,00)	872,59 (556,84)	996,71 (672,51)	1171,15 (860,74)	768,84 (572,95)
	Yüzde	%100	%100	%100	%100	%100	%100
Toplam Gıda Harcamasındaki Payı		%13,55	%17,88	%19,68	%22,48	%26,41	
Toplam (n)		5239	2818	1998	1405	706	12166

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

4.4. Ekonometrik Analiz

Çalışmanın bu bölümünde, analizlerde kullanılan değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri, genel toplam harcama modeli, ana mal ve hizmet grupları modelleri ve gıda alt ürün grupları modelleri ile bu modellere ait harcama ve gelir esneklikleri sunulmuştur.

Çalışmada incelenen modellerdeki belirleme katsayıları (R^2), ana mal ve hizmet grupları modellerinde 2015 yılı için 0,01 ile 0,47; 2016 yılı için 0,02 ile 0,46; 2017 yılı için ise 0,01 ile 0,45 arasındadır. Bu katsayılar gıda alt ürün grup modellerinde 2015 yılı için 0,02 ile 0,21; 2016 yılı için 0,02 ile 0,24; 2017 yılı için ise 0,02 ile 0,30 arasındadır. Önceki yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre, yatay kesit verilerinde bağımlı değişkenlerdeki sıfır harcamalı gözlemlerin yüksek olmasından dolayı R^2 değerleri düşük çıkabilmektedir. Bu durumun nedenleri arasında analizlerde Heckman tarafından geliştirilen iki aşamalı talep modelleri ile yatay kesit verilerinin kullanılması gibi durumlar sayılabilir (Kmenta, 1986; Akbay vd., 2008). Benzer şekilde, gruplandırılmamış verilerle yapılan regresyon tahminlerinden elde edilen R^2 değerleri gruplandırılmış verilerle yapılan regresyon tahminlerinden elde edilenlerden daha küçüktür (Cramer, 1964; Özer, 1999). Özer (1999)'e göre gruplandırılmamış yatay kesit verileriyle yapılan çalışmalarda veri setinin oldukça büyük olmasının R^2 değerlerinin çoğunun anlamlı olduğu sonucunu göstermektedir. Yatay kesit verilerinde R^2 değerleri yerine genellikle parametre değerlerinin anlamlılığı dikkate alınabilmektedir. Analizlerde parametre katsayılarının anlamlı olup olmama adına istatistiksel önem (prob) değerlerine bakılması yeterlidir (Yayar ve Çoban, 2014). Belirleme katsayısı (R^2), genel toplam tüketim harcama modellerinde ise 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla 0,62; 0,62 ve 0,59 olarak bulunmuştur.

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait hanehalkı tüketim harcama modellerinde kullanılan açıklayıcı (bağımsız) değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler çizelge 4.25'te verilmektedir. Değişkenlerin kısaltmaları, tanımlamaları, ortalamaları ve standart sapmaları çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.25. Modelde kullanılan bağımsız değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler

Değişken Adı	Değişken Tanımı	Ortalama ve Standart Sapma		
		Yıllar		
		2015	2016	2017
CINSIYET	1=Erkek 0=Kadın	0,8605 (0,3465)	0,8667 (0,3400)	0,8542 (0,3529)
LNYSAS		3,874 (0,299)	3,877 (0,303)	3,884 (0,301)
SAGLIK_SIGORTA	1=Var 0=Yok	0,9552 (0,2069)	0,9523 (0,2131)	0,9563 (0,2045)
BITIRILEN_OKUL_1(*)	1=Bir okul bitirmede ve İlkokul 0=Diğer	0,5724 (0,4948)	0,5473 (0,4978)	0,5421 (0,4982)
BITIRILEN_OKUL_2	1=Ortaokul ve Lise 0=Diğer	0,2845 (0,4512)	0,2938 (0,4555)	0,3055 (0,4606)
BITIRILEN_OKUL_3	1=Yüksekokul ve üstü 0=Diğer	0,1432 (0,3502)	0,1589 (0,3656)	0,1524 (0,3594)
MEDENI_DURUM	1=Evli 0=Evli Değil	0,8320 (0,3739)	0,8289 (0,3766)	0,8244 (0,3805)
CALISMA_DURUM	1=Çalışıyor 0=Çalışmıyor	0,6664 (0,4715)	0,6692 (0,4705)	0,6660 (0,4717)
KONUT_TIP	1=Müstakil konut 0=Apartman vd.	0,4622 (0,4986)	0,4516 (0,4977)	0,4410 (0,4965)
MULKIYET	1=Ev sahibi 0=Ev sahibi değil	0,6324 (0,4822)	0,6316 (0,4824)	0,6173 (0,4861)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	1=Çok Zor 2=Zor 3=Orta 4=Kolay 5=Çok Kolay	3,54 (1,144)	3,56 (1,131)	3,66 (1,121)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMA_DURUMU	1=İçiyor 0=İçmiyor	0,5202 (0,4996)	0,5296 (0,4991)	0,5201 (0,4996)
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	1=Kullanıyor 0=Kullanmıyor	0,0484 (0,2146)	0,0593 (0,2361)	0,0548 (0,2276)
EVDISI_GIDA_TÜKETİM_ALISKANLIGI	1=Yiyiyor 0=Yemiyor	0,2327 (0,4226)	0,2820 (0,4500)	0,2974 (0,4571)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	1=Var 0=Yok	0,0851 (0,2791)	0,0952 (0,2936)	0,1162 (0,3205)
KREDI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	1=Kullanıyor 0=Kullanmıyor	0,4899 (0,4999)	0,5027 (0,5000)	0,5001 (0,5000)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	1=Evet 0=Hayır	0,0518 (0,2216)	0,0747 (0,2628)	0,0874 (0,2824)
TASARRUF	1=Yapıyor 0=Yapmıyor	0,2129 (0,4128)	0,2516 (0,4339)	0,2643 (0,4410)
HHB		3,56 (1,904)	3,52 (1,882)	3,47 (1,795)
LNYSILKULGEL		10,28687 (0,69725)	10,4264 (0,67818)	10,5415 (0,68191)
LNHARC(**)		7,72148 (0,68541)	7,83281 (0,67564)	7,94362 (0,67260)
LNGIDAHARC(***)		6,23389 (0,66240)	6,31815 (0,65718)	6,43218 (0,66964)

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

(*) Referans değişkeni göstermektedir.

(**) LNHARC (yani toplam harcama) değişkeni genel tüketim harcaması modelinde bağımlı değişken olarak, ana mal ve hizmet grupları harcama modellerinde ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

(***) LNGIDAHARC (yani “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubu) değişkeni gıda alt ürün grupları modellerinde bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait hanehalkı tüketim harcama modellerinde kullanılan açıklanan (bağımlı) değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler çizelge 4.26’da verilmektedir. Değişkenlerin kısaltmaları, tanımlamaları, ortalamaları ve standart sapmaları çizelgede sunulmuştur.

Çizelge 4.26. Modelde kullanılan bağımlı değişkenlerle ilgili tanımlayıcı istatistikler

Genel Model ve Ana Mal ve Hizmet Grup Modeli				Gıda Alt Ürün Grubu Modeli			
Değişkenler	Yıllar			Değişkenler	Yıllar		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017
LNHARC (*)	7,72148 (0,68541)	7,83281 (0,67564)	7,94362 (0,67260)	W _{1.1}	0,2122 (0,1102)	0,2066 (0,1109)	0,2025 (0,1064)
W ₁	0,2634 (0,1419)	0,2578 (0,1389)	0,2600 (0,1437)	W _{1.2}	0,1290 (0,1427)	0,1361 (0,1491)	0,1425 (0,1599)
W ₂	0,0464 (0,0668)	0,0501 (0,0715)	0,0506 (0,0746)	W _{1.3}	0,0151 (0,0315)	0,0157 (0,0329)	0,0144 (0,0321)
W ₃	0,0453 (0,0563)	0,0473 (0,0591)	0,0449 (0,0574)	W _{1.4}	0,1516 (0,0918)	0,1512 (0,0931)	0,1491 (0,0901)
W ₄	0,2951 (0,1417)	0,2923 (0,1398)	0,2893 (0,1431)	W _{1.5}	0,0550 (0,0658)	0,0557 (0,0659)	0,0567 (0,0662)
W ₅	0,0596 (0,0726)	0,0590 (0,0716)	0,0596 (0,0747)	W _{1.6}	0,2801 (0,1156)	0,2756 (0,1140)	0,2785 (0,1173)
W ₆	0,0192 (0,0440)	0,0193 (0,0447)	0,0221 (0,0459)	W _{1.7}	0,0654 (0,0615)	0,0652 (0,0613)	0,0622 (0,0587)
W ₇	0,1179 (0,1430)	0,1189 (0,1472)	0,1204 (0,1480)	W _{1.8}	0,0334 (0,0368)	0,0348 (0,0378)	0,0352 (0,0398)
W ₈	0,0422 (0,0492)	0,0414 (0,0483)	0,0399 (0,0463)	W _{1.9}	0,0381 (0,0427)	0,0387 (0,0466)	0,0375 (0,0453)
W ₉	0,0142 (0,0363)	0,0141 (0,0354)	0,0149 (0,0371)	W _{1.10}	0,0201 (0,0372)	0,0203 (0,0370)	0,0212 (0,0391)
W ₁₀	0,0130 (0,0416)	0,0129 (0,0434)	0,0129 (0,0435)				
W ₁₁	0,0520 (0,0595)	0,0536 (0,0616)	0,0527 (0,0589)				
W ₁₂	0,0317 (0,0507)	0,0334 (0,0533)	0,0327 (0,0537)				

(Parantez içindeki rakamlar standart sapmaları göstermektedir.)

(*)LNHARC (yani toplam harcama) değişkeni genel tüketim harcaması modelinde bağımlı değişken olarak, ana mal ve hizmet grupları harcama modellerinde ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır.

4.4.1. Genel Toplam Tüketim Harcama Modeli Ekonometrik Analizi

Çalışmada hanehalkı toplam tüketim harcama modeli çizelge 4.27’de verilmektedir. Çizelge 4.27’e göre 2015-2016-2017 yıllarına ait modellerin tamamı istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarının tamamında yıllık kullanılabilir

gelirin doğal logaritması, yaşın doğal logaritması, bitirilen okul değişkenlerinin tamamı, medeni durum, konut tipi, mülkiyet, alışverişe ulaşabilme durumu, tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu, alkol kullanma durumu, ev dışı gıda tüketim alışkanlığı, özel sigorta sahibi olma, kredi kartı kullanma durumu, internetten alışveriş sıklığı, tasarruf ve hanehalkı büyüklüğü değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı; cinsiyet ve çalışma durumu değişkenleri ise istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur.

Toplam yıllık kullanılabilir gelir bağımsız değişkeninin doğal logaritması, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, üç yılın tamamında yıllık kullanılabilir gelirdeki artış toplam tüketim harcamalarını da artmaktadır. Yıllık kullanılabilir gelirdeki %1'lik bir artış toplam tüketim harcamalarında 2015 ve 2016 yılları için ortalama %0,60 düzeyinde ve 2017 yılı için ise ortalama %0,53 düzeyinde bir artış gerçekleştirmektedir (Bu değerler aynı zamanda çift logaritmik fonksiyon yönteminden elde edilen hanehalklarının genel tüketimi ile ilgili esneklik değerleridir) (Çizelge 4.27).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, toplam tüketim harcama modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %0,06 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama %0,08 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.27).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %5,02 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %9,30 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %5,16 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %5,25 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %4,25 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %4,14 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %7,47 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %10,21 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %9,68 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul ikiden bitirilen okul üçe doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için toplam tüketim harcamaları daha da artmaktadır (Çizelge 4.27).

Medeni durum bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %9,06 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %6,91 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %11,38 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde 2017 yılında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, 2017 yılı için anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) toplam tüketim harcamaları ortalama %2,02 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Konut tip bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %6,99 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %7,45 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %10,30 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.27).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %3,71 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %2,77 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %4,67 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre,

konutun bulunduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %2,71 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %2,68 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %2,47 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.27).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %5,99 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %7,23 düzeyinde ve 2017 yılında ise %7,78 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %13,39 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %10,01 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %10,97 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %11,60 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %8,99 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %11,89 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %8,99 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %8,42 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %11,55 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip olan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 ve 2016

yıllarında ortalama %11,02 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %13,01 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %8,71 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %9,00 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %8,09 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.27).

Tasarruf bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %8,28 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %11,40 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama %7,91 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.27).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, toplam tüketim harcama modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça toplam tüketim harcamaları 2015 yılında ortalama %3,36 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %3,37 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %3,64 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. Toplam tüketim harcama modeli

Değişkenler	Yıllar		
	2015	2016	2017
LNYILKULGEL	0,59693*** (0,02147)	0,59751*** (0,01880)	0,53243*** (0,02690)
CINSIYET	0,01578 (0,01607)	-0,00429 (0,01668)	-0,01858 (0,1606)
LNYAS	-0,06318*** (0,01959)	-0,07697*** (0,01803)	-0,03004 (0,02058)
SAGLIK_SIGORTA	0,05017** (0,02227)	0,09300*** (0,01923)	0,05163** (0,02064)
BITIRILEN_OKUL_2	0,05247*** (0,01034)	0,04253*** (0,00981)	0,04135*** (0,00998)
BITIRILEN_OKUL_3	0,07465*** (0,01613)	0,10207*** (0,01533)	0,09679*** (0,01589)
MEDENI_DURUM	0,09059*** (0,01573)	0,06906*** (0,01569)	0,11376*** (0,01567)
CALISMA_DURUM	0,00063 (0,01069)	-0,01465 (0,01048)	0,02021* (0,01167)
KONUT_TIP	-0,06994*** (0,01037)	-0,07453*** (0,01034)	-0,10302*** (0,01104)
MULKIYET	0,03706*** (0,00948)	0,02767*** (0,00927)	0,04671*** (0,00982)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	0,02707*** (0,00433)	0,02684*** (0,00410)	0,02470*** (0,00429)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMA_DURUMU	0,05992*** (0,00891)	0,07226*** (0,00802)	0,07781*** (0,00852)
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	0,13387*** (0,01908)	0,10011*** (0,01652)	0,10973*** (0,01770)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISKANLIGI	0,11602*** (0,01039)	0,08990*** (0,00946)	0,11885*** (0,01108)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	0,08990*** (0,01701)	0,08418*** (0,01460)	0,11549*** (0,01443)
KREDI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	0,11016*** (0,01061)	0,11021*** (0,01013)	0,13009*** (0,01077)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	0,08711*** (0,01881)	0,09003*** (0,01599)	0,08085*** (0,01568)
TASARRUF	-0,08281*** (0,01391)	-0,11397*** (0,01096)	-0,07910*** (0,01207)
HHB	0,03355*** (0,00269)	0,03373*** (0,00254)	0,03638*** (0,00332)
Sabit Terim	1,34354*** (0,17899)	1,43096*** (0,17170)	1,93289*** (0,22323)
R ²	0,6211	0,6170	0,5938
F-İstatistik	691,22***	678,66***	665,97***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

4.4.2. Ana Mal ve Hizmet Harcama Grupları Ekonometrik Analizi

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait hanehalkı ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri çizelge 4.28; çizelge 4.29; çizelge 4.30'da verilmiştir. Çizelgelerde ana mal ve hizmet grupları harcama modellerinin tamamı $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı (F-testi sonuçları) bulunmuştur.

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Gıda ve Alkolsüz İçecekler*” harcama grubu modelinde Ters Mill's Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında bu harcama grubundaki sıfır gözlemlerin azlığı nedeniyle hesaplanmamıştır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00056 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00057 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00055 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca, Özer (1999), Nişancı (2003) ve Altunç vd. (2016) yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen verilere göre, esneklik formül gereği Working-Leser modelinden hesaplanan katsayının işaretine göre harcama grupları bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Buna göre eğer hesaplanan harcama katsayısı negatif işaretli ise söz konusu harcama grubu zorunlu-ihiyaç harcaması; pozitif ise lüks harcamadır. Bu bilgiye göre, çalışmada gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,0007 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2016 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde ve 2016 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha da azalmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,020 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,030 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,033 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,040 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,044 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,048 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,013 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,035 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,033 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,034 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) gıda

ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,013 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,021 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,021 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,024 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,027 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,028 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,019 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (gıda ve alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça gıda ve alkolsüz içecekler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,012 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,011 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri”** harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum hakkında Şengül (2001), Şengül (2004) ve Fisunoğlu ve Şengül (2011) çalışmalarından elde edilen bulgular neticesinde şöyle bir yorum yapılabilir: Bu durum bize alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubuna harcama yapmayan veya tüketimde bulunmayan hanelerin gelirleri veya toplam harcamalarının artması durumunda, alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama

grubuna yapacakları harcamayı arttırıcı etkiye sahip olmayacağı söylenebilir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca, Ters Mill's Oranı değişkeninin istatistiki açıdan anlamlı elde edilmiş olmasıyla birlikte bağımlı değişkenlerde sıfır harcamaya sahip olan gözlemlerin analizlerden çıkartılması veya ikinci aşamada tahmin edilecek modelde Ters Mill's oranı değişkeninin dikkate alınmama durumu hatalı ve yanlış katsayı tahminleri ile esneklik değerlerinin elde edilmesine sebebiyet vermektedir (Orhan vd., 2004). Daha önceden yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar bağımlı değişkenlerde sıfır harcamalı gözlemlerin talep modellerinde dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Çünkü Ters Mill's Oranı değişkeninin modele eklenmesiyle birlikte bu değişkenin model sonuçlarını önemli ölçüde iyileştirdiği sonucuyla karşılaşılmıştır (Akday ve Boz, 2001; Akday vd., 2008).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00016 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama %0,00014 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihhtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,015 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,011 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,016 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında

ortalama 0,012 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,016 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,012 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha da azalmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,010 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,013 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani

konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,079 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,085 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,088 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,038 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,037

düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,047 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) alkollü içecekler, sigara, tütün mamulleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2017 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Giyim ve Ayakkabı”** harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize giyim ve ayakkabı harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde sadece 2015 yılında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00008 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca çalışmada, giyim ve ayakkabı harcama grubu 2015 yılında pozitif işaretli bulunduğu için bu yıl için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,0001 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00006 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) giyim ve ayakkabı harcama

grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (giyim ve ayakkabı) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça giyim ve ayakkabı harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde, 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”** harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında bu harcama grubundaki sıfır gözlemlerin azlığı nedeniyle hesaplanmamıştır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0011 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama %0,0012 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihtiyaç harcaması

olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,030 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,031 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,036 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2017 yıllarında ortalama %0,0004 düzeyinde, 2016 yılında ise ortalama %0,0005 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,017 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,020 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,021 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,033 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,025 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,031 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha da artmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,024 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,023 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,020 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,076 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,079 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,084 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,008 düzeyinde, 2017 yılında ise ortalama 0,013 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,017 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,015 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,021 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,018 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik ve diğer yakıtlar) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve 2017 yılında ise negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 daha fazla iken; 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça konut ve kira, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri*” harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00018 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00020 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00019 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında

mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00011 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00007 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) 2015 ve 2017 yılları için mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha da azalmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama

grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,012 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,013 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,010 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “**Sağlık**” harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (sağlık) modelinde sadece 2015 yılında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00009 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, sağlık harcama grubu 2015 yılında pozitif işaretli bulunduğu için bu yıl için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (sağlık) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00005 düzeyinde ve 2016 yılında ise ortalama %0,00007 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık

sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,005 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (sağlık) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça sağlık harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı

2015 yılında ortalama 0,0006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,0013 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,0011 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Ulaştırma*” harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize ulaştırma harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0012 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,0013 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, ulaştırma harcama grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,027 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,020 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,023 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,0007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) ulaştırma harcama

grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,012 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yükseköğretim ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilköğretim bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,034 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,019 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,025 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha da azalmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,011 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tipi bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,027 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,028 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,013 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,017 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,024 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,021 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,029 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2016 yılında ise ortalama 0,014 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,013 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,017

düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,015 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internette alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internette alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,019 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,006 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (ulaştırma) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça ulaştırma harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait "**Haberleşme**" harcama grubu modelinde Ters Mill's Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize haberleşme harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde 2017 yılında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2017 yılında ortalama %0,00007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, haberleşme harcama grubu 2017 yılında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,00004 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama %0,00005 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2017 yıllarında ortalama 0,005 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internette alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internette alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (haberleşme) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça haberleşme harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,0006 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,0008 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Kültür ve Eğlence”** harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama

%0,00010 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ise ortalama %0,00009 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, kültür ve eğlence harcama grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha artmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça kültür ve eğlence

harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,0007 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,0008 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (kültür ve eğlence) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) kültür ve eğlence harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,001 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Eğitim”** harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize eğitim harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00025 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00034 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00039 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, eğitim harcama grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,013 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,018 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,019 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (eğitim) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama %0,0002 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama %0,00007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,013 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,019 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,023 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,024 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha artmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,017 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında

çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,013 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,022 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,018 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,011 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (eğitim) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça eğitim harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Otel, Lokanta, Pastane*” harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize eğitim harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama %0,00005 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama %0,00006 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, otel, lokanta, pastane harcama grubu 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,019 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,021 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,016 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama %0,0002 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) 2017 yılı için otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha azalmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,019 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,024 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,017 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,013 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,016 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,013 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,001 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,005 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,012 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,015 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,017 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) otel,

lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,029 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,024 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internette alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internette alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (otel, lokanta, pastane) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça otel, lokanta, pastane harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,0007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Çeşitli Mal ve Hizmetler*” harcama grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, 2017 yılında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize 2017 yılı için çeşitli mal ve hizmetler harcama grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Toplam harcama bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam tüketim harcaması %1 oranında arttığında çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama %0,0002 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge

4.29; Çizelge 4.30). Ayrıca çalışmada, çeşitli, mal ve hizmetler harcama grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli, mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0001 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama %0,0002 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.30; Çizelge 4.31).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yükseköğretim ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) 2015 yılı için çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı daha artmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,001 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu harcama grubu (çeşitli mal ve hizmetler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça çeşitli mal ve hizmetler harcama grubunun toplam harcamalar içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,001 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.28; Çizelge 4.29; Çizelge 4.30).

Çizelge 4.28. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2015

Değişkenler	Gıda	AlkolSigara	GiyimAyak	KonutKira	Mobilya	Sağlık
LNHARC	-0,05622*** (0,00208)	-0,01606*** (0,00088)	0,00831*** (0,00170)	-0,11166*** (0,00197)	0,01831*** (0,00156)	0,00857*** (0,00324)
CINSİYET	0,00378 (0,00442)	0,01488*** (0,00186)	-0,00468** (0,00215)	-0,02987*** (0,00420)	-0,01051*** (0,00278)	-0,00319 (0,00250)
LNYS	0,06215*** (0,00478)	0,00164 (0,00201)	-0,01514*** (0,00263)	0,04126*** (0,00455)	-0,01132*** (0,00299)	0,00528** (0,00220)
SAGLIK_SIGORTA	0,00662 (0,00526)	-0,01186*** (0,00221)	0,00376 (0,00251)	-0,01526*** (0,00501)	0,00094 (0,00327)	-0,00506** (0,00218)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00776*** (0,00280)	-0,00516*** (0,00118)	-0,00089 (0,00132)	0,01699*** (0,00267)	-0,00354** (0,00174)	0,00081 (0,00113)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,01082*** (0,00391)	-0,01067*** (0,00165)	0,00198 (0,00184)	0,03286*** (0,00372)	-0,00671*** (0,00244)	0,00212 (0,00163)
MEDENI_DURUM	0,02035*** (0,00418)	-0,01044*** (0,00176)	-0,00737*** (0,00206)	-0,00311 (0,00398)	0,01203*** (0,00263)	0,00664** (0,00335)
CALISMA_DURUM	0,00087 (0,00279)	0,00286** (0,00117)	0,00117 (0,00132)	-0,02406*** (0,00266)	-0,00348** (0,00174)	-0,00721*** (0,00154)
KONUT_TIP	0,03976*** (0,00264)	0,00215* (0,00111)	0,00431*** (0,00125)	-0,07593*** (0,00251)	0,01008*** (0,00164)	0,00354*** (0,00130)
MULKIYET	0,01308*** (0,00250)	-0,00390*** (0,00105)	0,00179 (0,00118)	0,00806*** (0,00238)	0,00321** (0,00156)	-0,00214* (0,00112)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	-0,00946*** (0,00106)	0,00087* (0,00045)	-0,00029 (0,00050)	0,01391*** (0,00101)	0,00047 (0,00066)	0,00033 (0,000601)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMADURUMU	-0,03497*** (0,00227)	0,07933*** (0,00175)	-0,00508*** (0,00109)	-0,01362*** (0,00216)	-0,00777*** (0,00143)	-0,00621*** (0,00151)
ALKOL_KULLANMADURUMU	-0,01270** (0,00517)	0,03825*** (0,00219)	-0,00180 (0,00247)	0,00332 (0,00492)	-0,00909*** (0,00322)	-0,00237 (0,00203)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISVERIS_SIKLIKI	-0,02070*** (0,00278)	0,00187 (0,00117)	0,00241* (0,00132)	-0,00660** (0,00265)	-0,00490*** (0,00173)	0,00087 (0,00118)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	-0,00975** (0,00407)	-0,00139 (0,00171)	-0,00267 (0,00192)	0,00914** (0,00387)	-0,00646** (0,00253)	0,00218 (0,00166)
KREDI_KARTI_KULLANMADURUMU	-0,02733*** (0,00258)	0,00190* (0,00109)	-0,00268** (0,00122)	0,00650*** (0,00246)	-0,00098 (0,00161)	-0,00084 (0,00105)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIKI	-0,00979* (0,00517)	-0,00250 (0,00218)	0,00921*** (0,00243)	-0,0775 (0,00492)	0,00086 (0,00322)	-0,00001 (0,00200)
TASARRUF	0,00432 (0,00271)	-0,00341*** (0,00114)	-0,00394*** (0,00127)	-0,00241 (0,00258)	0,00298* (0,00168)	-0,00196* (0,00114)
HHB	0,01367*** (0,00066)	-0,00000699 (0,00028)	0,00277*** (0,00035)	-0,00785*** (0,00063)	-0,00320*** (0,00041)	-0,00058* (0,00032)
TMO	—	-0,00327*** (0,00072)	-0,02633*** (0,00457)	—	-0,01140** (0,00504)	0,02186 (0,01761)
Sabit Terim	0,42893*** (0,02380)	0,13078*** (0,010271)	0,04872*** (0,01419)	1,06094*** (0,02265)	-0,02491 (0,01603)	-0,07113 (0,04418)
R ²	0,3472	0,4696	0,0844	0,4070	0,0339	0,0129
F-İstatistik	321,11***	516,06***	53,59***	414,32***	19,64***	7,65***

Çizelge 4.28. (devamı) Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2015

Değişkenler	Ulaştırma	Haberleşme	KültürEğlince	Eğitim	OtlLokPast	ÇeşMalHiz
LNHARC	0,11334*** (0,00238)	-0,00209 (0,00131)	0,00994*** (0,00128)	0,02426*** (0,00265)	-0,00089 (0,00111)	0,01560*** (0,00119)
CINSIYET	0,02658*** (0,00477)	0,00134 (0,00188)	-0,00352** (0,00142)	-0,01286*** (0,00205)	0,01864*** (0,00211)	-0,00866*** (0,00189)
LNYS	-0,04833*** (0,00518)	-0,00384* (0,00203)	-0,00233 (0,00175)	-0,00371 (0,00235)	-0,01706*** (0,00230)	-0,01031*** (0,00217)
SAGLIK_SIGORTA	0,00778 (0,00568)	0,00368 (0,00224)	0,00135 (0,00163)	-0,00356* (0,00185)	0,00467* (0,00248)	0,00451** (0,00226)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00706** (0,00302)	0,00090 (0,00118)	0,00298*** (0,00093)	0,00821*** (0,00119)	-0,00348*** (0,00132)	0,00270** (0,00121)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,03400*** (0,00423)	0,00137 (0,00165)	0,00768*** (0,00131)	0,01911*** (0,00169)	-0,00334* (0,00185)	0,00640*** (0,00168)
MEDENI_DURUM	0,00465 (0,00452)	-0,00513*** (0,00176)	-0,00079 (0,00130)	0,00947*** (0,00183)	-0,01860*** (0,00197)	0,00178 (0,00181)
CALISMA_DURUM	0,00871*** (0,00303)	0,00292** (0,00118)	-0,00019 (0,00086)	0,01127*** (0,00152)	0,01335*** (0,00133)	0,00068 (0,00120)
KONUT_TIP	0,02722*** (0,00285)	-0,00182 (0,00113)	0,00048 (0,00086)	-0,01092*** (0,00160)	-0,00448*** (0,00125)	-0,00016 (0,00114)
MULKIYET	-0,00835*** (0,00270)	-0,00522*** (0,00107)	-0,00096 (0,00079)	0,00030 (0,00088)	-0,00680*** (0,00119)	-0,00053 (0,00108)
ALISVERISE_ULASABIM E_DURUMU	-0,00858*** (0,00115)	0,00009 (0,00045)	0,00068* (0,00036)	0,00203*** (0,00044)	0,00124** (0,00051)	-0,00075 (0,00046)
TUTUNVETUTUNMAMU LLERI_KULLANMA_DUR UMU	-0,01395*** (0,00246)	0,00187* (0,00096)	-0,00369*** (0,00071)	-0,00455*** (0,00082)	0,00515*** (0,00108)	-0,00445*** (0,00096)
ALKOL_KULLANMA_DU RUMU	-0,02387*** (0,00558)	0,00095 (0,00219)	0,00434*** (0,00159)	-0,00435** (0,00187)	0,01161*** (0,00244)	-0,00675*** (0,00221)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ ALISKANLIGI	-0,00561* (0,00301)	-0,00026 (0,00117)	0,00139 (0,00089)	0,00450*** (0,00110)	0,02880*** (0,00137)	0,00142 (0,00119)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_ OLMA	-0,00433 (0,00439)	-0,00088 (0,00172)	0,00269** (0,00125)	0,00931*** (0,00144)	0,00251 (0,00192)	0,00388** (0,00175)
KREDI_KARTI_KULLAN MA_DURUMU	0,01272*** (0,00280)	0,00607*** (0,00109)	0,00139 (0,00091)	0,01051*** (0,00152)	0,00451*** (0,00123)	-0,00280** (0,00111)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00732 (0,00558)	0,00541** (0,00221)	0,00652*** (0,00159)	0,00018 (0,00179)	0,00446* (0,00244)	0,00314 (0,00222)
TASARRUF	0,00570* (0,00292)	0,00035 (0,00115)	0,00043 (0,00083)	-0,00235** (0,00097)	-0,00112 (0,00128)	-0,00108 (0,00116)
HHB	-0,00676*** (0,00071)	0,00059** (0,00028)	-0,00022 (0,00024)	0,00504*** (0,00067)	-0,00134*** (0,00031)	0,00167*** (0,00030)
TMO	0,03679*** (0,00360)	-0,01702*** (0,00394)	0,00346 (0,00313)	0,04255*** (0,00708)	-0,01253*** (0,00199)	0,00404 (0,00368)
Sabit Terim	-0,56107*** (0,02644)	0,07209*** (0,01288)	-0,05669*** (0,01115)	-0,24952*** (0,02787)	0,11157*** (0,01180)	-0,04960*** (0,01132)
R ²	0,2346	0,0296	0,0590	0,0868	0,1693	0,0609
F-İstatistik	179,87***	16,37***	35,83***	52,70***	117,16***	37,15***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

Çizelge 4.29. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2016

Değişkenler	Gıda	AlkolSigara	GiyimAyak	KonutKira	Mobilya	Sağlık
LNHARC	-0,05704*** (0,00201)	-0,01429*** (0,00096)	0,00257 (0,00191)	-0,11962*** (0,00190)	0,01954*** (0,00163)	0,00585 (0,00404)
CINSİYET	0,00111 (0,00436)	0,01144*** (0,00204)	0,00343 (0,00233)	-0,03054*** (0,00413)	-0,00868*** (0,00286)	-0,00086 (0,00270)
LNYS	0,06065*** (0,00454)	0,00041 (0,00212)	-0,01308*** (0,00282)	0,04728*** (0,00429)	0,00071 (0,00289)	0,00681*** (0,00244)
SAGLIK_SIGORTA	0,00905* (0,00485)	-0,01596*** (0,00227)	0,00428* (0,00252)	-0,00509 (0,00459)	0,00744** (0,00307)	-0,00317 (0,00195)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00744*** (0,00265)	-0,00407*** (0,00124)	-0,00194 (0,00136)	0,01963*** (0,00251)	-0,00227 (0,00167)	0,00094 (0,00118)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,01022*** (0,00370)	-0,00878*** (0,00173)	0,00018 (0,00189)	0,02537*** (0,00350)	-0,00610*** (0,00234)	0,00145 (0,00147)
MEDENI_DURUM	0,03013*** (0,00402)	-0,00750*** (0,00188)	-0,00893*** (0,00213)	0,00249 (0,00381)	0,00631** (0,00271)	0,00274 (0,00405)
CALISMA_DURUM	-0,00367 (0,00267)	0,00109 (0,00125)	-0,00162 (0,00136)	-0,02291*** (0,00253)	0,00257 (0,00168)	-0,00437*** (0,00123)
KONUT_TIP	0,04406*** (0,00253)	0,00677*** (0,00118)	0,00596*** (0,00129)	-0,07897*** (0,00239)	0,00390** (0,00160)	0,00200 (0,00138)
MULKİYET	0,01438*** (0,00235)	-0,00507*** (0,00110)	-0,00107 (0,00121)	0,00849*** (0,00223)	0,00491*** (0,00148)	-0,00024 (0,00099)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	-0,00790*** (0,00103)	0,00175*** (0,00048)	-0,00085 (0,00053)	0,01661*** (0,00097)	-0,00136** (0,00065)	-0,00036 (0,00045)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMA_DURUMU	-0,03283*** (0,00217)	0,08509*** (0,00195)	-0,00445*** (0,00116)	-0,02120*** (0,00206)	-0,00953* (0,00140)	-0,00568*** (0,00155)
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	-0,01313*** (0,00446)	0,03736*** (0,00211)	-0,00535** (0,00230)	-0,00364 (0,00422)	-0,00511* (0,00282)	-0,00404* (0,00214)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISVERISE_DURUMU	-0,01404*** (0,00249)	0,00201* (0,00117)	0,00150 (0,00128)	-0,00540** (0,00236)	-0,00559*** (0,00157)	-0,00168* (0,00099)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	-0,00483 (0,00371)	-0,00626*** (0,00173)	0,00201 (0,00189)	0,00629* (0,00351)	-0,00225 (0,00234)	0,00398** (0,00175)
KREDI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	-0,02767*** (0,00245)	-0,00001 (0,00115)	-0,00154 (0,00125)	0,00736*** (0,00232)	-0,00386** (0,00154)	-0,00251** (0,00098)
INTERNET_ALISVRIS_SIKLIK	-0,00201 (0,00425)	-0,00377* (0,00199)	0,00642*** (0,00217)	-0,00496 (0,00402)	0,00420 (0,00268)	0,00273 (0,00169)
TASARRUF	0,00112 (0,00245)	-0,00129 (0,00115)	-0,00369** (0,00125)	0,00100 (0,00232)	0,00153 (0,00154)	-0,00117 (0,00104)
HHB	0,01169*** (0,00064)	-0,00025 (0,00030)	0,00294*** (0,00037)	-0,00584*** (0,00060)	-0,00203*** (0,00041)	-0,00127*** (0,00026)
TMO	—	-0,00323*** (0,00082)	-0,03639*** (0,00519)	—	-0,01225* (0,00647)	0,00746 (0,01970)
Sabit Terim	0,43544*** (0,02286)	0,12547*** (0,01103)	0,08884*** (0,01510)	1,08169*** (0,02163)	-0,08454*** (0,01638)	-0,04418 (0,05255)
R ²	0,3567	0,4627	0,0717	0,4313	0,0373	0,0160
F-İstatistik	352,36***	525,05***	46,61***	482,08***	22,99***	9,88***

Çizelge 4.29. (devamı) Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2016

Değişkenler	Ulaştırma	Haberleşme	KültürEğlence	Eğitim	OtlLokPast	ÇeşMalHiz
LNHARC	0,12488*** (0,00243)	-0,00142 (0,00134)	0,00912*** (0,00120)	0,03478*** (0,00289)	-0,00479*** (0,00118)	0,01616*** (0,00130)
CINSİYET	0,01965*** (0,00493)	-0,00166 (0,00186)	-0,00005 (0,00138)	-0,01830*** (0,00219)	0,02025*** (0,00223)	-0,00514** (0,00205)
LNYSAS	-0,05785*** (0,00517)	-0,00424** (0,00197)	-0,00307* (0,00171)	-0,01840*** (0,00313)	-0,01657*** (0,00233)	-0,01856*** (0,00234)
SAGLIK_SIGORTA	-0,00613 (0,00548)	0,00041 (0,00208)	0,00085 (0,00152)	-0,00413** (0,00180)	0,00785*** (0,00244)	0,00111 (0,00226)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00844*** (0,00300)	-0,00029 (0,00113)	0,00187** (0,00092)	0,00889*** (0,00114)	-0,00375*** (0,00133)	0,00252** (0,00124)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,01922*** (0,00418)	-0,00276* (0,00159)	0,00873*** (0,00130)	0,02347*** (0,00180)	-0,00176 (0,00187)	0,00332* (0,00172)
MEDENI_DURUM	0,00040 (0,00455)	-0,00075 (0,00172)	-0,00258** (0,00125)	0,01680*** (0,00217)	-0,02441*** (0,00202)	-0,00053 (0,00192)
CALISMA_DURUM	0,01065*** (0,00302)	0,00050 (0,00114)	-0,00122 (0,00082)	0,01295*** (0,00146)	0,01591*** (0,00137)	-0,00074 (0,00124)
KONUT_TIP	0,02690*** (0,00285)	-0,00021 (0,00109)	-0,00262*** (0,00097)	-0,01432*** (0,00155)	-0,00451*** (0,00127)	0,00252** (0,00119)
MULKIYET	-0,01011*** (0,00266)	-0,00318*** (0,00100)	-0,00071 (0,0073)	0,00216** (0,00087)	-0,00612*** (0,00118)	-0,00173 (0,00109)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	-0,01039*** (0,00116)	0,00037 (0,00045)	-0,000038 (0,00033)	0,00289*** (0,00049)	0,00113** (0,00052)	-0,00111** (0,00048)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMADURUMU	-0,01317*** (0,00245)	0,00179* (0,00093)	-0,00215*** (0,00068)	-0,00332*** (0,00080)	0,00416*** (0,00110)	-0,00391*** (0,00101)
ALKOL_KULLANMADURUMU	-0,02056*** (0,00503)	-0,00286 (0,00192)	0,00337** (0,00141)	-0,00541*** (0,00185)	0,01491*** (0,00224)	0,00025 (0,00209)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISVERIS_KANLIĞI	-0,01365*** (0,00282)	0,00304*** (0,00106)	0,00278*** (0,00081)	0,00852*** (0,00110)	0,02425*** (0,00135)	0,00022 (0,00116)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OZEL	-0,01850*** (0,00418)	0,00183 (0,00158)	0,00421*** (0,00114)	0,01443*** (0,00153)	0,00249 (0,00186)	0,00329* (0,00173)
KREDI_KARTI_KULLANMADURUMU	0,01699*** (0,00278)	0,00764*** (0,00104)	0,00098 (0,00083)	0,00996*** (0,00131)	0,00384*** (0,00125)	-0,00020 (0,00114)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	-0,01923*** (0,00480)	0,00433** (0,00182)	0,00338*** (0,00131)	0,00319** (0,00157)	0,00241 (0,00214)	0,00343* (0,00198)
TASARRUF	0,00581** (0,00277)	-0,00233** (0,00106)	0,00126* (0,00075)	-0,00065 (0,00091)	-0,00060 (0,00123)	0,00059 (0,00114)
HHB	-0,00733*** (0,00072)	0,00025 (0,00028)	-0,00031 (0,00024)	0,00590*** (0,00061)	-0,00071** (0,00032)	0,00131*** (0,00032)
TMO	0,05060*** (0,00425)	-0,02205*** (0,00449)	0,00428 (0,00310)	0,06525*** (0,00735)	-0,01957*** (0,00148)	0,00719 (0,00485)
Sabit Terim	-0,59634*** (0,02646)	0,07035*** (0,01273)	-0,04688*** (0,01039)	-0,32386*** (0,02772)	0,014031*** (0,01239)	-0,01892 (0,01172)
R ²	0,2437	0,0314	0,0635	0,0972	0,1726	0,0578
F-İstatistik	200,73***	18,14***	40,82***	63,93***	126,03***	37,17***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

Çizelge 4.30. Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2017

Değişkenler	Gıda	AlkolSigara	GiyimAyak	KonutKira	Mobilya	Sağlık
LNHARC	-0,05507*** (0,00212)	-0,01445*** (0,00101)	-0,00324 (0,00201)	-0,11658*** (0,00195)	0,01856*** (0,00165)	0,00234 (0,000306)
CINSİYET	0,00848* (0,00449)	0,01560*** (0,00210)	-0,00162 (0,00221)	-0,03588*** (0,00412)	-0,01016*** (0,00285)	0,00099 (0,00262)
LNYS	0,07405*** (0,00490)	-0,00195 (0,00229)	-0,00593** (0,00292)	0,04470*** (0,00450)	-0,00684** (0,00312)	0,00335 (0,00235)
SAGLIK_SIGORTA	0,00929* (0,00528)	-0,01209*** (0,00247)	0,00027 (0,00252)	-0,00788 (0,00485)	0,00684** (0,00331)	-0,00438** (0,00219)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00400 (0,00275)	-0,00576*** (0,00128)	0,00016 (0,00130)	0,02058*** (0,00253)	-0,00435** (0,00172)	-0,00049 (0,00109)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,00413 (0,00384)	-0,01049*** (0,00180)	0,00032 (0,00181)	0,03081*** (0,00353)	-0,00651*** (0,00240)	-0,00084 (0,00154)
MEDENI_DURUM	0,03296*** (0,00423)	-0,01251*** (0,00198)	-0,00785*** (0,00209)	-0,01187*** (0,00389)	0,01261*** (0,00272)	0,00224 (0,00357)
CALISMA_DURUM	-0,00242 (0,00283)	0,00027 (0,00132)	0,00133 (0,00135)	-0,02015*** (0,00260)	-0,00246 (0,00177)	-0,00469*** (0,00140)
KONUT_TIP	0,04750*** (0,00261)	0,00701*** (0,00122)	0,00560*** (0,00123)	-0,08439*** (0,00240)	0,00724*** (0,00163)	-0,00045 (0,00103)
MULKIYET	0,00962*** (0,00245)	-0,00376*** (0,00115)	-0,00244** (0,00116)	0,01263*** (0,00225)	0,00428*** (0,00153)	-0,00019 (0,00101)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	-0,01037*** (0,00107)	0,00195*** (0,00050)	-0,00181*** (0,00051)	0,01457*** (0,00099)	-0,00057 (0,00067)	-0,00088** (0,00042)
TUTUNVETUTUNMAMULLERİ_KULLANMA_DURUMU	-0,03358*** (0,00228)	0,08771*** (0,00200)	-0,00346*** (0,00111)	-0,01803*** (0,00210)	-0,00996*** (0,00143)	-0,00585*** (0,00141)
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	-0,02112*** (0,00485)	0,04749*** (0,00228)	-0,00206 (0,00231)	0,00386 (0,00446)	-0,01002*** (0,00303)	-0,00068 (0,00195)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISVERIS_KANLIĞI	-0,02392*** (0,00261)	0,00051 (0,00122)	0,00090 (0,00124)	-0,00438* (0,00240)	-0,00343** (0,00165)	-0,00075 (0,00105)
OZEL_SIGORTA_SAHİBİ_OLMA	-0,00330 (0,00363)	-0,00412** (0,00170)	-0,00149 (0,00172)	-0,00607* (0,00334)	-0,00021 (0,00226)	0,00371** (0,00161)
KREDI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	-0,01883*** (0,00254)	-0,00039 (0,00118)	-0,00200* (0,00120)	0,00040 (0,00234)	-0,00068 (0,00159)	0,000037 (0,00101)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	-0,00502 (0,00421)	-0,00613*** (0,00197)	0,00715*** (0,00198)	-0,00388 (0,00387)	-0,00104 (0,00263)	-0,00024 (0,00167)
TASARRUF	0,00233 (0,00253)	-0,00264** (0,00118)	0,000022 (0,00120)	-0,00649*** (0,00232)	0,00027 (0,00158)	-0,00289** (0,00118)
HHB	0,01081*** (0,00070)	-0,00006 (0,00033)	0,00182*** (0,00038)	-0,00565*** (0,00064)	-0,00404*** (0,00044)	-0,00110*** (0,00031)
TMO	—	-0,00277*** (0,00083)	-0,05566*** (0,00578)	—	-0,02016*** (0,00619)	-0,00115 (0,01670)
Sabit Terim	0,37886*** (0,02445)	0,13362*** (0,01190)	0,12656*** (0,01571)	1,10092*** (0,02248)	-0,04550*** (0,01656)	0,00703 (0,03984)
R ²	0,3345	0,4541	0,0738	0,4325	0,0395	0,0125
F-İstatistik	321,35***	510,67***	50,33***	487,21***	24,35***	7,66***

Çizelge 4.30. (devamı) Ana mal ve hizmet grupları harcama modelleri, 2017

Değişkenler	Ulaştırma	Haberleşme	KültürEğlence	Eğitim	OtelLokPas	ÇeşMalHiz
LNHARC	0,12550*** (0,00245)	-0,00652*** (0,00126)	0,00905*** (0,00133)	0,03859*** (0,00291)	-0,00600*** (0,00110)	0,02025*** (0,00133)
CINSİYET	0,02335*** (0,00481)	0,00086 (0,00174)	0,00004 (0,00139)	-0,01859*** (0,00214)	0,01599*** (0,00209)	-0,00716*** (0,00199)
LNYS	-0,06423*** (0,00529)	-0,00510*** (0,00190)	-0,00056 (0,00178)	-0,00702*** (0,00235)	-0,01597*** (0,00230)	-0,01871*** (0,00233)
SAGLIK_SIGORTA	0,00146 (0,00566)	-0,00026 (0,00206)	0,00062 (0,00163)	-0,00184 (0,00186)	0,00384 (0,00241)	0,00023 (0,00235)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,01172*** (0,00295)	0,000029 (0,00108)	0,00372*** (0,00094)	0,01300*** (0,00131)	-0,00257** (0,00125)	0,00063 (0,00122)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,02497*** (0,00412)	-0,00273* (0,00149)	0,00923*** (0,00131)	0,02395*** (0,00176)	-0,00560*** (0,00176)	0,00416** (0,00170)
MEDENI_DURUM	0,00372 (0,00455)	-0,00513*** (0,00165)	-0,00219* (0,00131)	0,00889*** (0,00171)	-0,01678*** (0,00193)	0,00106 (0,00189)
CALISMA_DURUM	0,00936*** (0,00304)	0,00161 (0,00110)	0,00016 (0,00087)	0,02151*** (0,00187)	0,01251*** (0,00130)	-0,00167 (0,00126)
KONUT_TIP	0,02772*** (0,00280)	-0,00167 (0,00106)	0,00044 (0,00088)	-0,01777*** (0,00169)	-0,00359*** (0,00119)	0,00167 (0,00117)
MULKIYET	-0,00606** (0,00263)	-0,00226** (0,00095)	-0,00136* (0,00077)	-0,00443*** (0,00096)	-0,00697*** (0,00112)	-0,00265** (0,00109)
ALISVERISE_ULASABILME_DURUMU	-0,00673*** (0,00115)	-0,00033 (0,00042)	0,00081** (0,00038)	0,00393*** (0,00048)	0,00195*** (0,00050)	-0,00111** (0,00048)
TUTUNVETUTUNMAMULLERI_KULLANMA_DURUMU	-0,01691*** (0,00245)	0,00225** (0,00089)	-0,00383*** (0,00070)	-0,00376*** (0,00081)	0,00488*** (0,00106)	-0,00418*** (0,00101)
ALKOL_KULLANMA_DURUMU	-0,02862*** (0,00520)	-0,00390** (0,00188)	0,00413*** (0,00154)	-0,00576*** (0,00178)	0,01718*** (0,00221)	-0,00410* (0,00215)
EVDISIGIDA_TUKETIM_ALISVERIS_KONULANLIĞI	-0,00205 (0,00280)	0,00249** (0,00102)	0,00079 (0,00083)	0,01099*** (0,00109)	0,02435*** (0,00128)	-0,00284** (0,00116)
OZEL_SIGORTA_SAHIBI_OLMA	0,00101 (0,00389)	0,00115 (0,00141)	0,00207* (0,00112)	0,00993*** (0,00132)	0,00185 (0,00165)	-0,00067 (0,00162)
KREDI_KARTI_KARTI_KULLANMA_DURUMU	0,01494*** (0,00274)	0,00669*** (0,00099)	-0,00045 (0,00083)	0,00926*** (0,00127)	0,00343*** (0,00117)	-0,00227** (0,00113)
INTERNET_ALISVERIS_SIKLIK	-0,00999** (0,00451)	0,00316* (0,00164)	0,00381*** (0,00130)	-0,00092 (0,00150)	0,00667*** (0,00192)	0,00357* (0,00187)
TASARRUF	0,00308 (0,00271)	-0,00038 (0,00098)	0,00266*** (0,0078)	-0,00058 (0,00089)	0,00312*** (0,00115)	-0,00061 (0,00112)
HHB	-0,00625*** (0,00075)	0,00075*** (0,00027)	-0,00001 (0,00027)	0,00844*** (0,00075)	-0,00009 (0,00032)	0,00134*** (0,00033)
TMO	0,05855*** (0,00406)	-0,03325*** (0,00466)	0,00227 (0,00322)	0,07124*** (0,00707)	-0,01955*** (0,00244)	0,00950** (0,00430)
Sabit Terim	-0,62110*** (0,02699)	0,11736*** (0,01290)	-0,05972*** (0,01201)	-0,42370*** (0,03197)	0,14363*** (0,01190)	-0,04758*** (0,01238)
R ²	0,2556	0,0306	0,0534	0,0972	0,1748	0,0624
F-İstatistik	214,86***	17,84***	34,36***	64,46***	128,81***	40,55***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

4.4.3. Gıda Alt Ürün Harcama Grupları Ekonometrik Analizi

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri*” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında bu gıda alt ürün grubundaki sıfır gözlemlerin azlığı nedeniyle hesaplanmamıştır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00060 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00059 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00061 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihhtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,015 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,0002 düzeyinde ve 2017 yıllarında ortalama %0,0001 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere

göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,011 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,027 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,035 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,022 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) üç yılın tamamı için ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı daha azalmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışma durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan

hanelere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2016 yıllarında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,005 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,012 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,016 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,017 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,014 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,013

düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (ekmek ve diğer tahıl ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça ekmek ve diğer tahıl ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,012 düzeyinde ve 2017 yılında ise 0,014 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Et ve Et Ürünleri”** gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize et ve et ürünleri gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumlu yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0013 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,0019 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, et ve et ürünleri gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında pozitif işaretli bulunduğu için lüks harcama olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0002 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,0004 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında

ortalama 0,006 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,018 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,027 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,017 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,017 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,009 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) et ve et ürünleri gıda alt

ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,022 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) et ve et ürünleri grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,005 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,010 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,008 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (et ve et ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça et ve et ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,012 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,015 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Balık ve Deniz Ürünleri”** gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde

olduğunu göstermektedir Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00011 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00027 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00004 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama %0,00003 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2015 yılında pozitif işaretli; 2017 yılında ise negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde daha fazla iken; 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli; 2017 yılında ise negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazla iken; 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılı için daha artmakta iken; 2017 yılında ise daha azalmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,011 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,001 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,003 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (balık ve deniz ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) balık ve deniz ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “**Süt, Peynir, Yumurta**” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015

yılında ortalama %0,00021 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00029 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00035 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihitiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,016 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama %0,0003 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yükseköğretim ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilköğretim bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, anket ayında çalışan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani anket ayında çalışmayan haneden sorumlu fertlere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,011 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,013 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ise ortalama 0,003 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2017 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (süt, peynir, yumurta) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça süt, peynir, yumurta gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde bir artışa neden

olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Hayvansal ve Bitkisel Yağlar”** gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00020 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubu 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihitiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,0001 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,0002 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama %0,0001 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça hayvansal ve bitkisel

yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,003 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) hayvansal ve bitkisel yağlar grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (hayvansal ve bitkisel yağlar) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça hayvansal ve bitkisel yağlar gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,0008 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Sebze ve Meyve*” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında bu gıda alt ürün grubundaki sıfır gözlemlerin azlığı nedeniyle hesaplanmamıştır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00022 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00027 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00032 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, sebze ve meyve gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,012 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama %0,0003 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre

(yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,018 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,020 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,010 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,005 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,015 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,018 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,015 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı

bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,005 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (sebze ve meyve) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) sebze ve meyve gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Şeker, Bal ve Reçel*” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,00003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00009 düzeyinde ve 2017 yıllarında ortalama %0,00007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Buna göre, yüksekokul ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,012 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,001 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge

4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) şeker, bal ve reçel grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,005 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (şeker, bal ve reçel) modelinde üç yılın pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça şeker, bal ve reçel gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,001 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait **“Kahve ve Çay”** gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill's Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize kahve ve çay gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00022 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00020 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00031 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, kahve ve çay gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif

işaretli bulunduğu için zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,00004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00007 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,001 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibarıyla “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,001 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) kahve ve çay grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (kahve ve çay) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça kahve ve çay gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,0005 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,0008 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “*Alkolsüz İçecekler*” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak

anlamli bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00010 düzeyinde, 2016 yılında ortalama %0,00012 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama %0,00016 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında negatif işaretli bulunduğu için zorunlu-ihyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan kadın fertlere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,009 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,0001 düzeyinde, 2017 yılında ise ortalama %0,00009 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,003 daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yükseköğretim ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında

ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) 2015 ve 2017 yılı için alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı daha artmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Medeni durum bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, evli olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani evli olmayan haneden sorumlu fertlere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,012 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,014 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,012 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,009 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,010 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alışverişe ulaşabilme durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanenin sahip olduğu konutun bulunmuş olduğu yer itibariyle “Günlük alışveriş” hizmetlerine kolayca ulaşabilme durumu arttıkça alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,001 düzeyinde bir artışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tütün ve tütün mamulleri kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sigara, tütün, puro vb. kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani sigara, tütün, puro vb. kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,002 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,014 düzeyinde, 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ev dışı gıda tüketim alışkanlığı bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani dışarıda yemek yeme alışkanlığına sahip olmayan hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,007 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,006 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,008 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Özel sigorta sahibi olma bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, özel sigortalı ferde sahip olan hanelerin referans değişkenine göre (yani özel sigortalı ferde sahip olmayan hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,005 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) alkolsüz içecekler grubunun toplam

gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internette alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internette alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,008 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,007 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Hanehalkı büyüklüğü bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (alkolsüz içecekler) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı fert sayısı arttıkça alkolsüz içecekler gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015-2016-2017 yıllarında ortalama 0,001 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarına ait “**Diğer Gıda Ürünleri**” gıda alt ürün grubu modelinde Ters Mill’s Oranı bağımsız değişkeni, 2015 yılında pozitif işaretli ve 2017 yılında ise negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum bize diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubuna harcamada bulunmayan hanelerin harcama ile ilgili kararlarının 2015 yılında olumlu ve 2017 yılında ise olumsuz yönde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Toplam gıda harcaması bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2015 yılında pozitif işaretli ve 2017 yılında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, hanehalkı toplam gıda harcaması %1 oranında arttığında diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama %0,00010 düzeyinde bir artışa; 2017 yılında ise ortalama %0,00007 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33). Ayrıca çalışmada, diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubu 2015 yılında lüks harcama olarak; 2017 yılında zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak değerlendirilebilir.

Cinsiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu olan erkek fertlerin referans değişkenine göre (yani haneden sorumlu olan

kadın fertlere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Yaş bağımsız değişkeninin doğal logaritması, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, haneden sorumlu fertlerin yaşları %1 oranında arttığında diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 ve 2016 yıllarında ortalama %0,0002 düzeyinde ve 2017 yıllarında ortalama %0,0001 düzeyinde bir azalışa neden olmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Sağlık sigorta bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, sağlık sigortası olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkene göre (yani sağlık sigortası olmayan haneden sorumlu fertlere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,004 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul iki bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ortaokul ve lise bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Bitirilen okul üç bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, yükseköğretim ve üstü bitirmiş olan haneden sorumlu fertlerin referans değişkenine göre (yani bir okul bitirmemiş ve ilkokul bitirmiş olan haneden sorumlu fertlere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Ayrıca eğitim seviyesi arttıkça (yani bitirilen okul iki bağımsız değişkeninden bitirilen okul üç bağımsız değişkenine doğru gidildikçe) 2016 yılı için diğer gıda ürünleri gıda alt

ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı daha artmaktadır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Konut tip bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, konut tipi müstakil olan hanelerin referans değişkenine göre (yani konut tipi apartman vd. olan hanelere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Mülkiyet bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde üç yılın tamamında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, ev sahibi olan hanelerin referans değişkenine göre (yani ev sahibi olmayan hanelere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,003 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,001 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Alkol kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) 2015 ve 2017 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, alkollü içecek kullanan kişilerin bulunduğu hanelerin referans değişkenine göre (yani alkollü içecek kullanmayan kişilerin bulunduğu hanelere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,004 düzeyinde ve 2017 yılında ortalama 0,003 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Kredi kartı kullanma durumu bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, kredi kartı kullanan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani kredi kartı kullanmayan ferde sahip hanelere göre) diğer gıda ürünleri grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2015 yılında ortalama 0,005 düzeyinde ve 2016 yılında ortalama 0,002 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

İnternet alışveriş sıklık bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde üç yılın tamamında pozitif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, internetten alışveriş yapma alışkanlığı olan ferde sahip hanelerin referans değişkenine göre (yani internetten alışveriş yapma alışkanlığı olmayan ferde sahip hanelere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı

2015 yılında ortalama 0,006 düzeyinde, 2016 yılında ortalama 0,007 düzeyinde ve 2017 yılında ise ortalama 0,006 düzeyinde daha fazladır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Tasarruf bağımsız değişkeni, bu gıda alt ürün grubu (diğer gıda ürünleri) modelinde 2016 ve 2017 yıllarında negatif işaretli ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Buna göre, tasarruf yapan hanelerin referans değişkenine göre (yani tasarruf yapmayan hanelere göre) diğer gıda ürünleri gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcamaları içerisindeki payı 2016 ve 2017 yıllarında ortalama 0,002 düzeyinde daha azdır (Çizelge 4.31; Çizelge 4.32; Çizelge 4.33).

Çizelge 4.31. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2015

Değişkenler	EkmekTahıl	Et	Balık	SütPeyYmrt	Yağlar
LNGIDAHARC	-0,06047*** (0,00163)	0,12782*** (0,00274)	-0,00594* (0,00337)	-0,02149*** (0,00151)	-0,00570** (0,00222)
CINSIYET	0,00696* (0,00389)	0,00034 (0,00480)	-0,000000171 (0,00163)	-0,00334 (0,00348)	-0,00049 (0,00250)
LNYAS	-0,01978*** (0,00426)	-0,02198*** (0,00530)	0,00427*** (0,00133)	0,02687*** (0,00381)	0,01569*** (0,00273)
SAGLIK_SIGORTA	0,00487 (0,00464)	0,00468 (0,00574)	0,00025 (0,00148)	-0,00469 (0,00415)	0,00668** (0,00298)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,01315*** (0,00245)	0,00557* (0,00303)	0,00142* (0,00080)	0,00437** (0,00220)	-0,00082 (0,00157)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,02728*** (0,00340)	0,00382 (0,00420)	0,00557*** (0,00144)	0,01120*** (0,00305)	-0,00171 (0,00221)
MEDENI_DURUM	0,00948** (0,00370)	-0,01764*** (0,00457)	-0,00166 (0,00192)	0,00227 (0,00331)	-0,00056 (0,00238)
CALISMA_DURUM	-0,00850*** (0,00245)	-0,00346 (0,00303)	0,00117 (0,00075)	0,01084*** (0,00219)	-0,00085 (0,00157)
KONUT_TIP	-0,00061 (0,00229)	-0,00779*** (0,00284)	0,00100 (0,00140)	-0,00178 (0,00206)	0,00877*** (0,00149)
MULKIYET	-0,00844*** (0,00220)	0,00246 (0,00272)	0,00066 (0,00068)	-0,00162 (0,00197)	0,00218 (0,00144)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	0,00476*** (0,00093)	0,00303*** (0,00116)	-0,00047 (0,00053)	-0,00192** (0,00083)	-0,00102* (0,00060)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	0,01163*** (0,00199)	0,00564** (0,00246)	0,00038 (0,00065)	-0,00362** (0,00178)	-0,00336*** (0,00128)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,01647*** (0,00452)	0,01104** (0,00558)	0,00632*** (0,00239)	0,00323 (0,00405)	-0,00920*** (0,00291)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	0,00381 (0,00241)	-0,00138 (0,00298)	-0,00052 (0,00115)	-0,00324 (0,00216)	-0,00348** (0,00157)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	-0,00374 (0,00356)	-0,00230 (0,00439)	0,00251** (0,00116)	0,00659** (0,00318)	0,00019 (0,00228)
KREDI_KARTI_KARTI_ KULLANMA_DURUMU	0,00053 (0,00221)	-0,00745*** (0,00273)	0,00140 (0,00139)	0,00091 (0,00198)	-0,00472*** (0,00142)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00557 (0,00454)	-0,01099** (0,00560)	0,000098 (0,00166)	0,00016 (0,00406)	0,00328 (0,00293)
TASARRUF	-0,01109*** (0,00238)	-0,00298 (0,00294)	0,00073 (0,00077)	0,00201 (0,00213)	0,00070 (0,00154)
HHB	0,01066*** (0,00060)	-0,01016*** (0,00073)	0,000037 (0,00055)	0,00127** (0,00053)	-0,00050 (0,00038)
TMO	—	0,08426*** (0,00581)	-0,02522** (0,01248)	-0,02322*** (0,00465)	-0,03913*** (0,00585)
Sabit Terim	0,60795*** (0,01886)	-0,56332*** (0,02578)	0,06201 (0,03802)	0,18284*** (0,01703)	0,04491** (0,01830)
R ²	0,1618	0,2093	0,0391	0,0247	0,0335
F-İstatistik	116,45***	150,46***	23,38***	14,01***	19,78***

Çizelge 4.31.(devamı) Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2015

Değişkenler	SebzeMeyve	Şeker	KahveÇay	Alkolsüzİçecek	DiğerGıda
LNGIDAHARC	-0,02208*** (0,00182)	-0,00300** (0,00141)	-0,02129*** (0,00184)	-0,01028*** (0,00083)	0,00972*** (0,00160)
CINSİYET	-0,00742* (0,00437)	0,00191 (0,00236)	0,00205 (0,00140)	0,00572*** (0,00148)	-0,00523*** (0,00145)
LNYAS	0,02754*** (0,00478)	-0,00617** (0,00267)	0,00440*** (0,00152)	-0,01301*** (0,00176)	-0,02258*** (0,00180)
SAGLIK_SIGORTA	-0,00153 (0,00520)	0,00075 (0,00280)	-0,00212 (0,00167)	-0,00050 (0,00176)	0,00330** (0,00167)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00880*** (0,00275)	0,00156 (0,00148)	-0,00242*** (0,00089)	0,00372*** (0,00094)	0,00593*** (0,00095)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,00999*** (0,00382)	0,00760*** (0,00206)	-0,00153 (0,00122)	0,00682*** (0,00129)	0,00580*** (0,00125)
MEDENI_DURUM	0,01768*** (0,00415)	-0,00228 (0,00226)	-0,00428*** (0,00136)	-0,01152*** (0,00141)	0,00212 (0,00138)
CALISMA_DURUM	-0,00141 (0,00275)	0,00274* (0,00148)	0,00084 (0,00088)	-0,00156* (0,00093)	-0,00125 (0,00088)
KONUT_TIP	0,00338 (0,00257)	0,00749*** (0,00140)	0,00418*** (0,00082)	-0,00863*** (0,00096)	-0,00417*** (0,00097)
MULKIYET	0,00801*** (0,00247)	0,00197 (0,00133)	0,00186** (0,00079)	-0,00348*** (0,00085)	-0,00326*** (0,00084)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	-0,00257** (0,00104)	-0,00143** (0,00056)	-0,00163*** (0,00033)	0,00098*** (0,00036)	0,00125*** (0,00037)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	-0,01513*** (0,00223)	-0,00273** (0,00120)	0,00122 (0,00082)	0,00223*** (0,00076)	-0,00109 (0,00072)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,00133 (0,00507)	-0,00967*** (0,00275)	-0,00329** (0,00162)	0,01447*** (0,00173)	0,00360** (0,00163)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	-0,00591** (0,00271)	0,00115 (0,00146)	-0,00035 (0,00087)	0,00749*** (0,00093)	0,00047 (0,00087)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	-0,00589 (0,00399)	-0,00096 (0,00215)	0,00142 (0,00128)	0,00424*** (0,00135)	-0,00191 (0,00129)
KREDI_KARTI_KARTI_ KULLANMA_DURUMU	0,00190 (0,00248)	-0,00234* (0,00134)	-0,00186** (0,00080)	0,00372*** (0,00086)	0,00528*** (0,00090)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00679 (0,00509)	0,00785*** (0,00274)	0,00179 (0,00162)	0,00630*** (0,00172)	0,00630*** (0,00163)
TASARRUF	0,00949*** (0,00267)	0,00203 (0,00144)	-0,0048 (0,00086)	-0,00126 (0,00090)	0,00065 (0,00085)
HHB	-0,00116* (0,00067)	0,00207*** (0,00036)	0,00049** (0,00022)	-0,00110*** (0,00023)	0,00006 (0,00021)
TMO	—	-0,01960*** (0,00454)	-0,05699*** (0,00637)	-0,02404*** (0,00240)	0,02468*** (0,00475)
Sabit Terim	0,32267*** (0,02116)	0,10226*** (0,01224)	0,17754*** (0,01507)	0,16436*** (0,00734)	0,02981*** (0,01082)
R ²	0,0421	0,0190	0,0399	0,1948	0,0499
F-İstatistik	26,51***	11,73***	23,09***	140,41***	29,90***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

Çizelge 4.32. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2016

Değişkenler	EkmekTahıl	Et	Balık	SütPeyYmrt	Yağlar
LNGIDAHARC	-0,05932*** (0,00158)	0,14207*** (0,00273)	-0,01050*** (0,00353)	-0,02879*** (0,00151)	-0,00248 (0,00212)
CINSIYET	0,01487*** (0,00394)	0,00798 (0,00498)	0,00142 (0,00127)	-0,01634*** (0,00357)	-0,00238 (0,00256)
LNYAS	-0,01508*** (0,00414)	-0,02988*** (0,00529)	0,00267** (0,00133)	0,03241*** (0,00374)	0,01616*** (0,00266)
SAGLIK_SIGORTA	-0,00149 (0,00438)	0,000081 (0,00554)	-0,00073 (0,00140)	-0,01119*** (0,00395)	0,00409 (0,00281)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,01008*** (0,00239)	0,00672** (0,00302)	0,00072 (0,00080)	-0,00141 (0,00216)	0,00363** (0,00153)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,03487*** (0,00330)	0,01062** (0,00417)	0,00240* (0,00145)	0,00527* (0,00297)	0,00015 (0,00216)
MEDENI_DURUM	0,00869** (0,00366)	-0,02695*** (0,00462)	-0,00235 (0,00198)	0,01228*** (0,00331)	0,00191 (0,00238)
CALISMA_DURUM	-0,00979*** (0,00241)	-0,00411 (0,00305)	0,00151 (0,00106)	0,01268*** (0,00217)	-0,00176 (0,00155)
KONUT_TIP	-0,00365 (0,00225)	-0,00368 (0,00288)	0,00281* (0,00169)	0,00372* (0,00204)	0,00924*** (0,00147)
MULKIYET	-0,00920*** (0,00213)	0,00190 (0,00269)	0,00094 (0,00068)	0,00236 (0,00192)	0,00159 (0,00137)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	0,00587*** (0,00092)	0,00322*** (0,00117)	-0,00147* (0,00075)	-0,00345*** (0,00083)	-0,00306*** (0,00060)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	0,01367*** (0,00195)	0,00410* (0,00247)	0,00108 (0,00071)	-0,00161 (0,00176)	-0,00088 (0,00125)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,01734*** (0,00402)	0,02204*** (0,00508)	0,00327 (0,00307)	-0,00192 (0,00362)	-0,00483* (0,00258)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	-0,00067 (0,00223)	0,00046 (0,00282)	-0,00056 (0,00090)	-0,000000353 (0,00201)	-0,00093 (0,00143)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	-0,00521 (0,00334)	-0,00213 (0,00422)	0,00286** (0,00116)	0,00613** (0,00301)	-0,00227 (0,00214)
KREDI_KARTI_KULLA NMA_DURUMU	0,00037 (0,00216)	-0,00294 (0,00273)	-0,00110 (0,00141)	0,00148 (0,00195)	-0,00207 (0,00139)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00270 (0,00383)	-0,00231 (0,00484)	-0,00061 (0,00133)	0,00183 (0,00345)	-0,00036 (0,00249)
TASARRUF	-0,01331*** (0,00221)	-0,00684** (0,00280)	-0,00088 (0,00078)	0,00859*** (0,00200)	0,00407*** (0,00146)
HHB	0,01201*** (0,00059)	-0,01214*** (0,00074)	0,00055 (0,00061)	0,00242*** (0,00053)	-0,00119*** (0,00038)
TMO	—	0,08720*** (0,00558)	-0,04362*** (0,01319)	-0,02991*** (0,00634)	-0,03492*** (0,00542)
Sabit Terim	0,57827*** (0,01845)	-0,62027*** (0,02552)	0,12112*** (0,03890)	0,21232*** (0,01695)	0,03050 (0,01898)
R ²	0,1753	0,2398	0,0431	0,0440	0,0376
F-İstatistik	134,99***	189,99***	27,70***	27,35***	23,18***

Çizelge 4.32. (devamı) Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2016

Değişkenler	SebzeMeyve	Şeker	KahveÇay	Alkolsüzİçecek	DiğerGıda
LNGIDAHARC	-0,02671*** (0,00174)	-0,00322** (0,00144)	-0,02038*** (0,00203)	-0,01181*** (0,00088)	-0,00041 (0,00172)
CINSİYET	0,00125 (0,00435)	-0,00325 (0,00240)	0,00357** (0,00162)	0,00479*** (0,00165)	-0,00036 (0,00160)
LNYS	0,02625*** (0,00457)	-0,00871*** (0,00263)	0,00392** (0,00153)	-0,01318*** (0,00196)	-0,01537*** (0,00189)
SAGLIK_SIGORTA	0,00233 (0,00483)	0,00627** (0,00266)	0,00242 (0,00162)	0,00054 (0,00183)	0,00049 (0,00158)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00518** (0,00264)	0,00129 (0,00144)	-0,00188** (0,00089)	0,00253** (0,00100)	0,00310*** (0,00088)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,00442 (0,00364)	0,01237*** (0,00199)	0,00014 (0,00124)	0,00590*** (0,00138)	0,00458*** (0,00118)
MEDENI_DURUM	0,01025** (0,00404)	0,00144 (0,00222)	-0,00386*** (0,00145)	-0,01386*** (0,00153)	-0,00056 (0,00146)
CALISMA_DURUM	-0,00148 (0,00266)	0,00106 (0,00146)	0,00107 (0,00089)	0,00012 (0,00100)	-0,00022 (0,00087)
KONUT_TIP	0,00274 (0,00249)	0,00488*** (0,00138)	0,00491*** (0,00084)	-0,00983*** (0,00110)	-0,00340*** (0,00111)
MULKIYET	0,00618*** (0,00235)	0,00159 (0,00128)	0,00137* (0,00079)	-0,00350*** (0,00090)	-0,00168** (0,00081)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	-0,00076 (0,00102)	-0,00263*** (0,00056)	-0,00167*** (0,00034)	0,00117*** (0,00041)	-0,00002 (0,00041)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	-0,01824*** (0,00215)	-0,00397*** (0,00118)	0,00133 (0,00091)	0,00379*** (0,00082)	-0,00153** (0,00071)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,00348 (0,00443)	-0,00388 (0,00243)	-0,00217 (0,00148)	0,00439*** (0,00168)	-0,00041 (0,00145)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	-0,00621** (0,00246)	-0,00009 (0,00135)	-0,00076 (0,00082)	0,00613*** (0,00094)	0,00167** (0,00081)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	-0,00520 (0,00368)	0,00032 (0,00201)	0,00083 (0,00124)	0,00225 (0,00139)	0,00113 (0,00120)
KREDI_KARTI_KULLA NMA_DURUMU	-0,00518** (0,00238)	-0,00277** (0,00130)	-0,00182** (0,00081)	0,00478*** (0,00094)	0,00185** (0,00084)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,01171*** (0,00422)	0,00169 (0,00231)	0,00179 (0,00141)	0,00808*** (0,00160)	0,00721*** (0,00138)
TASARRUF	0,00748*** (0,00244)	0,00144 (0,00133)	-0,00080 (0,00082)	0,00021 (0,00092)	-0,00153* (0,00079)
HHB	-0,00049 (0,00065)	0,00218*** (0,00035)	0,00038 (0,00023)	-0,00137*** (0,00025)	0,000072 (0,00022)
TMO	—	-0,01929*** (0,00468)	-0,05230*** (0,00709)	-0,02483*** (0,00315)	-0,00367 (0,00553)
Sabit Terim	0,34695*** (0,02036)	0,11672*** (0,01205)	0,16866*** (0,01579)	0,17666*** (0,00780)	0,08464*** (0,01131)
R ²	0,0509	0,0202	0,0342	0,1860	0,0539
F-İstatistik	34,09***	12,81***	20,68***	138,62***	34,39***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

Çizelge 4.33. Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2017

Değişkenler	EkmekTahl	Et	Balık	SutPeyYmrt	Yağlar
LNGIDAHARC	-0,06084*** (0,00148)	0,18512*** (0,00298)	-0,02717*** (0,00494)	-0,03490*** (0,00143)	-0,01953*** (0,00250)
CINSIYET	0,00821** (0,00368)	-0,00327 (0,00500)	-0,00759*** (0,00242)	-0,00600* (0,00336)	0,00944*** (0,00263)
LNYS	-0,01055*** (0,00407)	-0,03794*** (0,00558)	0,000073 (0,00142)	0,02937*** (0,00370)	0,01221*** (0,00275)
SAGLIK_SIGORTA	-0,00760* (0,00433)	-0,00240 (0,00589)	-0,00364** (0,00145)	-0,00335 (0,00394)	-0,00313 (0,00293)
BITIRILEN_OKUL_2	-0,00608*** (0,00225)	-0,00266 (0,00306)	-0,00271** (0,00113)	0,00197 (0,00205)	-0,00092 (0,00153)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,02186*** (0,00312)	-0,00446 (0,00425)	-0,00626*** (0,00239)	0,00959*** (0,00284)	0,00430** (0,00213)
MEDENI_DURUM	0,00454 (0,00350)	-0,01692*** (0,00475)	-0,00758*** (0,00199)	0,00426 (0,00319)	-0,00417* (0,00243)
CALISMA_DURUM	-0,00230 (0,00231)	-0,01478*** (0,00316)	0,00377*** (0,00103)	0,00706*** (0,00211)	0,00109 (0,00158)
KONUT_TIP	0,00116 (0,00211)	-0,01616*** (0,00294)	0,01025*** (0,00233)	0,00176 (0,00193)	0,00938*** (0,00149)
MULKIYET	-0,01001*** (0,00201)	-0,00419 (0,00273)	0,00020 (0,00066)	0,00287 (0,00183)	0,00591*** (0,00138)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	0,00465*** (0,00088)	0,00885*** (0,00120)	-0,00274*** (0,00075)	-0,00333*** (0,00080)	-0,00346*** (0,00059)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	0,00986*** (0,00186)	0,00750*** (0,00256)	0,00228*** (0,00075)	-0,00385** (0,00169)	-0,00234* (0,00128)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,01380*** (0,00396)	0,00993* (0,00538)	-0,01449*** (0,00403)	0,00514 (0,00361)	-0,00446* (0,00268)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	0,0028 (0,00211)	-0,00310 (0,00286)	-0,00688*** (0,00183)	-0,00116 (0,00192)	-0,00238* (0,00144)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	0,00127 (0,00296)	-0,00250 (0,00402)	-0,00234 (0,00167)	-0,00255 (0,00269)	0,00307 (0,00206)
KREDI_KARTI_KULLA NMA_DURUMU	-0,00285 (0,00204)	-0,00464* (0,00277)	-0,00637*** (0,00162)	0,00127 (0,00185)	-0,00234* (0,00138)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00879** (0,00344)	-0,00980** (0,00468)	0,00131 (0,00113)	0,00351 (0,00313)	-0,00071 (0,00232)
TASARRUF	-0,00679*** (0,00207)	-0,00814*** (0,00282)	0,00119* (0,00070)	0,00427** (0,00189)	0,00091 (0,00142)
HHB	0,01350*** (0,00058)	-0,01500*** (0,00079)	0,00232*** (0,00064)	0,00269*** (0,00053)	-0,00082** (0,00040)
TMO	—	0,16890*** (0,00685)	-0,12557*** (0,02340)	-0,05355*** (0,00644)	-0,08470*** (0,00706)
Sabit Terim	0,57849*** (0,01791)	-0,87790*** (0,02753)	0,3527*** (0,06507)	0,26005*** (0,01670)	0,17557*** (0,02134)
R ²	0,1826	0,3021	0,0299	0,0542	0,0354
F-İstatistik	142,75***	259,91***	19,60***	35,74***	23,94***

Çizelge 4.33. (devamı) Gıda alt ürün grupları harcama modelleri, 2017

Değişkenler	SebzeMeyve	Şeker	KahveÇay	Alkolsüzüçck	DiğerGıda
LNGIDAHARC	-0,03156*** (0,00176)	-0,00733*** (0,00152)	-0,03037*** (0,00227)	-0,01608*** (0,00093)	-0,00681*** (0,00178)
CINSIYET	-0,01186*** (0,00436)	0,00077 (0,00225)	0,00368** (0,00155)	0,00930*** (0,00158)	0,00387** (0,00158)
LNYAS	0,03302*** (0,00482)	-0,00702** (0,00265)	0,00660*** (0,00168)	-0,00907*** (0,00198)	-0,01461*** (0,00228)
SAGLIK_SIGORTA	0,01495*** (0,00513)	0,00250 (0,00262)	0,00015 (0,00177)	0,00020 (0,00186)	0,00385** (0,00175)
BITIRILEN_OKUL_2	0,000735 (0,00267)	-0,00096 (0,00136)	-0,00058 (0,00092)	0,00252*** (0,00097)	0,00220** (0,00089)
BITIRILEN_OKUL_3	-0,00532 (0,00370)	0,00691*** (0,00189)	-0,00105 (0,00127)	0,00267** (0,00134)	0,00294** (0,00123)
MEDENI_DURUM	0,01968*** (0,00414)	-0,00150 (0,00215)	-0,00587*** (0,00146)	-0,01213*** (0,00151)	-0,00334** (0,00146)
CALISMA_DURUM	0,00352 (0,00274)	0,00102 (0,00141)	0,00293*** (0,00095)	-0,00024 (0,00100)	-0,00210** (0,00093)
KONUT_TIP	0,00493** (0,00250)	0,00370*** (0,00132)	0,00730*** (0,00090)	-0,00648*** (0,00103)	-0,00109 (0,00114)
MULKIYET	0,01021*** (0,00238)	0,00169 (0,00122)	0,00298*** (0,00082)	-0,00321*** (0,00089)	-0,00136* (0,00081)
ALISVERISE_ULASABI LME_DURUMU	-0,00450*** (0,00104)	-0,00244*** (0,00053)	-0,00139*** (0,00036)	0,00149*** (0,000421)	-0,00099** (0,00044)
TUTUNVETUTUNMAM ULLERI_KULLANMA_D URUMU	-0,01543*** (0,00221)	-0,00224** (0,00113)	0,00039 (0,00089)	0,00169** (0,00081)	0,00058 (0,00075)
ALKOL_KULLANMA_D URUMU	-0,00241 (0,00469)	-0,00838*** (0,00240)	0,00305* (0,00162)	0,00836*** (0,00171)	0,00347** (0,00157)
EVDISIGIDA_TUKETIM _ALISKANLIGI	-0,00467* (0,00250)	0,00105* (0,00128)	-0,00023 (0,00087)	0,00762*** (0,00093)	-0,00085 (0,00083)
OZEL_SIGORTA_SAHIB I_OLMA	-0,00612* (0,00350)	0,00348 (0,00179)	0,00038 (0,00121)	0,00481*** (0,00127)	-0,00085 (0,00117)
KREDI_KARTI_KULLA NMA_DURUMU	0,00319 (0,00241)	0,00034 (0,00123)	-0,00110 (0,00083)	0,00242*** (0,00091)	-0,00047 (0,00092)
INTERNET_ALISVERIS_ SIKLIK	-0,00670 (0,00407)	0,00519** (0,00208)	0,000342** (0,00144)	0,00661*** (0,00148)	0,00577*** (0,00126)
TASARRUF	0,00817*** (0,00245)	0,00358*** (0,00125)	-0,00014 (0,00085)	0,00050 (0,00089)	-0,00215*** (0,00082)
HHB	-0,00067 (0,00069)	0,00123*** (0,00036)	0,00082*** (0,00025)	-0,00124*** (0,00025)	-0,000018 (0,00025)
TMO	—	-0,03783*** (0,00603)	-0,08885*** (0,00785)	-0,02751*** (0,00349)	-0,02704*** (0,00586)
Sabit Terim	0,34854*** (0,02122)	0,14101*** (0,01200)	0,23822*** (0,01705)	0,18241*** (0,00802)	0,13696*** (0,01111)
R ²	0,0567	0,0191	0,0348	0,1703	0,0568
F-İstatistik	38,41***	11,97***	27,18***	125,33***	36,41***

*p<0,10; **p<0,05 ve ***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

(Parantez içindeki rakamlar standart hataları göstermektedir.)

4.4.4. Hanehalklarının Tüketim Harcamaları Harcama ve Gelir Esneklikleri

Talep edilen miktardaki yüzde değişimin toplam gelirdeki yüzde değişime oranı talebin gelir esnekliği olarak bilinir (Akbat, 2005). Bu durumda, hesaplanan gelir esnekliğinin işareti pozitif ise normal harcama; negatif ise düşük harcama; işareti pozitif fakat değeri 0 ve 1 arasında ise zorunlu-ihitiyaç harcaması ve son olarak işareti pozitif ve değeri 1'den büyük ise lüks harcamaya sahip mal ve hizmet veya ürün grubundan bahsedilir (Yaylalı, 2004; Özer vd., 2010). Bu sınıflandırmada birim esneklik yani esneklik değerinin 1'e eşit olma durumu önemli rol oynamaktadır. Birim esneklik, sadece normal harcamaya sahip mal ve hizmetlerin veya ürünlerin zorunlu ve lüks olarak sınıflandırılmasında bir ölçek olarak kullanılmaktadır (Yaylalı, 1994; Özer, 1999). Hanehalkı tüketim harcamaları çalışmalarında hesaplanan esneklikler son derece önemlidir. Çünkü esneklik değerlerine göre mal ve hizmetler veya ürünler zorunlu ve lüks harcama grubuna dahil edilerek harcama grupları arasında bir sınıflandırma yapılmaktadır (Bierens ve Pott-Butter, 1990; Öztürk, 2010). Ayrıca hesaplanan esneklikler hanehalkı harcama davranışlarında bir gösterge niteliğine sahiptir (Oflaz, 2007; Çalmaşur ve Kılıç, 2018). Ek olarak bu tür çalışmalardan elde edilen esneklik değerleri ile hanehalkı gelirindeki herhangi bir artış karşısında hanehalklarının tüketim harcamalarındaki değişim gözlenmektedir (Akbat, 2005; Yazıcı, 2018). Rasyonel bir tüketicinin tüketim harcamalarını çeşitli mal ve hizmet türleri arasında iyi bir şekilde nasıl paylaşılması gerektiğinin incelenmesi için tüketimin gelir esnekliğinin, ana mal ve hizmet grupları ile gıda alt ürün grupları itibariyle tahmin edilmesi gerekmektedir (Yiğitbaşı, 1985; Özer, 1992).

Çalışmada tüketim harcama gruplarının satın alınma sıklığı yani pozitif tüketim oranları çizelge 4.34'te verilmektedir. Çalışma sonuçlarına göre üç yılın tamamında pozitif tüketim oranlarının en yüksek olduğu harcama grupları sırasıyla "Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar" harcamaları ile "Gıda ve Alkolsüz İçecekler" harcamaları olarak gözlemlenmiştir. Yine üç yılın tamamında pozitif tüketim oranlarının en düşük olduğu harcama grubu ise "Eğitim" harcamaları olarak gözlemlenmiştir (Çizelge 4.34).

Talep denklemlerinde bağımsız değişken olarak gelirin yerine toplam harcamanın kullanılması durumunda hesaplanacak olan talebin toplam harcama esnekliği talebin gelir esnekliğinden daha büyük olacaktır (Prais ve Houthakker, 1955; Özer, 1999). Bu yüzden ana mal ve hizmet grupları için hesaplanmış olan harcama esneklikleri bağımsız değişkenin gelir olduğu toplam tüketim esnekliği ile çarpılmış ve böylelikle ana mal ve hizmet gruplarına ait

gelir esneklikleri hesaplanmış ve çalışmada bu esneklik değerleri dikkate alınmıştır.

Çizelge 4.34. Ana mal ve hizmet grupları pozitif tüketim oranları (%)

Harcama Grupları	Yıllar		
	2015	2016	2017
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	99,90	99,93	99,96
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	53,58	54,42	52,84
Giyim ve Ayakkabı	75,42	75,83	73,78
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	100,00	99,98	99,99
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	93,19	92,94	93,24
Sağlık	59,19	59,18	65,77
Ulaştırma	87,63	88,38	88,52
Haberleşme	86,39	87,53	87,71
Kültür ve Eğlence	56,59	56,10	56,01
Eğitim	25,31	24,31	22,86
Otel, Lokanta, Pastane	78,95	79,89	80,87
Çeşitli Mal ve Hizmetler	88,25	89,37	88,47

Çalışmada hesaplanan tüm harcama gruplarının gelir esnekliklerinin tamamı pozitif işaretli ve normal harcama olarak bulunmuştur. Esnekliklerin hesaplanmasında parametrelerin SUR tahminlerine dayalı olarak harcama grupları katsayıları ve hesaplanan ortalamaları kullanılmıştır. Çalışmada üç yılın tamamında “Gıda ve Alkolsüz İçecekler”, “Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri”, “Giyim ve Ayakkabı”, “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri”, “Sağlık”, “Haberleşme”, “Otel, Lokanta, Pastane” ve “Çeşitli Mal ve Hizmetler” harcama gruplarının gelir esneklikleri 1’den küçük ve zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak bulunmuştur. “Ulaştırma”, “Eğitim” harcamaları 1’den büyük lüks harcama olarak bulunmuştur. “Kültür ve Eğlence” harcamalarında gelir esnekliği 2015 yılında 1’den büyük, 2016 yılında 1’den küçük ve birim esnek harcama değerine yakın bir değer olarak; 2017 yılında ise 1’den küçük zorunlu-ihtiyaç harcaması olarak ve yüksek bir değerde bulunmuştur (Çizelge 4.35). Çalışmada ana mal ve hizmet grupları için hesaplanan gelir esneklik değerleri ile Türkiye geneli için daha önceden hesaplanmış olan hem harcama hem de gelir esneklik değerleri, harcama gruplarının sınıflandırılması bakımından büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

Zaman dilimlerinin, talep modellerinin ve veri setlerinin farklı olduğu çalışmalarda hesaplanan esneklikler de farklı değerlerde bulunmaktadır (Özer, 1999; Aykaç, 2018). Bu nedenlerden dolayı bazı çalışmalarda bazı harcama gruplarının sınıflandırılması bazen lüks bazen zorunlu harcama kategorisinde görülebilmektedir. Çalışmada elde edilen esneklik değerleri ile daha önceden yapılmış olan çalışmalardan elde edilen esneklik değerleri ana mal ve hizmet grupları için Ek 3’te verilmiştir.

Çizelge 4.35. Ana mal ve hizmet grupları harcama ve gelir esneklikleri

Harcama Grupları	Yıllar		2016		2017	
	2015 Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği	Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği	Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği
Toplam Harcama-Genel Model		0,597***		0,598***		0,532***
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	0,787	0,470	0,779	0,465	0,788	0,420
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	0,654	0,390	0,715	0,427	0,714	0,380
Giyim ve Ayakkabı	1,184	0,707	1,054	0,630	0,928	0,494
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	0,622	0,371	0,591	0,353	0,597	0,318
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	1,307	0,780	1,331	0,795	1,311	0,698
Sağlık	1,447	0,864	1,303	0,778	1,106	0,589
Ulaştırma	1,962	1,171	2,051	1,225	2,042	1,087
Haberleşme	0,951	0,567	0,966	0,577	0,837	0,445
Kültür ve Eğlence	1,700	1,015	1,649	0,985	1,606	0,855
Eğitim	2,863	1,709	3,704	2,213	3,980	2,119
Otel, Lokanta, Pastane	0,983	0,587	0,911	0,544	0,886	0,472
Çeşitli Mal ve Hizmetler	1,492	0,891	1,484	0,887	1,619	0,862

***p<0,01 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Çalışmadaki sonuçlara göre, üç yılın tamamında gelir esnekliği en düşük yani gelirdeki yüzde değişime en az duyarlılık gösteren harcama grupları sırasıyla “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri”, “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamaları olarak bulunmuştur. Gelir esnekliği en yüksek yani gelirdeki yüzde değişime en çok duyarlılık gösteren harcama grupları ise sırasıyla “Eğitim”, “Ulaştırma” ve “Kültür ve Eğlence” (2017 yılı hariç) harcamaları olarak bulunmuştur. Buna göre toplam yıllık hanehalkı kullanılabilir geliri %1 oranında arttığında, 2015- 2016-2017 yılları için hanehalklarının “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” harcamaları

sırasıyla %0,37, %0,35, %0,32 oranında; “Alkollü İçecek, Sigara, Tütün Mamulleri” harcamaları sırasıyla %0,39, %0,43, %0,38 oranında; “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamaları sırasıyla %0,47, %0,47, %0,42 oranında; “Eğitim” harcamaları sırasıyla %1,71, %2,21, %2,12 oranında; “Ulaştırma” harcamaları sırasıyla %1,17, %1,23, 1,09 oranında ve “Kültür ve Eğlence” harcamaları sırasıyla %1,02; %0,99; %0,86 oranında artacaktır (Çizelge 4.35).

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, üç yılın tamamında gelir esnekliği bakımından zorunlu bir harcama olarak bulunan “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” harcama grubunun düşük esnekliğe sahip olmasının nedeni, Fisunoğlu ve Şengül (2011) ve Sigeze (2012) çalışmalarından elde edilen verilere göre, faiz oranlarında yaşanan düşüklük ve borçlandırmanın uzun süreli olarak belirlenmesi gibi gelişmelerle birlikte ülkemizde son dönemlerde özellikle düşük gelir gruplarında bulunan hanehalklarının TOKİ aracılığıyla bir eve sahip olma durumlarının artmasıdır. Ek olarak bu harcama grubu içerisinde yer alan kira harcamalarının payının yüksek olmasıdır. Bu durumun halen günümüzde geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışmada üç yılın tamamında zorunlu bir harcama olarak bulunan “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubunun gelir esnekliğinin düşük bulunmuştur. Akbay (2005)’a göre bu durum olması beklenen bir gelişmedir. Çünkü tarım (veya gıda) ürünleri inelastik ($0 < e_d < 1$) bir talebe sahiptir. “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubunun gelir esnekliğinin düşük olmasının en önemli nedeni bu harcama grubunun zorunlu harcamalar içerisinde olması ve gelirdeki %1’lik bir artış karşısında hanehalklarının daha düşük oranda talepte bulunmalarındandır. Çünkü hanehalkları gelir artışı ile birlikte ilk önce zorunlu-ihhtiyaç harcaması olan gıda ürünlerine taleplerini arttıracaklardır daha sonra gelir artışının ileriki bölümlerinde gıda ürünleri harcamalarında doyum noktasına ulaşmış olduklarından lüks harcamalara doğru taleplerini arttıracaklardır.

“Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri” harcama grubunun gelir esnekliği “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubuna göre üç yılın tamamında düşük bulunmuştur. Akbay (2005) çalışmasında bu durumu normal bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Çünkü fertler veya hanehalkları gelirleri arttığında tüketmiş oldukları içki ve sigara miktarlarını daha fazla arttırmamaktadırlar, sadece kullanmış oldukları içki ve sigara markalarını değiştirmektedirler. Özellikle yüksek gelir düzeylerinde bulunan hanehalkları yüksek fiyatlı markaları tercih etmektedirler. Kaya (2015) bu harcama grubunun tüketiciler için tercihlere bağlı olduğunu

belirtmiştir.

Çalışmada üç yılın tamamında “Giyim ve Ayakkabı” harcama grubu gelir esnekliği bakımından zorunlu bir harcama olarak bulunmuştur. Bu harcama grubu geliri düşük olan hanhalkları için gıda gibi temel ihtiyaç özeliğine (Fisunoğlu ve Şengül, 2011) ve geliri yüksek olan hanhalkları için daha lüks özelliğe (Kaya, 2015) sahip olduğu unutulmamalıdır. Özer (1999), Fisunoğlu ve Şengül (2011) ve Sigeze (2012) çalışmalarından elde edilen verilere göre, bu harcama grubunun gerek az gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkeler için pahalı ve lüks nitelikte bir harcama özelliği göstermektedir.

Çalışmada üç yılın tamamında “Haberleşme” harcama grubu gelir esnekliği bakımından zorunlu bir harcama olarak bulunmuştur. Bu durum nedeni Yazıcı (2018)’a göre, hanhalklarının gelirlerindeki herhangi bir artışla birlikte ödenecek olan gerek internet gerekse telefon faturalarının belli bir aşamadan sonra daha fazla artmamış olmasıdır. Bu durumun başka bir nedeni Oflaz (2007)’a göre, Türkiye’de son yıllarda haberleşme sektörünün gelişmesiyle birlikte hanhalkları için bu harcama grubuna erişimin artık çok kolaylaşmış olmasıdır.

Çalışmada üç yılın tamamında “Otel, Lokanta, Pastane” harcama grubu gelir esnekliği bakımından zorunlu bir harcama olarak bulunmuştur. Bu durumun nedeni Akbay (2005)’a göre, hanhalklarının gelirlerinin artması ile birlikte daha çok seyahat etme daha çok konaklamada bulunma ve daha çok dışarıda yeme alışkanlığı kazanma durumlarından kaynaklanmış olmasıdır.

Çalışmada üç yılın tamamında “Sağlık” harcama grubu gelir esnekliği bakımından zorunlu bir harcama olarak bulunmuştur. Bu durumun nedeni Dilek vd. (2015)’e göre, sağlık harcamalarının hanhalkı gelir düzeyi ile ilişkisinin zayıf olması ve bu harcamalardaki artışın genellikle insanların sağlıkları ile ilişkili olma durumudur. Böylelikle geliri düşük olan hanhalkları sağlıkla ilgili harcamalarında kesinti yapmamakta ve geliri yüksek olan hanhalkları ise kendi ihtiyacından fazla ilaç satın almamaktadırlar. Başka bir neden ise Kaya (2015)’a göre, düşük gelir düzeylerinde bulunan hanhalklarının devlet tarafından sağlanan sağlık sigortalarından yararlanma olanaklarıdır.

Çalışmada üç yılın tamamında gelir esneklikleri en yüksek olan harcama grupları sırasıyla “Eğitim” ve “Ulaştırma” harcama grupları olmuştur (Çizelge 4.35). “Eğitim” harcamasının lüks bir harcama olarak bulunmasının nedeni Yazıcı (2018)’a göre, hanhalklarının kendi çocuklarına daha iyi bir eğitim olanağı sağlayabilmeleri için gelir

artışıyla birlikte bu harcama grubuna olan taleplerini arttırmalarıdır.

4.4.5. Hanehalklarının Gıda Alt Ürün Grupları Harcamaları Harcama ve Gelir Esneklikleri

Çalışmanın bu bölümünde “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” ana mal ve hizmet grubu 10 adet ürün grubuna bölünmüştür. Bu bölümde ilk önce tüketim harcamaları modellerinde olduğu gibi bu 10 adet ürün grubunun harcama esneklikleri hesaplanmış daha sonra da daha önceden hesaplanmış olan “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” ana mal ve hizmet grubu gelir esnekliği ile bu esnekliklerin çarpılması sonucu gıda alt ürün grupları gelir esneklikleri hesaplanmıştır.

Çalışmada çizelge 4.36’da gıda alt ürün gruplarının satın alınma sıklığı yani pozitif tüketim oranları verilmektedir. Çalışmadaki sonuçlara göre üç yılın tamamında pozitif tüketim oranlarının en yüksek olduğu gıda alt ürün grupları sırasıyla “Sebze ve Meyve” ile “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamaları olarak gözlemlenmiştir. Pozitif tüketim oranlarının en düşük olduğu gıda alt ürün grubu ise “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları olarak gözlemlenmiştir (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Gıda alt ürün grupları pozitif tüketim oranları (%)

Gıda Alt Ürün Grupları	Yıllar		
	2015	2016	2017
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	99,53	99,51	99,63
Et ve Et Ürünleri	86,80	86,84	87,31
Balık ve Deniz Ürünleri	33,84	34,12	30,95
Süt, Peynir, Yumurta	98,13	98,20	98,36
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	78,56	76,89	77,53
Sebze ve Meyve	99,75	99,73	99,73
Şeker, Bal ve Reçel	91,72	91,63	91,23
Kahve ve Çay	76,49	77,11	76,13
Alkolsüz İçecekler	83,80	83,79	83,96
Diğer Gıda Ürünleri	71,89	70,57	70,64

Özellikle gıda politikaları analizlerinde gelir esnekliği harcama esnekliğine göre daha çok tercih edilmektedir (Armağan ve Akbay, 2008).

Çalışmada hesaplanan tüm gıda alt ürün grupları gelir esneklikleri 2017 yılı “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları hariç, 1’den küçük ve pozitif işaretli ve normal harcama olarak bulunmuştur. Esnekliklerin hesaplanmasında parametrelerin SUR tahminlerine dayalı olarak gıda alt ürün gruplarının tahmin edilen katsayıları ile hesaplanan ortalamaları kullanılmıştır. Çalışmada üç yılın tamamında “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri”, “Süt, Peynir, Yumurta”, “Hayvansal ve Bitkisel Yağlar”, “Sebze ve Meyve”, “Şeker, Bal ve Reçel”, “Kahve ve Çay”, “Alkolsüz İçecekler”, “Diğer Gıda Ürünleri” harcamaları 1’den küçük ve zorunlu-ihtiyaç gıda harcaması olarak bulunmuştur. “Et ve Et Ürünleri” harcamalarında gelir esnekliği üç yılın tamamında 1’den küçük olmasına rağmen bu harcama grubu birim esnek gıda harcamasına yakın bir değer olarak tahmin edilmiştir. “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları gelir esnekliği 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli, 2017 yılında ise negatif işaretli ve 1’den küçük bulunmuştur. (Çizelge 4.37).

Zaman dilimlerinin, talep modellerinin ve veri setlerinin farklı olduğu çalışmalarda hesaplanan esneklikler de farklı değerlerde bulunmaktadır (Özer, 1999; Aykaç, 2018). Çalışmada elde edilen esneklik değerleri ile daha önceden yapılmış olan çalışmalardan elde edilen esneklik değerleri ana mal ve hizmet grupları için Ek 4’te verilmiştir.

Çalışmadaki sonuçlara göre üç yılın tamamında gelir esnekliği en düşük yani gelirdeki yüzde değişime en az duyarlılık gösteren gıda alt ürün grupları “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları hariç, sırasıyla “Kahve ve Çay”, “Alkolsüz İçecekler” ve “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” (2017 yılı hariç) harcamaları olarak bulunmuştur. Gelir esnekliği en yüksek yani gelirdeki yüzde değişime en çok duyarlılık gösteren gıda alt ürün grubu ise “Et ve Et Ürünleri” harcaması olarak olmuştur. Buna göre toplam yıllık hanehalkı kullanılabilir geliri %1 oranında arttığında, 2015-2016-2017 yılları için hanehalklarının “Kahve ve Çay” harcamaları sırasıyla %0,17, %0,19, %0,06 oranında; “Alkolsüz İçecekler” harcamaları sırasıyla %0,34, %0,32, %0,24 oranında; “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamaları sırasıyla %0,34, %0,33, %0,29 oranında ve “Et ve Et Ürünleri” harcamaları sırasıyla %0,94, %0,95, %0,97 oranında artacaktır (Çizelge 4.37).

Çalışmada “Kahve ve Çay” gıda alt ürün grubundan sonra ikinci düşük gelir esnekliğine sahip olan gıda alt ürün grubu üç yılın tamamında genel anlamda “Alkolsüz İçecekler” harcamaları olmuştur. “Alkolsüz İçecekler” harcamalarının düşük bir esnekliğe sahip

olmasının nedeni Yazıcı (2018)'a göre, bu gıda alt ürün grubunu hanehalklarının tercih edip etmeme durumu olarak gösterilebilir. Hanehalkları zararlı olduklarını düşündükleri için asitli içeceklere pek fazla harcama yapmamaktadırlar. Bu yüzden hanehalkı gelirindeki herhangi bir artış bu gıda alt ürün grubunun tüketim miktarını çok fazla artırmamaktadır.

Çizelge 4.37. Gıda alt ürün grupları harcama ve gelir esneklikleri

Gıda Alt Ürün Grupları	2015		Yıllar 2016		2017	
	Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği	Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği	Harcama Esnekliği	Gelir Esnekliği
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	0,715	0,336	0,713	0,332	0,699	0,294
Et ve Et Ürünleri	1,991	0,935	2,044	0,951	2,299	0,965
Balık ve Deniz Ürünleri	0,607	0,285	0,333	0,155	-0,885	-0,371
Süt, Peynir, Yumurta	0,858	0,403	0,810	0,377	0,766	0,321
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0,896	0,421	0,956	0,445	0,656	0,275
Sebze ve Meyve	0,921	0,433	0,903	0,420	0,887	0,372
Şeker, Bal ve Reçel	0,954	0,448	0,951	0,442	0,882	0,370
Kahve ve Çay	0,363	0,170	0,414	0,193	0,137	0,058
Alkolsüz İçecekler	0,730	0,343	0,695	0,323	0,572	0,240
Diğer Gıda Ürünleri	1,485	0,697	0,980	0,456	0,679	0,285

Çalışmada gelir esnekliği düşük olan bir başka gıda alt ürün grubu “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamaları olmuştur. Akbay (2005) ve Aydın (2011) çalışmalarından elde edilen veriler sonucu, bu gıda alt ürün grubunun esnekliğinin düşük olması durumu Türk insanının gıda tüketim yapısının genellikle zorunlu harcama özelliği gösteren tahıl ve sebze ürünleri ağırlıklı olduğunun göstergesidir. Çalışmada hem “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” hem de “Sebze ve Meyve” gıda alt ürün gruplarının gerek harcama tutar ve paylarının yüksek olması (Çizelge 4.22; Çizelge 4.23; Çizelge 4.24) gerek pozitif tüketim oranlarının yüksek olması (Çizelge 4.36) ve gerekse gelir esneklik değerlerinin zorunlu harcamalar içerisinde bulunması (Çizelge 4.37) bu duruma kanıt olarak gösterilebilir gösterilebilir. Bu çalışmada gıda harcamaları içerisinde ve pozitif tüketim oranları içerisinde en büyük paya sahip olan “Sebze ve Meyve” harcamalarının gelir esneklikleri 2015-2016-2017 yıllarında sırasıyla 0,43; 0,42; 0,37 ve “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamalarının gelir esneklikleri ise sırasıyla 0,34; 0,33; 0,29 değerlerinde bulunmuştur (Çizelge 4.37).

Çalışmada üç yılın tamamında en yüksek gelir esnekliği “Et ve Et Ürünleri” gıda alt ürün gruplarında bulunmuştur. Bu gıda alt ürün grubunun yüksek bir esnekliğe sahip olmasının nedeni Akbay ve Bilgiç (2011)’e göre, aslında Türk toplumunun bu harcamaya olan tüketimleri düzenli olmakla birlikte birçok hanehalkı tarafından bu harcamaya lüks harcama olarak bakılmasıdır. Ayrıca bu gıda alt ürün grubunun lüks harcama olarak bulunmasıyla birlikte bu grubu temsil eden piyasaların ilerde daha hızlı büyüyeceği ve gelişen bir ekonomide bu sektöre gerekli yatırımların yapılmasıyla birlikte işletmelere önemli kar sağlayacağı tahmin edilmektedir. Daha önceki neticelere göre gelir artışı ve refah artışı ile birlikte yüksek gelir esnekliğine sahip olan harcama gruplarının gelecekte taleplerinin artacağı beklenti yönündedir.

Çalışmada “Balık ve Deniz Ürünleri” gıda alt ürün grubunun gelir esneklikleri 2015 ve 2016 yıllarında pozitif işaretli, 2017 yılında ise negatif işaretli ve 1’den küçük bulunmuştur (Çizelge 4.37). Bunun en önemli nedenlerinden biri Akbay (2005)’a göre bu gıda alt ürün grubuna yapılan tüketimin çok sık olmamasıdır. Çalışmada hanehalklarının “Balık ve Deniz Ürünleri” pozitif tüketim oranları 2015 yılı için %33,84 oranında, 2016 yılı için %34,12 oranında ve 2017 yılı için ise %30,95 oranında hesaplanmıştır. Bu durumda hanehalklarının “Balık ve Deniz Ürünleri” satın alışları çok düşük düzeylerde gerçekleşmiştir (Çizelge 4.36). Bu durumun diğer önemli bir nedeni Hatırlı vd. (2007)’e göre, hanehalkları tarafından balık tüketiminin sezonunda veya mevsiminde ve fiyatlarının en uygun olduğu dönemlerde yapılmasıdır.

5. SONUÇ

Bu çalışmanın temel amacı 2015-2016-2017 yıllarına ait Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Hanehalkı Bütçe Araştırması (HBA)” mikro veri setini kullanarak, hanehalklarının ekonomik ve demografik özelliklerini de dikkate alıp, hanehalklarının toplam tüketim harcamaları, ana mal ve hizmet grupları harcamaları ile gıda alt ürün grupları harcamalarının genel talep parametreleri ile harcama ve gelir esnekliklerini hesaplamaktır. Ayrıca %20’lik gelir grupları ayrımı itibariyle hanehalklarının sosyoekonomik özellikleri ile harcama tutar ve dağılımlarını göstermektir.

Çalışmada üç yılın tamamında en düşük gelir grubunda (birinci %20) bulunan hanehalklarının toplam harcamalar içerisinde en çok payı “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcama grubuna; en yüksek gelir grubunda (beşinci %20) bulunan hanehalklarının ise “Ulaştırma” harcama grubuna ayırdıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada üç yılın tamamında genel ortalamalar bakımından hanehalklarının toplam harcamalar içerisinde en çok payı genellikle “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar”, “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” ve “Ulaştırma”; en az payı ise “Sağlık”, “Kültür ve Eğlence” ve “Eğitim” harcama gruplarına ayırdıkları gözlemlenmiştir. Çalışmada pozitif tüketim oranları dikkate alındığında üç yılın tamamında hanehalklarının en sık tüketim yaptıkları harcama grupları “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” ve “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” harcamaları olurken; en az tüketim yaptığı harcama grubu ise “Eğitim” harcamaları olmuştur. Son olarak üç yılın tamamında “Gıda ve Alkolsüz İçecekler”, “Giyim ve Ayakkabı”, “Kültür ve Eğlence” ve “Eğitim” harcama grupları Engel Kanunu ile uyumlu bulunurken; “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” harcama grubu Engel Kanunu ile uyumsuz bulunmuştur.

Çalışmada gelir seviyesi düşük gelir grubundan (birinci %20) gelir seviyesi yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe yani gelir grupları arttıkça üç yılın tamamında genellikle “Gıda ve Alkolsüz İçecekler”, “Alkollü İçecekler, Sigara ve Tütün Mamulleri” ve “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” harcama gruplarının toplam harcamalar içerisindeki payının azaldığı; “Ulaştırma”, “Kültür ve Eğlence”, “Eğitim”, “Otel, Lokanta, Pastane” ve “Çeşitli Mal ve Hizmetler” (2015 yılı hariç) harcama gruplarının ise toplam harcamalar içerisindeki payının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle incelenen hanehalklarında gelir grupları arttıkça temel gereksinimlerden sosyal faaliyetlere doğru bir eğilimin olduğu fakat bu eğilimin çok fazla olmadığı ve gelirden en çok payı alan

hanehalklarında (beşinci %20) bile kültür, eğlence, eğitim vb. gibi harcamaların ancak temel gereksinimlerden sonra karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Aydın vd. (2012) yapmış oldukları çalışmada bu duruma değinmiştir.

Çalışmadaki ana mal ve hizmet grupları esneklik değerleri ile önceki çalışmalardaki esneklik değerleri karşılaştırıldığında sonuçlar büyük ölçüde paralellik göstermiştir (Ek 3). Çalışmada 2015-2016-2017 yıllarının tamamında sırasıyla “Eğitim”, “Ulaştırma” ve “Kültür ve Eğlence” (2017 yılı hariç) harcama gruplarının gelir esneklikleri 1’den büyük veya 1’e yakın lüks veya lükse yakın harcama olarak bulunmuş iken; diğer harcama grupları zorunlu- ihtiyaç harcaması olarak bulunmuştur. Çalışmada üç yılın tamamında sırasıyla “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar” (0,37-0,35-0,32), “Alkollü İçecek, Sigara, Tütün Mamulleri” (0,39-0,43-0,38), “Gıda ve Alkolsüz İçecekler” (0,47-0,47-0,42) harcama grupları en düşük; “Eğitim” (1,71-2,21-2,12), “Ulaştırma” (1,17-1,23-1,09), “Kültür ve Eğlence” (1,02-0,99-0,86) harcama grupları ise en yüksek gelir esneklik değerleri olarak bulunmuştur. Bu değerler Yılmaz (2014) çalışmasındaki değerlere oldukça yakındır. Yılmaz (2014), Türkiye geneli için sırasıyla “Konut” (0,33), “Gıda” (0,34), “Sigara-Tütün” (0,50) harcamalarını en düşük; sırasıyla “Eğitim” (1,90), “Alkollü İçecekler” (1,36), “Kültür ve Eğlence” (1,17), “Ulaşım” (0,95) harcamalarını ise en yüksek gelir esnekliği olarak tahmin etmiştir.

Çalışmada üç yılın tamamında tüm gelir gruplarında (2017 yılı beşinci %20’lik gelir grubu hariç) ve genel ortalama bazında “Sebze ve Meyve” gıda alt ürün grubu hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde en yüksek harcama payına sahip grup olarak bulunmuştur. “Sebze ve Meyve” harcamalarından sonra üç yılın tamamında en düşük gelir grubunda (birinci %20) bulunan hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde en çok payı genellikle “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” gıda alt ürün gruplarına; en yüksek gelir grubunda (beşinci %20) bulunan hanehalklarının genellikle “Et ve Et Ürünleri” gıda alt ürün gruplarına ayırdıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca çalışmada üç yılın tamamında genel ortalamalar bakımından hanehalklarının toplam gıda harcamaları içerisinde en çok payı genellikle “Sebze ve Meyve”, “Et ve Et Ürünleri”, “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” ve “Süt, Peynir, Yumurta” gıda alt ürün gruplarına; en az payı ise “Balık ve Deniz Ürünleri” gıda alt ürün grubuna ayırdıkları gözlemlenmiştir. Çalışmada pozitif tüketim oranları dikkate alındığında üç yılın tamamında hanehalklarının en sık tüketim yaptıkları gıda alt ürün grupları “Sebze ve Meyve” ve “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” harcamaları olurken; en az tüketim yaptığı gıda alt ürün grubu ise “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamaları olmuştur.

Çalışmada gelir seviyesi düşük gelir grubundan (birinci %20) gelir seviyesi yüksek gelir grubuna (beşinci %20) doğru gidildikçe yani gelir grupları arttıkça üç yılın tamamında genellikle “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri”, “Hayvansal ve Bitkisel Yağlar”, “Sebze ve Meyve” (2015 yılı hariç) ve “Kahve ve Çay” harcamalarının toplam gıda harcamaları içerisindeki paylarının azaldığı; “Et ve Et Ürünleri”, “Balık ve Deniz Ürünleri” ve “Alkolsüz İçecekler” harcamalarının toplam gıda harcamaları içerisindeki paylarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylelikle alt gelir gruplarından üst gelir gruplarına doğru hanehalkları tarafından besleyicilik değeri yüksek olan hayvansal kaynaklı ürünler ile gazlı içeceklere doğru bir yönelim olmuştur.

Çalışmada 2017 yılı “Balık ve Deniz Ürünleri” gıda alt ürün grubu hariç tüm gıda grupları gelir esneklikleri pozitif işaretli 1’den küçük bulunmuştur. Çalışmadaki gıda alt ürün grupları esneklik değerleri ile önceki çalışmalardaki esneklik değerleri karşılaştırıldığında sonuçlar paralellik göstermektedir (Ek 4). Çalışmada “Balık ve Deniz Ürünleri” gıda alt ürün grubu hariç tutulduğunda 2015-2016-2017 yıllarının tamamında sırasıyla “Kahve ve Çay” (0,17-0,19-0,06), “Alkolsüz İçecekler” (0,34-0,32-0,24) ve 2017 yılı hariç “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” (0,34-0,33-0,29) gıda alt ürün grupları en düşük gelir esnekliği; “Et ve Et Ürünleri” (0,94-0,95-0,97) gıda alt ürün grubu ise en yüksek gelir esnekliği olarak bulunmuştur. Akbay vd. (2007) Türkiye geneli için “Diğer Gıda” (0,23), “Ekmek” (0,43), “Kahve ve Çay” (0,46), “Alkolsüz İçecekler” (0,47) gıda alt ürün gruplarını en düşük; “Et ve Et Ürünleri” (0,95) gıda alt ürün grubunu ise en yüksek gelir esnekliği olarak tahmin etmişlerdir. Yine Akbay ve Bilgiç (2011) Türkiye geneli için “Ekmek” (0,44) ve “Kahve ve Çay” (0,46) gıda alt ürün gruplarını en düşük; “Et ve Et Ürünleri” (1,17) gıda alt ürün grubunu ise en yüksek gelir esnekliği olarak tahmin etmişlerdir.

Çalışmada hanehalklarının kullanılabilir gelirlerinin dengesiz dağıldığı ve bu dengesiz dağılımın gelir gruplarına göre toplam tüketim harcamaları ve toplam gıda harcamalarında da gözlemlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda 2015-2016-2017 yılları için en yüksek gelir grubunda bulunan hanehalkları (beşinci %20) en düşük gelir grubunda bulunan hanehalklarına göre (birinci %20) sırasıyla 4,86; 4,23; 4,36 kat daha fazla toplam tüketim harcaması ve 1,91; 1,87; 1,95 kat daha fazla toplam gıda harcaması yapmışlardır. Yılmaz (2014) bu durumda karar alıcıların uygulayacağı politikalarda, planlarda ve stratejilerde gelir dağılımındaki eşitsizliğin yanı sıra hanehalkı tüketim harcamaları eşitsizliliğinin de göz önüne alınması gerektiği bu durumun gelişmekte olan ülke statüsünde bulunan Türkiye için önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ek olarak hanehalklarının gelir dağılımı açısından eşit olması

kadar tüketim harcamaları açısından da eşit olması onların refah durumlarının iyileştirilebilmesi için önem taşıdığını belirtmiştir.

Son olarak çalışmada üç yılın tamamında genellikle “Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Yakıtlar”, “Gıda ve Alkolsüz İçecekler”, “Sebze ve Meyve”, “Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri” vb. gibi harcama gruplarının pozitif tüketim oranları ile harcama tutar ve payları oldukça yüksek, gelir esneklikleri ise 1’in altında zorunlu harcamalar içerisinde bulunmuştur. Bu nedenle tüketicilerin en çok tercih ettikleri ve pay ayırdıkları ve esnekliği zorunlu olan harcamaların üreticiler tarafından bilinmesi onların hem üretim planlamaları ve hem de pazarlama stratejileri açısından önem taşımaktadır. Ayrıca çalışmada, üç yılın tamamında “Ulaştırma”, “Eğitim” “Kültür ve Eğlence” (2017 yılı hariç), “Et ve Et Ürünleri” harcamaları lüks ve lükse yakın bir harcama olarak bulunmuştur. “Balık ve Deniz Ürünleri” harcamalarının pozitif tüketim oranları ve harcama tutar ve payları çok düşüktür. Bu nedenle bu harcamalara ilişkin belirlenecek olan plan ve politikaların tekrardan gözden geçirilmesi yararlı olacaktır.

Hanehalkı tüketim harcama davranışlarını etkileyen birçok faktör bulunmakta ve bunların en başında fiyat ve gelir gibi ekonomik değişkenlerle, hanehalkı, hanehalkı sorumlusu ve hanehalkı fertlerinin bazı demografik özelliklerini içeren değişkenler gelmektedir. Bu ekonomik ve demografik değişkenlerin hanehalkı tüketim harcama yapısı üzerindeki etkisinin ne yönde olduğunu belirlemek ve ana harcama grupları ve gıda alt harcama gruplarından elde edilecek bilgiler çeşitli politika, plan, program ve stratejilerin belirlenmesi ve geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca özel sektörde ve kamu sektöründe görev alan yönetici ve politika tasarlayanlar gerek üretim planlaması ve pazarlama stratejilerinde gerekse politika analizlerinde bu tarz bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar (Akbay, 2005; Akbay vd., 2008; Akbay ve Bilgiç, 2011; Demir, 2011; Yazıcı, 2018). Çalışma sonucunda elde edilen bulgular neticesinde, konuyla ilgili bazı kurum ve kuruluşlara ve sonraki yapılacak olan çalışmalara bazı yararlı bilgiler sağlanacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbay, C., 2005. Kahramanmaraş'ta Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, **Fen ve Mühendislik Dergisi**, 8 (1): 114-121.
- Akbay, C., Bilgiç, A., 2011. Türkiye'de 2003-2008 Dönemlerinde Tüketim Harcamaları ile Gıda Harcamalarında Meydana Gelen Değişimler. **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 17 (2): 73-79.
- Akbay, C., Bilgiç, A., Miran, B., 2008. Türkiye'de Önemli Gıda Ürünlerinin Talep Esneklikleri. **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 14 (2): 55-65.
- Akbay, C., Boz, İ., 2001. Food Consumption Patterns of Socieconomics Groups: An Application of Censored System of Equation. ERC/METU International Conference in Economics / V . Meeting in Ankara, September 10-13, C6-117.
- Akbay, C., Boz, İ., 2005. Kahramanmaraş'ta Ailelerin Ev ve Ev Dışı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Ekonometrik Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, **Fen ve Mühendislik Dergisi**, 8 (1): 122-131.
- Akbay, C., Boz, İ., Chern, W.S., 2007. Household Food Consumption in Turkey. **European Review of Agricultural Economics**, 34(2):209-231.
- Akbay, C., Meral, Y., Yılmaz, H.İ., Gözek, S., 2013. Türkiye'de Ailelerin Su Ürünleri Tüketiminin Ekonometrik Analizi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, **Doğa Bilimleri Dergisi**, 16(3): 1-7.
- Akçay, Y., Vatansever, Ö., 2013. Kırmızı Et Tüketimi Üzerine Bir Araştırma: Kocaeli İli Kentsel Alan Örneği. Çankırı Karatekin Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4 (1): 043-060.
- Akkaya, Ş., 1991. **Ekonometri II**, İzmir.
- Aktaş, A.R., 2008. Kentsel Alanda Et Talep Analizi: Batı Akdeniz Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta.

- Aktaş, E., Aygün, İ., Basargan, B., 2020. Ekmek Tüketim Davranışını Etkileyen Faktörler: Mersin İli Örneği. **Journal of Applied and Theoretical Social Sciences**, 2(1): 15-32.
- Alakır, E., 2010. Tüketim Harcamalarına Yönelik Talep Analizi: Konya Örneği. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Alston, J.M., Chalfant, J.A., 1987. Weat Separability and a Test for the Specification of Income in Demand Models With an Application to the Demand for Meat in Australia. **Australian Journal of Agricultural Economics**, 31 (1): 1-15.
- Altunç, Ö.F., Aydın, C., Yıldırım, A., 2016. Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: Muş İli Merkez İlçe Örneği. **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20 (1): 377-392.
- Ardor, H., 1992. Tüketim Harcamaları. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Armağan, G., Akbay, C., 2008. An Econometric Analysis of Urban Households' Animal Products Consumption in Turkey. **Journal of Applied Economics**, 40 (15): 2029-2036.
- Arman, C., 2013. Gelir Dağılımının Tüketici Davranışlarına Etkisi. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Avralıoğlu, Z., 1976. **Üç Şehirde Tüketim Fonksiyonları**. Ankara: İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Yayınları.
- Aydın, G., Kılıç, O., Başkaya, D., 2012. Ailelerde Gelir Harcama İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: Samsun İli Örneği. **10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (5-7 Eylül)**, Konya.
- Aydın, K., 2011. Türkiye'de Hanehalkı Gıda Harcamaları ve Sosyoekonomik Faktörler. Kocaeli Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 21(1): 56-76.

- Aykaç, G., 2018. Engel Yasası'nın Türkiye Sınaması ve Gıda Talebinin Gelir Esnekliği: Gıda Harcamalarının Bütçe Payının Hane Profili ve Toplam Harcama ile İlişkisi (2003-2013). **Sosyoekonomi**, Vol. 26(38): 105-133.
- Bayraktutan, Y., 2004. Bilgi, İktisadi Gelişme Evreleri ve 'Mal' dan 'Sanal' a Paranın Evrimi. **Türkiye Günlüğü**, Sayı:78, Güz 2004. Cedit Yayınları, Ankara: 2004.
- Beyaz, B., Koç, A.A., 2010. Tüketim Kalıpları Üzerinde Gelir ve Sosyo-Demografik Değişkenlerin Etkisi: Türkiye'de 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi Analizi. **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, (20): 41-63.
- Bierens, H.J., Pott-Butter, H.A., 1990. Specification of Household Engel Curves by Non-parametric Regression. **Econometric Reviews**, 9 (2).
- Blisard, N., Blaylock, J., 1993. Distinguishing between Market Participation and Infrequency of Purchase Models of Butter Demand. **American Journal of Agricultural Economics**, 75: 314-320.
- Blundell, R., 1988. Consumer Behaviour: Theory and Empirical Evidence-A Survey. **Economic Journal**, 98: 16-65.
- Boyes, W., Melvin, M., 1991. **Macroeconomics**. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Cramer, J.S., 1964. Efficient Grouping, Regression and Correlation in Engel Curve Analysis. **Journal of the American Statistical Association**, 59: 223-250.
- Çağlayan, E., Astar, M., 2012. An Econometric Analysis of Engel's Curve: Household Food and Clothing Consumption in Turkey. **Annals of the Alexandru Loan Cuza University-Economics Sciences**, 59 (1): 313-319.
- Çalışkan, Ş., 2003. Kocaeli İlinde (Kır-Kent Ayrımında) Hanehalkı Tüketim Çalışmalarının Analizi. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli.
- Çalmaşur, G., Kılıç, A., 2018. Türkiye'de Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Analizi. ETÜ, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED)**, Nisan, 3(5): 61-73.

- Çoban, M.N., 2013. Engel Eğrileri Tokat İli Örneği İncelemesi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Tokat.
- Deaton, A., Muellbauer, J., 1980. **Economics and Consumer Behaviour**, Cambridge: Cambridge University.
- Demir, Y., 2011. Aydın'da Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Aydın.
- Demir, Y., Armağan, G., 2013. Aydın'da Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi. **Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 50 (1): 97-107.
- Demirgil, D., 1997. **Ekonomi Ansiklopedisi**. İstanbul: Paymaş.
- Dilek, S., Avcı, M., Koçoğlu, C.M., 2015. Talebin Gelir Esnekliği: Kastamonu Üniversitesi'nde Kırgız Öğrenciler Üzerine Bir Uygulama. **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Temmuz 2015, Sayı 8.
- Dölekoğlu, C.Ö., Yurdakul, O., 2004. Adana İlinde Hanehalkının Beslenme Düzeyleri ve Etkili Faktörlerin Logit Analizi ile Belirlenmesi. **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 8(2): 62-86.
- Dudek, H., 2011. Quantitative Analysis of the Household's Expenditure for Food. **Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Problemy Rolnictwa Swiatowego**, 11(3): 23-30.
- Ekinci, S., 1996. Türkiye'de Bazı Gıda Maddelerinin Talep Analizi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Ekinci, S., 1997. La Demande de Almendra y Nuez En Espana: Una Aplicacion del Modelo de Doble Obstaculo (Double Hurdle). IAMZ, Master Thesis, Zaragoza, Spain.
- Eren, E., 1993. **Makroiktisat**. Bursa: Ezgi Yayınevi.

- Fisunoğlu, H.M., Őengöl, S., 2011. Adana Kentsel Alanda Hanehalkı Tüketimi. Çukurova Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20(1): 251-266.
- Gracia, A., 1994. La Demanda de Productos Alimenticios En Espena: Estimacion con Datos de Corte Transversal , Tesis Doctoral, Universidad de Zaragoza, Espana.
- Greene, W., 2007b. Econometric Analysis, Sixth Edition Prentice Hall.
- Greene, W.H., 2007a. LIMDEP Version 9.0. Econometric Modeling Guide Volume 2, Australia.
- Gujarati, N.D., 2005. Temel Ekonometri (Çev. Ümit Őenesin ve Gülay Ő.). Literatür Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 1978).
- Hatırlı, S.A., Öztürk, E., Aktaş, A.R., 2007. Kırmızı, Tavuk ve Beyaz Et Talebinin Tam Talep Sistemi Yaklaşımıyla Analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2(6): 211-221.
- Heckman, J., 1979. Sample Selection Bias as a Specification Error. **Econometrica**, 47(1): 153-161.
- Heinen, D., Durham, C., 1991. A test of the habil formation hypothesis using household dat. *Revicu of Economics and Statistics*, 73: 189-199.
- Heinen, D., Wessells, C., 1990. Demand Systems Estimation with Microdata: A Censored Regression Approach. **Journal of Business&Economic Statistics**, 8(3): 365-371.
- Houthakker, H.S., 1957. An International Comparison of Household Expenditure Patterns, Commemorating the Centenary of Engel's Law. **Econometrica**, 25(4) (Oct.): 532-551
- Izan, H.Y. ve Clements, K.W., 1979. A Cross-Cross-Section Analysis of Consumption Patterns. **Economic Letters**, 4(1): 83-86.
- Kalyoncu, K., 2009. Gıda Harcamalarının Gelir İçerisindeki Payı Yönünden Satın Alma Gücünün Değerlendirilmesi: Türkiye'nin Bölgeselleştirilmiş İlleri Bazında Bir Değerlendirme. **Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2 (1): 18-26.

- Kaya, G., 2015. Hanehalkı Harcamaları Esneklikleri ve Çocuk Maliyeti-Türkiye Örneği. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kiren Gürler, Ö., Üçdoğruk Birecikli, Ş., Kökçen Eryavuz, A., 2018. Türkiye’de Hanehalkı Tüketim ve Gıda Harcamalarının Kantil Regresyon Yöntemiyle Araştırılması. UIİİD UEAS, (18. EYİ Özel Sayısı): 219-238 ISSN, 1307-9832.
- Kmenta, J., 1986. Elements of Econometrics. 2nd Ed., Mac Millan, USA.
- Leser, C., 1963. Forms of Engel Functions. **Econometrica**, 31 (4): 694-703.
- Nişancı, M., 2002. Gelir Grupları İtibariyle Harcama Kalıpları: 1987-1994 Türkiye Kentsel Kesim Verileri. **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 17 (1): 127-139.
- Nişancı, M., 2003. Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: 1994 Türkiye Kentsel Kesim Örneği. **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, 28: 155-167.
- Nişancı, M., 1998. Türkiye’de Tüketim Harcamalarının Analizi: İdeale Yakın Talep Sistemi Uygulaması. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Oflaz, V.E., 2007. Türkiye’de Tüketim Harcaması Esneklik Tahminleri, 2003. İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Orhan, E., Akbay, C., Candemir, S., 2004. Kesikli-Sürekli Modellerde Marjinal Etkilerin ve Talep Esnekliklerinin Tahmin Edilmesi: Hanehalkı Gıda Harcamaları Üzerine Bir Uygulama. **Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi (16-18 Eylül 2004)**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Özer, H., 1992. Erzurum’da Tüketim Harcamalarının Ekonometrik Analizi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Özer, H., 1999. Türkiye’de Hanehalkı Tüketim Harcamalarının Doğrusal Harcama Sistemi

Yaklaşımıyla Analizi. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum.

Özer, H., 2001. Erzurum'da Hanehalklarının Tüketim Kalıplarının Yapısı ve Gelir Hipotezlerinin Analizi. **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 16 (1): 35-46.

Özer, H., 2003. Demand Elasticities in Turkey. **Journal of Economic Integration**, 18(4): 837-852.

Özer, H., Akan, E., Çalmaşur, G., 2010. Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisi. **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 11 (1): 231-249.

Öztürk, Ö.F., 2010. Tüketim Harcamalarının Ekonometrik Analizi Uşak İli Örneği. Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Uşak.

Pehlivan, G.G., 2006. Türkiye'nin Tüketim Fonksiyonu: Ekonometrik Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

Pehlivanoglu, F., 2005. Engel Kanunu'nun Kocaeli Uygulaması. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

Pekcan, G., 1998. Türkiye'de Beslenme Durumu. **5. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi Bildirisi Özetleri (5-7 Kasım 1998)**, s. 51-53, Ankara.

Prais, S.J., Houthakker, H.S., 1955. **The Analysis of Family Budgets**. New York: Cambridge Univ. Press.

Selim, R., 2000. Türkiye'de Tüketim Harcamaları Kalıpları: 1994. Halil Aksu'ya Armağan, İstanbul Teknik Üniversitesi, 109-121, İstanbul.

Selim, R., Kaya, G., 2019. Türkiye'de Hanehalkı Tüketim Kalıplarında 2000'li Yıllarda Yaşanan Değişimler ve Ekonomik Krizin Etkisi. **ODTÜ Gelişme Dergisi**, 46: 61-89.

- Sigeze, Ç., 2012. Türkiye’de Hanehalklarının Tüketim Harcamaları: Panel Verilerle Talep Sisteminin Tahmini. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Şahinli, M.A., 2010. Yaklaşık İdeal Talep Analizi Yöntemi ile Harcama ve Fiyat Esnekliklerinin Tahmini. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, **İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5 (2): 147-159.
- Şenesen, Ü., Selim, R., 1995. Consumption Patterns of Turkish Urban and Rural Households in 1987. **Middle East Technical University Studies in Development**, 22 (2): 207-220.
- Şengül, S., 2001. Türkiye’de Yoksulluk Profili ve Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kod No: 639, Adana.
- Şengül, S., 2002. Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Kesimde Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 21(1): 257-282.
- Şengül, S., 2004. Türkiye’de Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. **Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gelişme Dergisi**, 31 (Haziran), 2004, s. 115-148, Ankara.
- Tansel, A., 1986. An Engel Curve Analysis of Household Expenditure in Turkey 1978-1979. **Middle East Technical University Studies in Development**, 13 (3-4): 239-257.
- Tarı, R., 2002. **Ekonometri**. 2.Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Tarı, R., Pehlivanoglu, F., 2007. Kocaeli İlinde Tüketici Davranışlarının Gelir-Harcama Grupları İlişkisi Açısından Analizi (Tüketim Harcamaları Porofili). Kocaeli Üniversitesi, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13 (1): 192-210.
- Taş, U., Yenilmez, F., 2008. Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 9(1): 155-186.
- Tobin, J., 1958. Estimation of Relationships for Limited Dependent Variables,

Econometrica, 26: 24-36.

TÜİK, 2015, 2016, 2017. Hanehalkı Bütçe Araştırması Mikro Veri Seti. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Başkanlığı, Ankara.

TÜİK, 2018. Hanehalkı Bütçe İstatistikleri Mikro Veri Seti. https://tuikweb.tuik.gov.tr/MicroVeri/HBA_2018/turkce/metaveri/taniim-ve-kavramlar/hanehalkii-ile-ilgili-taniimler/index.html (Erişim: 16.05.2021).

TÜİK, 2021. Hanehalkı Tüketim Harcaması İstatistikleri. https://tuik.web.tuik.gov.tr/PreTablodo?alt_id=1012 (Erişim: 16.05.2021).

Ulgeray, D., Varlık, M., Kıymaz, T., 2001. Ulusal Gıda ve Beslenme Stratejisi Çalışma Grubu Raporu. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İktisadi Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.

Urak, F., Dağdemir, V., Bilgiç, A., 2017. Türkiye’de Bazı Hayvansal Ürünlere Yapılan Harcamaları Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi. **Tarım Ekonomisi Dergisi**, 23 (1): 45-53, DOI:10.24181/tarekoder.325608.

Working, H., 1943. Statistical Laws of Family Expenditure. **Journal of the American Statistical Association**, 38: 43-56.

Yayar, R., Çoban, M.N., 2014. Tokat İli Kentsel Alanda Engel Eğrisi Analizi. **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Aralık, 9(3): 95-105.

Yaylalı, M., 1994. **Mikroiktisat- I** . 2.Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.

Yaylalı, M., 2004. **Mikroiktisat**. 3. Baskı, Beta Yayınevi, İstanbul.

Yazıcı, A.R., 2018. Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Yazıcı, A.R., Demircan, V., 2018. Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği. **Akademik Gıda**, 16(4): 411-421, DOI:

10.24323/akademikgida.505513.

Yılmaz, H.İ., 2014. Türkiye’de Gelir Dağılımının Kentsel ve Kırsal Alanda Tüketim Harcamalarına Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.

Yılmaz, H.İ., Akbay, C., 2016. Türkiye’de Gelir Dağılımının Kentsel ve Kırsal Alanda Tüketim Harcamalarına Etkisi: Ekonometrik Bir İnceleme. **X III. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi (25-27 Mayıs 2016)**, Isparta.

Yiğitbaşı Ş., 1985. **Mikroiktisat**. Fakülteler Kitapevi, İzmir.

Yükseler, Z., 2014. Türkiye’de Tüketim Harcamalarının Yapısı ve Gıda Harcamaları (AB Ülkeleri İle Karşılaştırma). <https://www.researchgate.net/publication/267623266> (Erişim: 13.12.2019).

Zarakoğlu, A., 1979. **İktisat İlminin Temel İlkeleri**. Cilt:1, Bölüm:2, Ankara.

Zellner, A., 1962. An Efficient Method of Estimation Seemingly Unrelated Regressions and Tests for Bias. **Journal of the American Statistical Association**, 57 (298): 348-368.

EKLER

Ek 1.a: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2015

Gruplar	Bütçe Payları (W_k)	Katsayılar (β_1)	H. Esneklik (ϵ_{yk})	Toplama Kısıtı ($\sum W_k * \epsilon_{yk}$)
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	0,2633958	-0,0562191	0,787	0,207
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	0,0464214	-0,0160577	0,654	0,030
Giyim ve Ayakkabı	0,045272	0,008311	1,184	0,054
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	0,2951188	-0,1116568	0,622	0,183
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	0,0596323	0,018306	1,307	0,078
Sağlık	0,0191578	0,0085661	1,447	0,028
Ulaştırma	0,1178716	0,113335	1,962	0,231
Haberleşme	0,0422117	-0,002086	0,951	0,040
Kültür ve Eğlence	0,0142025	0,009939	1,700	0,024
Eğitim	0,0130209	0,0242565	2,863	0,037
Otel, Lokanta, Pastane	0,0519768	-0,0008895	0,983	0,051
Çeşitli Mal ve Hizmetler	0,0317183	0,015602	1,492	0,047
Toplam	1,00	0,01		1.01

Ek 1.b: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2016

Gruplar	Bütçe Payları (W_k)	Katsayılar (β_1)	H.Esneklik (ϵ_{yk})	Toplama Kısıtı ($\sum W_k * \epsilon_{yk}$)
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	0,2577555	-0,0570377	0,779	0,201
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	0,0501493	-0,0142947	0,715	0,036
Giyim ve Ayakkabı	0,047332	0,002568	1,054	0,050
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	0,2922679	-0,1196197	0,591	0,173
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	0,0590199	0,0195449	1,331	0,079
Sağlık	0,0193265	0,0058479	1,303	0,025
Ulaştırma	0,1188668	0,124877	2,051	0,244
Haberleşme	0,0414305	-0,0014193	0,966	0,040
Kültür ve Eğlence	0,0140507	0,0091165	1,649	0,023
Eğitim	0,0128646	0,0347848	3,704	0,048
Otel, Lokanta, Pastane	0,0535812	-0,0047918	0,911	0,049
Çeşitli Mal ve Hizmetler	0,0333551	0,0161587	1,484	0,050
Toplam	1,00	0,02		1,02

Ek 1.c: Ana mal ve hizmet grupları toplama kısıtları, 2017

Gruplar	Bütçe Payları (K_w)	Katsayılar (β₁)	H. Esneklik (ε_{yk})	Toplama Kısıtı (ΣW_k*ε_{yk})
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	0,2599913	-0,0550734	0,788	0,205
Alkollü İçecekler, Sigara, Tütün Mamulleri	0,0505708	-0,0144535	0,714	0,036
Giyim ve Ayakkabı	0,0448736	-0,0032438	0,928	0,042
Konut ve Kira, Su, Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	0,2893214	-0,116582	0,597	0,173
Mobilya, Ev Aletleri ve Bakım Hizmetleri	0,0596161	0,0185628	1,311	0,078
Sağlık	0,0220673	0,0023406	1,106	0,024
Ulaştırma	0,1204112	0,1255043	2,042	0,246
Haberleşme	0,0398874	-0,0065186	0,837	0,033
Kültür ve Eğlence	0,0149353	0,009051	1,606	0,024
Eğitim	0,0129491	0,0385922	3,980	0,052
Otel, Lokanta, Pastane	0,0526732	-0,0060027	0,886	0,047
Çeşitli Mal ve Hizmetler	0,0327033	0,020253	1,619	0,053
Toplam	1,00	0,01		1,01

Ek 2.a: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2015

Gruplar	Bütçe Payları (W_f)	Katsayılar (β₁)	H.Esneklik (ε_{yf})	Toplama Kısıtı (ΣW_f*ε_{yf})
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	0,2122031	-0,0604693	0,715	0,152
Et ve Et Ürünleri	0,1290414	0,1278199	1,991	0,257
Balık ve Deniz Ürünleri	0,0151233	-0,0059417	0,607	0,009
Süt, Peynir, Yumurta	0,1515607	-0,021486	0,858	0,130
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0,0549755	-0,0057003	0,896	0,049
Sebze ve Meyve	0,2801345	-0,0220771	0,921	0,258
Şeker, Bal ve Reçel	0,0653788	-0,0030037	0,954	0,062
Kahve ve Çay	0,0333982	-0,0212906	0,363	0,012
Alkolsüz İçecekler	0,0381218	-0,0102762	0,730	0,028
Diğer Gıda Ürünleri	0,0200628	0,0097209	1,485	0,030
Toplam	1.00	-0,01		0,99

Ek 2.b: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2016

Gruplar	Bütçe Payları (W_f)	Katsayılar (β_1)	H.Esneklik (ϵ_{yf})	Toplama Kısıtı ($\sum W_f * \epsilon_{yf}$)
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	0,2065912	-0,0593195	0,713	0,147
Et ve Et Ürünleri	0,1361191	0,1420679	2,044	0,278
Balık ve Deniz Ürünleri	0,0157387	-0,0104958	0,333	0,005
Süt, Peynir, Yumurta	0,1512197	-0,028789	0,810	0,122
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0,0556785	-0,0024771	0,956	0,053
Sebze ve Meyve	0,2755681	-0,0267083	0,903	0,249
Şeker, Bal ve Reçel	0,0652434	-0,0032166	0,951	0,062
Kahve ve Çay	0,0348014	-0,0203818	0,414	0,014
Alkolsüz İçecekler	0,038745	-0,0118094	0,695	0,027
Diğer Gıda Ürünleri	0,0202948	-0,0004069	0,980	0,020
TOPLAM	1,00	-0,02		0,98

Ek 2.c: Gıda alt ürün grupları toplama kısıtları, 2017

Gruplar	Bütçe Payları (W_f)	Katsayılar (β_1)	H.Esneklik (ϵ_{yf})	Toplama Kısıtı ($\sum W_f * \epsilon_{yf}$)
Ekmek ve Diğer Tahıl Ürünleri	0,2024624	-0,0608403	0,699	0,142
Et ve Et Ürünleri	0,1424874	0,1851151	2,299	0,328
Balık ve Deniz Ürünleri	0,0144178	-0,0271711	-0,885	-0,013
Süt, Peynir, Yumurta	0,1491424	-0,0349003	0,766	0,114
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0,0567349	-0,0195288	0,656	0,037
Sebze ve Meyve	0,2785421	-0,0315628	0,887	0,247
Şeker, Bal ve Reçel	0,0622468	-0,0073289	0,882	0,055
Kahve ve Çay	0,0352045	-0,0303687	0,137	0,005
Alkolsüz İçecekler	0,0375248	-0,0160761	0,572	0,021
Diğer Gıda Ürünleri	0,0212369	-0,0068146	0,679	0,014
TOPLAM	1,00	-0,05		0,95

Ek 3: Metinde Türkiye için ana mal ve hizmet grupları için hesaplanmış olan harcama ve gelir esneklik tahminleri

Çalışmalar	Esneklik Çeşitleri	Dönem ve Veri Kaynağı	HARC	GIDA	ALKOL/İÇECEK	GYM	KONKRA	MOBİLYA	SAGLIK	ULAŞTIRMA	HABERLEŞME	KÜLTÜR/EGLCNC	EGİTİM	OTEL/LOKPAZ	CESMAL/HAZ			
Tansel (1986)	Harcama Esnekliği	1978, 1979 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi		0.62		1.31	0.81	1.16	1.19	2.30		1.80		1.49	1.35			
Senesen ve Selim (1995)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi			0.49	1.20	0.87	1.61	0.92	1.78	1.28	1.74		1.21	1.32			
Nişancı (1998)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi			0.48	1.18	0.89	1.58	1.00	1.75		1.67	1.73	1.37	1.47			
Özer (1999)	Harcama Esnekliği	1987, 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi		1.38		1.11	0.55	0.82	1.08	0.64		0.72			1.21			
		Hic. Esneklik, 1987		0.94		1.36	0.99	0.98	1.00	0.80		1.03				1.14		
Selim (2000)	Harcama Esnekliği	1987, 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi		0.62		1.18	0.94	1.37	0.92	1.74		1.53	2.09	2.35	1.47			
Şengül (2001)-Şengül (2004)	Harcama Esnekliği	Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi	Ortalama	0.680														
			1%20	0.804														
			2%20	0.700														
			3%20	0.657														
			4%20	0.600														
			5%20	0.552														
Nişancı (2002)	Harcama Esnekliği	1987, 1994 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi				1.28	0.71	1.74	1.16	1.68		2.03			1.28			
		1987 yılı		0.55		1.22	1.01	0.65	3.15	2.18		1.83			1.42			
Nişancı (2003)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi			0.55	1.19	0.88	1.62	1.18	2.16		1.83	1.90	1.38	1.46			
Özer (2003)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi		0.94		1.36	0.99	0.98	1.00	0.80		1.03			1.14			
Olbaz (2007)	Harcama Esnekliği	2003 Hanehalkı Bütçe Anketi		0.56	0.31	1.15	0.87	1.19	0.92	1.40	0.79	1.28	1.50	0.97	1.16			
Beyaz ve Koç (2010)	Harcama Esnekliği	2003 Hanehalkı Bütçe Anketi		0.73														
		Hane düzeyindeki veriler		0.83	0.95	1.07	1.05	1.12	1.10	1.33	1.00	1.34	1.44	1.29	1.14			
Sahinli (2010)	Harcama Esnekliği	2002-2006 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi		0.98														
Sığeç (2012)	Harcama Esnekliği	2005, 2009 Hanehalkı Bütçe Anketi	Within_2005	0.83	0.81	0.81	0.79	0.88	1.15	1.20	0.60	1.32	1.17	1.33				
			Between_2005	0.94	0.91	0.82	0.81	0.98	1.31	0.92	0.79	1.34	0.98	1.36				
			Within_2009	0.68	0.81	0.94	0.73	0.67	1.64	1.21	0.78	1.74	1.16	1.57				
			Between_2009	0.85	0.74	1.19	0.95	0.81	0.98	1.01	0.73	1.05	0.91	1.72				
Çağlayan ve Astar (2012)	Harcama Esnekliği	2009 Hanehalkı Gelir Tüketim Harcamaları Anketi	LS	0.35		0.69												
			LAD	0.33		0.77												
			M	0.34		0.73												
			LTS	0.34		0.78												
Yılmaz (2014)	Harcama Esnekliği	2008 Hanehalkı Bütçe Anketi		0.66	0.95	2.60	1.64	0.63	1.43	1.70	1.82	1.08	2.24	3.63	1.25			
		Gelir Esnekliği		0.52	0.34	0.50	1.36	0.86	0.33	0.75	0.89	0.95	0.56	1.17	1.90	0.65		
Kaya (2015)	Harcama Esnekliği	2003, 2007, 2011 Hanehalkı Bütçe Anketi		0.67	0.57	0.57	1.53	0.86	1.42	0.71	1.74	1.24	1.30	0.60	1.30	1.40		
		2007 yılı		0.67	0.53	0.64	1.55	0.87	1.40	0.71	1.71	1.23	1.45	0.84	1.42	1.45		
		2011 yılı		0.61	0.59	0.64	1.58	0.67	1.46	0.75	2.08	1.35	1.72	1.13	1.63	1.50		
Çalmışur ve Kılıç (2018)	Harcama Esnekliği	2014 Hanehalkı Bütçe Anketi		0.70	0.62	0.43	0.53	0.87	1.06	0.61	0.28	0.45	1.85	0.91	0.41			
Aykaç (2018)	Gelir (Toplama) Harcama) Esnekliği	2003-2013 Hanehalkı Bütçe Anketi	EKK															
			2003 yılı		0.68													
			2004 yılı		0.66													
			2005 yılı		0.63													
			2006 yılı		0.66													
			2007 yılı		0.63													
			2008 yılı		0.68													
			2009 yılı		0.70													
			2010 yılı		0.68													
			2011 yılı		0.66													
Selim ve Kaya (2019)	Harcama Esnekliği	2003, 2007, 2011, 2014 Hanehalkı Bütçe Anketi	2003 yılı	0.57	0.32	1.53	0.86	1.42	0.71	1.74	1.24	1.30	0.60	1.30	1.40			
			2007 yılı	0.53	0.36	1.55	0.87	1.40	0.71	1.71	1.23	1.45	0.84	1.42	1.45			
			2011 yılı	0.59	0.29	1.58	0.67	1.46	0.75	2.08	1.35	1.72	1.13	1.63	1.50			
			2014 yılı	0.55	0.40	1.67	0.65	1.42	0.81	2.06	1.23	1.81	1.22	1.71	1.49			
			2015 yılı	0.79	0.65	1.18	0.62	1.31	1.45	1.96	0.95	1.70	2.86	0.98	1.49			
Bu Çalışmada	Harcama Esnekliği	2015, 2016, 2017 Hanehalkı Bütçe Anketi	2015 yılı	0.78	0.72	1.05	0.59	1.33	1.30	2.05	0.97	1.65	3.70	0.91	1.48			
			2016 yılı	0.79	0.71	0.93	0.60	1.31	1.11	2.04	0.84	1.61	3.98	0.87	1.62			
			2017 yılı	0.40	0.47	0.39	0.71	0.37	0.78	0.86	1.17	0.57	1.02	1.71	0.59	0.89		
			2015 yılı	0.60	0.47	0.43	0.63	0.35	0.80	0.78	1.23	0.58	0.99	2.21	0.54	0.89		
			2016 yılı	0.60	0.47	0.43	0.63	0.35	0.80	0.78	1.23	0.58	0.99	2.21	0.54	0.89		
Bu Çalışmada	Gelir Esnekliği	2015, 2016, 2017 Hanehalkı Bütçe Anketi	2015 yılı	0.53	0.42	0.38	0.49	0.32	0.70	0.59	1.09	0.45	0.86	2.12	0.47	0.86		
			2017 yılı															

Ek 4: Metinde Türkiye için gıda alt ürün grupları için hesaplanmış olan harcama ve gelir esneklik tahminleri

Çalışmalar	Esneklik Çeşitleri	Dönem ve Veri Kaynağı	EKMEK ve TAHLIL		ET		BALIK		SÜT_PNNR_YMRT		YAĞLAR		SEBZE ve MEYVE		ŞEKER, BAL VE REÇEL		KAHVE ve ÇAY	ALKOLSUZ İÇECEK	DİĞER GIDA	
Şengül (2001)-Şengül (2004)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi	1%20	0.96			1.24		0.96		1.07		0.90	0.90	1.08					1.08
			2%20	0.97			1.16		0.85		1.14		0.83	0.87	1.06					1.39
			3%20	0.96			1.08		0.86		1.05		0.85	0.87	1.11					1.58
			4%20	0.90			1.13		0.88		0.94		0.86	0.79	1.10					1.73
			5%20	0.90			1.06		0.90		0.99		0.85	0.79	1.10					1.79
	Gelir Esnekliği		1%20	0.78			1.00		0.77		0.86		0.72	0.72	0.87					0.87
			2%20	0.68			0.81		0.60		0.80		0.58	0.61	0.74					0.97
			3%20	0.63			0.71		0.57		0.69		0.56	0.57	0.73					1.04
			4%20	0.54			0.68		0.53		0.57		0.51	0.47	0.66					1.04
			5%20	0.50			0.58		0.49		0.55		0.47	0.44	0.60					0.99
Ohan vd. (2004)	Harcama Esnekliği	1994 Hanehalkı Tüketim Harcamaları Anketi	Tek Denklem	0.21	0.90	1.00	1.13	1.67	0.70	0.28	0.68	0.53	0.70	0.18	0.41			0.57	0.58	
			Setem Denklemi	0.34	1.10	1.39	0.92	1.08	0.84	0.48	1.09	0.58	0.72	0.77	1.29			0.85	0.99	
Akbay vd. (2007)	Harcama Esnekliği	2003 Hanehalkı Gıda Harcamaları Araştırması		0.74	1.14	1.63			0.84		1.16	0.91	0.82	1.11		0.80	0.81	0.40		
				0.43	0.66	0.95			0.49		0.68	0.53	0.48	0.64	0.46	0.47	0.23			
Beyaz ve Koç (2010)	Harcama Esnekliği	2003 Hanehalkı Bütçe Anketi	Hane düzeyindeki veriler	0.52		1.26			0.62	0.32	0.66	0.62	0.68	0.71		0.39				
			Toplaştırılmış (Düzyay 2) verileri	0.77		0.91	0.98		0.86		0.70	0.79	0.89	0.78		0.77	1.20	0.78		
Akbay ve Bilgiç (2011)	Gelir Esnekliği	2003-2008 Hanehalkı Bütçe Anketi	2003 yih	0.45	0.54	1.24			0.62	0.61	0.80	0.55	0.67		0.44	1.11	0.56			
			2004 yih	0.45	0.51	1.16			0.61	0.56	0.76	0.52	0.64		0.48	1.07	0.56			
			2005 yih	0.46	0.51	1.08			0.60	0.55	0.75	0.52	0.60		0.44	1.01	0.56			
			2006 yih	0.40	0.56	1.19			0.54	0.56	0.77	0.47	0.63		0.44	1.03	0.58			
			2007 yih	0.44	0.50	1.16			0.61	0.56	0.78	0.49	0.64		0.49	1.02	0.53			
			2008 yih	0.45	0.58	1.16			0.63	0.53	0.80	0.52	0.68		0.44	1.08	0.52			
			Ortalama	0.44	0.53	1.17			0.60	0.56	0.78	0.51	0.64		0.46	1.05	0.55			
Bu Çalışmada	Harcama Esnekliği	2015, 2016, 2017 Hanehalkı Bütçe Araştırması Anketi	2015 yih	0.72		1.99	0.61		0.86	0.90	0.92	0.95	0.36	0.73	1.49					
			2016 yih	0.71		2.04	0.33		0.81	0.96	0.90	0.95	0.41	0.70	0.98					
			2017 yih	0.70		2.30	-0.89		0.77	0.66	0.89	0.88	0.14	0.57	0.68					
	Gelir Esnekliği		2015 yih	0.34	0.94	0.29	0.40	0.42	0.43	0.45	0.45	0.17	0.34	0.70						
			2016 yih	0.33	0.95	0.16	0.38	0.45	0.42	0.44	0.19	0.32	0.46							
			2017 yih	0.29	0.97	-0.37	0.32	0.28	0.37	0.37	0.06	0.24	0.28							

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

14/07/2021

Evren YILDIRIM